

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

67

117 986 1989

9430059,8

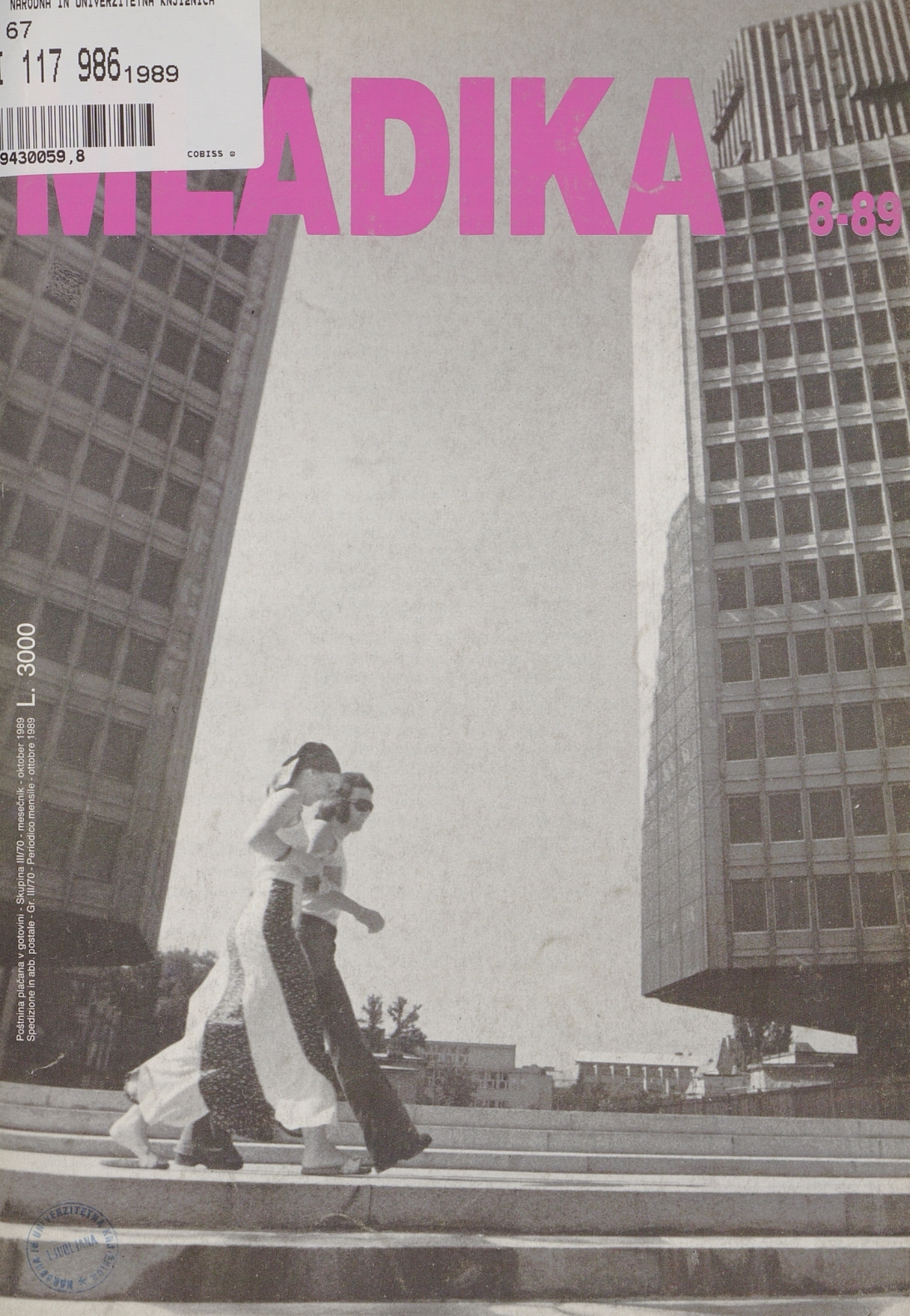
COBISS

MILADIKA

8-89

L. 3000

Poslana plačana v gotovini - Skupina III/70 - mesecnik - oktober 1989
Spedizione in abb. postale - Gr. III/70 - Periodico mensile - ottobre 1989

MLADIKA 8

IZHAJA DESETKRAT V LETU
LETO XXXIII. 1989

KAZALO

27. september	121
Ester Sferco:	
Spopad z resničnostjo	122
V očeh ocenjevalcev	123
Marko Ivan Rupnik:	
Pridiga v Dragi	125
Vladimir Kos:	
Tudi takšen sivkast dan	127
Mogoče ne veste, da	127
Osem Slovencev za danes:	
dr. Bogo Grafenauer	128
Vlastja: Tragika slovenskega	
iznajditelja	132
Spomini Milana Guština (6)	134
Slovartek	134
KPI in fojbe	135
I. Ž.: 5. srečanje	
slovenskih študentov	
in mlajših izobražencev	136
Antena	137
Martin Jevnikar: Nepoznani	
pesnik D. O. Jeruc	140
Iz slovenske publicistike	141
Martin Jevnikar: Zamejska in	
zdomska literatura (Lev De-	
tela; Ciril Žebot)	143
Ocene: Temni zaliv Franceta	
Balantiča (M. Jevnikar);	
Zbornik L. Bratuž (M. Jevni-	
kar); Lojze Špacapan (Mag-	
da Jevnikar); Umetnost les-	
nih izdelkov (Magda Jevni-	
kar); Ljubo Sirc	143
Novice knjižnice	
Dušana Černetca (15)	148
Na platnicah: Pisma; Čuk na	
Obelisku; Za smeh	
Priloga:	
Pavle Merkù: Svetniki v sloven-	
skem imenoslovju (str. 53-56)	

Zunanja oprema:
Edi Žerjal

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
telefon 040/768189

Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA
Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane
3.000 lir. Celoletna naročnina za Ita-
lijo 24.000 lir; nakazati na poštni te-
koči račun 14470348 — Mladika -
Trst. Letna naročnina za Jugoslavi-
jo 30.000 din. Druge države 30.000
lir (ali enakovreden znesek v tuji va-
luti), po letalski pošti 40.000 lir.

Tisk in fotostavek:
»graphart«, Trst, ulica Rossetti 14
tel. 040/772151

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva.

PISMO V ZVEZI S PREPOVEDJO ŠOLSKE MAŠE

Erlangen, na Veliki šmaren 1989

Diskusijam, ki so se vnele po konkordatu o pouku verouka, nisem posebno sledila, a novica o prepovedi zaključne šolske maše me je ničkoliko presenetila in vznemirila, ker se mi zdi v kričečem nasprotju ne samo s krščansko vero in tradicijo, ampak tudi z demokratičnim ustrojem današnje družbe. Kot bi obvezna udeležba šolske maše bila prisila, tako se mi zdi prisila njena prepoved.

Veliko je govora o naraščajoči brezbriznosti in brezbožnosti današnje mladine. Ne verjamem, da je taka prepoved učinkovit protistrup.

Moja dva otroka sta po sili razmer zrasla na Bavarskem, v kraju, kjer je večina prebivalstva protestantska, kjer je na primer Veliki šmaren še vedno navaden delavnik (drugače je seveda v krajih s katoliško večino). Zato vprašanje ni nikoli bilo: verouk da ali ne, temveč: katoliški ali protestantski.

Vsako šolsko leto se začne z ločenim bogoslužjem za katoličane in protestante, zaključni pa se z ekumenskim zahvalnim obredom, pri katerem dijaki, profesorji in starši aktivno sodelujejo. Med letom pa je še maša zadnji dan pred božičnimi počitnicami in na pepelnico sredo.

Naj nevedem kot konkretni primer obred pod geslom »Blagosloviti in ne preklesti«, ki se je vršil pred dvema letoma, ko je sin maturiral, in se nas je dijakov, profesorjev in staršev nabrala polna cerkev, čeprav je lepa skupina bila istočasno zaposlena z zadnjimi pripravami slavnostnega večera z razdelitvijo spričeval, ki je potem sledil.

Po preludiju, ki ga je dijak zaigral na orgle, je pastor pozdravil navzoče in prebral uvodno molitev. Skupni pesmi so sledili trije kratki govori na omenjeno temo, ki so jih imeli dijakinja, profesor in mati in med katerimi je pihalni kvartet zaigral intermezzo.

Ponovni skupni pesmi je sledil nagovor pastorja, molitev, zapeti očenaš, za-

ključni blagoslov. Ob slavnostnih zvokih orgel smo zapustili cerkev z občutkom lahkotnosti, zadoščenja, hvaležnosti.

Sama pri sebi sem mislila, kako lepo bi bilo, ko bi se vse to vršilo v slovenščini, kakšen občutek skupnosti, pripadnosti eni sami veliki družini bi nas prevzel! Kajti to je druga plat zvona: prepoved obreda namreč po mojem ni samo potuha brezbriznosti in brezbožnosti, marveč tudi zatajitev narodnosti.

Komu se imamo zahvaliti, če živijo v Slovenski Benečiji še Slovenci, če ne prav duhovnikom, ki so se skozi desetletja žrtvovali in kljubovali in kljubovali razmeram ter združevali narod!

Komu se imamo zahvaliti, če se Slovenci na tujem, zdomci in emigranti, še vedno čutijo Slovence in družijo med sabo, če ne ravno takozvanim zdomskim duhovnikom, ki prevozijo na tisoče in tisoče kilometrov, ob vsakem vremenu, da pravočasno ponesejo med rojake Besedo v domačem jeziku!

Če so imeli in imajo drugje tako važno vlogo, ne verjamem, da bi prav na Tržaškem, prav v današnjih časih, bil njihov pomen tako omalovaževanja vreden.

Odkar se zavedam, slišim govoriti in berem, kako nam drugi kratijo pravice, kako nam drugi ne priznajo in dajo, kar nam pritiče. Mar ne bi bil čas, da si sami ohranimo in ovrednotimo to, kar že (še) imamo?

S spoštovanjem

Mirella Merkù

PRIPOMBE K POJASNILU

Spoštovana prof. Zora Tavčar!

V svojem *Pojasnilu prof. Pahorju* (Mladika 5/6-89) k poročilu Martina Jevnikarja o moji knjigi *Ta ocean strašno odprto poudarjate*, da »ima Rebulova tudi svoje lastno ime, s katerim nastopa že trideset let«. In to je res. Vendar jaz v knjigi govo-

4. stran platnic IIII►

SLIKA NA PLATNICI: »Med vertikalami neke dobe...« (foto Vlastja).

REVIJO IZDAJA UREDNIŠKI ODBOR: Lojzka Bratuž, Lilijana Filipič, Ivo Jevnikar, Saša Martelanc, Marij Maver (odgovorni urednik), Albert Miklavc, Franc Mijač, Aleksander Mužina, Sergij Pahor, Danilo Pertot (uprava), Ivan Peterlin, Peter Rustja, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Maks Šah, Marko Tavčar, Zora Tavčar, Edvard Žerjal (likovna oprema) in Ivan Žerjal. Vsi pisci sodelujejo brezplačno.

27. september

Šele ko je slovenski parlament sprejel novo ustavo, smo se prav zavedli, kaj to dejanje pomeni in kakšen instrument smo s tem dobili.

To ni bil samo pogumen in možat odgovor na nedopusten pritisk, to ni bila samo afirmacija narodne identitete in dostojanstva, to je predvsem temeljni dokument, ki nam zagotavlja pravice suverenega in samostojnega naroda, kot se spodobi srednjeevropski državi ob koncu drugega tisočletja;

to so v prvi vrsti norme, ki bodo omogočile tisto politično, družbeno in gospodarsko reformo, do katere ima slovensko ljudstvo 50 let po drugi svetovni vojni vso pravico, da bosta lahko skupnost in posameznik deležna pluralistično razvejane, bogato razčlenjene, sodobno integrirane svobodne družbene ureditve, v kateri bo prostor za razvijanje individualnih sposobnosti in iniciativnosti, ki naj ne bo žrtev meglenih dehumaniziranih družbenih interesov, a tudi ne v škodo skupnosti.

Sredstvo je zdaj na razpolago. Slovenski narod ga mora izkoristiti in realizirati, če hočemo tudi postopno, a ne preveč, ker časa je le malo. Omogočiti ga morajo predvsem tisti krogi slovenskega naroda, ki so v teh 50-ih letih dostikrat delali mimo interesov posameznika in skupnosti, celo v njegovo moralno in materialno škodo. V tem trenutku ni niti važno, ali so to delali v dobri veri ali ne, vsaj na papirju so se potegovali za dobro človeka in naroda. Slovenska komunistična partija je namreč še vedno na oblasti kljub vsem katastrofalnim napakam in zapoznelim dvomom.

Toda naključje je komunistom dalo zgodovinsko priložnost, da v pravem trenutku skočijo na pravi voz. Kar čez noč so Kučan in tovariši postali vneti zagovorniki slovenskih nacionalnih interesov, nosilci demokratičnih reform in tržnega gospodarstva. Naglo so pozabili, da so bili še v nedavni preteklosti tarče redkih opozicijskih krogov prav zaradi vztrajnega odstopanja od nacionalnih interesov in demokratičnih pravil. Odgovarjali so z obtožbami nazadnjaštva in fašistoidnosti, v najboljšem primeru pa z očitkom zagledanosti v parlamentarizem. Šele faliment na vsej črti jih je spametoval.

Očitki zdaj niso več potrebni, ker mora prevladati skupna narodna korist. Toda slovenski komunisti se morajo zavedati, da 27. septembra niso naredili samo — priznajmo — pogumnega koraka in zgodovinskega dejanja v utemeljevanju slovenske državnosti, temveč so sprejeli nase tudi hudo breme odgovornosti za prihodnji razvoj, ki je lahko samo v smeri demokracije.

Priložnost imajo, da si rešijo obraz, toda tudi dolžnost, da se ne izneverijo nalogam. Zaradi njih se je slovenski narod oddaljil od politike in je komaj še odziven za misli o javnih vprašanjih, tragično bi bilo, če bi ga še enkrat razočarali.

Spopad z resničnostjo

Pogovori so na letošnji Dragi potekali v hladnem oklepaju vremena, ki pa ni zavrlo neposrednosti in splošnega zanimanja za to srečanje, ki nemalokrat odigrava vlogo slovenskega toplomera. Draga je sploh aktualna, moderna, ko matična domovina doživlja svoja tempora belli, svoj tako mnogostranski konflikt.

Petkov popoldan je bil namenjen pretehtavanju položaja manjšine v okviru ideoloških bojev, kar sta učinkovito izvedla dva tržaška Slovenca. Predstavila sta vsak svojo podobo zamejske stvarnosti. Zgodovinar *Tomaž Simčič* je ugotavljal na podlagi polpretekle zgodovinske dediščine. To je bil »klasičen« nastop, v katerem so deževalo ugotovitve v logičnem sosledju.

Profesor *Ivan Verč* je svoj pogled na zamejstvo, svet in stvarnost označil z močnim humanističnim in osebnim pečatom. Samozavestno je ugotavljal utrip zamejskosti v svojem počutju, v intimi človeka in njegove osebne izbi-re. Podrobneje je označil vrednost samospoznanja in duhovne odprtosti, ki nudi možnost temeljite presoje in omo-goča sprejem variant, ki niso absolutne. Razvoj posameznika naj se torej ujema z razvojem družbe, z njeno giblji-vostjo in spreminjanjem. Premagali naj bi blokirano mišljenje in zaživel v harmonični različnosti pogledov, kar so si včasih privoščili le svetovljanski voltairovski posamezniki. Duhovna širina se bo po predavateljevi viziji ures-ničila v današnjih petnajstletnikih, ki naj bi prestopili razmerje, ki se nam danes zdi tako malo življenjsko.

Sobota — iz Kanade prihaja predavatelj dr. *Stane Bah*, ki na podlagi lastnih izkušenj in s pomočjo dokumentarne-ga gradiva navaja probleme in rešitve v multikulturnih družbah. V predavanju je izrazita predvsem informacija, medtem ko diskusija pogloblja argument v smeri slovenske prisotnosti v svetu — prisotnosti, ki je na moč manj-šinska in željna zaščite in razumevanja večine.

Iz posegov v debato je razvidna celo manjšinskost v matični domovini... Vsekakor pa se ob zapletenih problemih uveljavlja mnenje, da bi moralo v soočanju s tujo tradicijo in kulturo prevladovati obojestransko dostojanstvo.

Nedelja je v prostore Finžgarjevega doma zanesla že v jutranjih urah običajno duhovno vzdušje, ki ga je okrepilo predavanje *Branka Rozmana* z naslovom *Vizije in meje narodne sprave*.

Beseda mir je padla na tisto brezmejno grobišče iz Cankarjevih Podob iz sanj, iz katerega raste tisto drevo posebne sorte, življenjski zagon slovenskega naroda. Predavatelj ni gradil na resnicah, ki so mnoge, različne in tudi še neodkrite, cilj mu je narodna sprava, ki naj bi posredovala Slovencem še kako možnost upanja v enotnost. Kljub temu pa se je ob odprtem grobišču polpreteklosti zbrala prav tista množica izpod Cankarjevega Kostanja: »Tudi nekaj takih je bilo vmes, o katerih so mislili, da so že zdavnaj mrtvi...«

Predavatelj je s tem, da jih je omenil, mrtve tudi priklical — njihovo prisotnost smo zaznali v vedno novih pričevanjih, s katerimi se Draga iz leta v leto potrjuje kot svobodni slovenski forum. Zgodovinar ne more mimo izjem-ne zanimivosti doživetij, sodobnik se ob njih zamisli in ugiba o tem, da bo konec vseh resnic šele tedaj, ko bo nova ujma klestila med nami.

Slovenija med Evropo in Balkanom je naslov zadnjega predavanja, s katerim je v nedeljo popoldne nastopil *Fran-ce Bučar*.

Številni poslušalci so v njegovem treznem razmišljanju iskali odgovore na vsakdanja in nevsakdanja vprašanja.

Predavatelj je odgovarjal jedrnato, ko je nakazoval položaje, zadržanja in postopke v sodobni jugoslovanski poli-tiki. Prav tako je bil jassen, ko je ponovil zahteve slovenskega naroda, ki »hoče večjo gospodarsko uspešnost, več svobode, demokracijo, pravico do samostojnega odločanja o svojih zadevah in vrnitev v Evropo, iz katere po svoji zgodovini, kulturi in izročilu izhaja«.

Upravičeno hotenje je sprožilo navajanje alternativ, ob katerih bi se tudi in celo na Dragi pred leti marsikdo zdrznil: slovenska država... evolutivni premiki partije... odcepitev... razpad sistema...

Prednost Bučarjevega nastopa je vsekakor v logični presoji položaja in v podanih zaključkih.

Diskusija — posebno novost predstavlja zamisel slovenskega svetovnega kongresa, načrt je tokrat zadobil trdnejše poteze v postavitvi nekaterih rokov in v ustanovitvi pripravljalnega odbora, ki navaja tudi temeljne cilje, ki naj bi izravnali slovensko pot k demokraciji in pluralizmu.

Draga, »v kateri se vedno kaj dogaja«, je tudi tokrat zbrala pisano množico ljudi in mnenj. V tržaškem zamejstvu, ki pogostoma presliši utrip časa, nedvomno predstavlja primeren kraj za spopad z resničnostjo — kakršnakoli naj bo že, osebna, splošna ali navidezna. Važno je le, da se človek oplemeniti z besedo, ki pred dejanjem pomeni premišljenost in presojo. O molku ni da bi govorili...

Ester Sferco

Letošnji predavatelji: dr. Stane Bah (O problemih in rešitvah v multikulturnih družbah); dr. Branko Rozman (Vizije in meje narodne sprave); dr. France Bučar (Slovenija med Evropo in Balkanom).

V očeh ocenjevalcev

Novost zadnjih Drag je, da niso več ignorirane. Mnenja in stališča predavateljev in razpravljalcev niso več pridržana maloštevilnim izvoljencem, ki imajo v pogled v skrivnostne beležke kakih tajnih agentov in »opazovalcev«, ampak čedalje bolj odmevajo tako v zamejski kakor tudi v osrednji slovenski javnosti. Pa ne samo to: letos je bilo z Dragine tribune prvič slišati pozdrav nekih političnih organizacij iz republike Slovenije, saj so na njej uradno spregovorili predstavniki najpomembnejših slovenskih alternativnih zvez. Slovenska demokratska zveza je Drago imela celo na dnevnem redu neke seje svojega izvršilnega odbora. Za Drago je seveda to priznanje dragocenejše od morebitnih še tako vljudnih poklonov kake oblasti.

Tako je danes takorekoč že vsa Slovenija seznanjena z Drago in njenim organizatorjem, Društvom slovenskih izobražencev. Razveseljiva »glasnost«, prek katere pelje ena od poti do skupnega slovenskega kulturnega prostora. In to ne glede na posamezne ocene in razhajanja. Ljubša je namreč negativna ocena kot pa prezirljiv molk.

A tudi v tem okviru, ki kaže na neko novo svežino in širino s strani »uradnih« medijev, se dogajajo stvari, ob katerih se človek nasmehne ali pa tudi razjezi, kakor se vzame. Tako so bili najbrž organizatorji Drage še sami presenečeni, ko so v ljubljanskem Dnevniku izpod peresa Igorja Grudna, ki naj bi bil sicer izvedenec za zamejstvo, izvedeli, kar še sami niso vedeli, in sicer da poteka Draga »pod političnim patronatom Slovenske skupnosti«. (Najbrž je Gruden do tega sklepa prišel, ko je na dvorišču openskega Marijanišča opazil kombi, ki sicer nastopa na volilnih shodih Slovenske skupnosti.)

A še bolj bi utegnile skrbnega bralca, ki rad seže po različno usmerjenih časopisih, zbegati splošne ocene te vsakoletne prireditve. Če smo tako v koroški Nedelji brali, da »ti dnevi srečanja niso izgubili nič na svoji privlačni moči za iskalce resnice in pravice, za snovalce novega slovenskega jutri«, če je ljubljanska Družina organizatorje Drage imenovala »nepopoljšljive optimiste« in če smo v Našem tedniku brali, da je »Draga vseh svojih 24 let hodila pot sprave vseh Slovencev po svetu«, si je v ljubljanskem Delu Lojze Kante pri-

voščil misel, češ da se med udeleženci Drage »čas nemara počasneje premika kot v družbah, v katerih živijo«, zaradi česar ostajajo ta srečanja »intelektualno blokirana in emarginirana«. No, kljub tej obrobnosti in nepomembnosti si je Lojze Kante le odtrgal nekaj svojega dragocenega časa, zato da je že naslednji dan v osrednjem slovenskem dnevniku objavil daljši komentar, v katerem je o Dragi natrosil kar celo vrsto (skoraj v celoti) negativnih sodb. Vseh na tem mestu seveda ni mogoče komentirati, krajšo pripombo pa bi vendarle zaslužila njegova ocena samostojnega manjšinskega političnega nastopanja, kar je zanj isto kot zapiranje pred večino. »Stroka in politika ponujata drugo rešitev«, pravi, to je, »naj manjšine iščejo od večin odprto pomoč pri uveljavljanju svojih pravic in interesov«, kar pomeni z drugimi besedami vključevanje v italijanske stranke. Točno to, kar je do danes matična oblast z uspehom sugerirala Primorcem v Italiji in Koroščem v Avstriji. Očitno je za Kanteta ta politika žela velike in prodorne uspehe. A kar najbolj pre-

Začetek Drage 89: Manjšina — žrtev ideoloških bojev: na to temo sta spregovorila prof. Ivan Verč (v sredi) in prof. Tomaž Simčič (desno).

Po Dragi 89

seneča, je tista »stroka in politika«. Katera stroka in katera politika? Najbrž gre za kakšnega Lenina, za priročnik in za kakšno politiko »bratstva in enotnosti«, za sodobno evropsko teorijo in prakso gotovo ne. Naj se Kante malce pozanima pri Nemcih na Južnem Tirolskem in pri Francozih v dolini Aosta, kako je s to stvarjo in naj se potem malce vpraša, kdo je dejansko »blokiran«.

Z narodno spravo tudi ni veliko bolje. Seveda ima vsak časnikar in vsako glasilo pravico do svojega mnenja in svojega stališča. Tako je za nekatere Rozmanovo predavanje »na objektivni način nakazalo možno pot do narodne sprave« (Naš tednik), po mnenju drugih pa je bila za Rozmana narodna sprava »pretrd oreh« (Primorski dnevnik). Vendar pa nobenemu od onih, ki so Rozmanovo poizkus ocenili negativno, ni prišlo na misel, da bi poleg ugovorov, ki so bili v debati izrečeni, omenil, da je tudi s strani kakšnega nekdanjega partizanskega borca Rozman želel priznanje, da je stvar vendarle premaknil z mrtve točke.

V zvezi z Bučarjevim predavanjem so se »uradni« mediji pravzaprav omejili na golo obnovo osrednjih tez brez kakšnih posebnih komentarjev. Zadrega ali diplo-

macija? Večkrat pa se ponavlja trditev, da z njegove (Bučarjeve) strani kljub načelni jasnosti »ni bilo pozivov na križarsko vojno proti komunizmu«, kar bi dalo misliti, da so ostali predavatelji kakšne podobne pozive izrekli. To pa bo najbrž bolj težko dokazati.

Zanimivo je bilo tokrat zadržanje Primorskega dnevnika, za katerega je Dragi sledil Sandor Tence. Zanimivo zato, ker je po prvi, skoraj v celoti naklonjeni oceni, tukajšnji dnevnik nekako čutil dolžnost, da se popravi, če ne z nasprotnim, pa vsaj z dvoumnim stališčem. Tako smo najprej brali, da se je »nekonformizmu, ki vseskozi označuje to prireditev, pridružila še intelektualna večplastnost...«, slab teden kasneje pa, da se Draga »po eni strani s težavo otresa svojih znanih ideoloških predznakov, po drugi pa je odprla nekatera žgoča vprašanja...«. A ne glede na to smo seveda, hvala Bogu, zelo daleč od še ne tako davnega »seksaškega« ocenjevanja.

Na koncu pa še zanimiva ugotovitev: tako nekatere odkritim prijateljem Drage kakor mnogim drugim, ki nanjo ne gledajo s posebno simpatijo, se očitno zelo mudi, da bi jo preselili v Ljubljano, seveda v Cankarjev dom. Ta vnema v resnici zelo preseneča. Če je namreč danes slovensko javno življenje res zadihalo v taki sproščeni svobodi, kot kažejo različna znamenja in kot trdijo različni komentatorji, potem ni jasno, zakaj si matični svobodomiselni izobraženci svoje Drage ne organizirajo kar sami. Pa saj ni treba, da jo. Saj jo že imajo ob priliki raznih tribun in kongresov. Resnica je, da je nenadomestljiva posebnost tržaške Drage prav ta, da se odvija v Trstu, onstran državne meje. Iz tržaških korenin je zrasla, od tod je dala svoj doprinos skupnemu slovenskemu prostoru, brez nje bi bil slovenski Trst, posebno še njegov katoliški del, neprijemljivo bolj siromašen kot sicer in tudi v bodoče bo njena izvirnost in nenadomestljivost prav v tem, da se bo še naprej odvijala tam, kjer se je rodila. Dokler bo potrebna seveda. Ko te potrebe ne bo več, ko se nihče zanjo ne bo več zmenil, jo bodo organizatorji gotovo sami ukinili, bodite brez skrbi.

Predavanjem so poslušalci sledili v dvorani (levo) in po interni televiziji v jedilnici (desno).

Pridiga v Dragi

Bogoslužno daritev je na Dragi v nedeljo 3. septembra vodil jezuit Marko I. Rupnik. Zaradi tehtnosti misli, ki jih je izrekel med razlago božje besede, objavljamo v celoti besedilo pridige, tudi na željo mnogih udeležencev.

3.IX.1989

Ustavimo se za trenutek ob tej božji besedi, ob tem evangeliju, da bi ta beseda prodrla globlje v naša srca in obrodila sad, sad, ki naj ostane. Poglejmo, kako so cerkveni očetje — Aleksandrijska šola — duhovno spoznavali odlomke iz evangelija, ki smo ga danes slišali.

Najprej je dobro videti kontekst, v katerem je ta odstavek. Stoji v 14. poglavju pri Luku. Se pravi: Kristus je prišel v hišo nekega prvaka med farizeji in ti so ga opazovali, da bi ga zasačili v stvari, ki je ne bi smel narediti, ki bi bila prepovedana in bi ga lahko potem zgrabili. Nastavili so mu tam nekega vodeničnega človeka, in so opazovali, ali ga bo Kristus ozdravil na soboto ali ne. On pa jim pove zelo zanimivo stvar o volu in oslu. Ali ne bodo tudi oni na dan sobote šli in ju rešili, če padeta v jamo. Potem šele nastopi danes prebrani odlomek. Očetje ga takole razlagajo: če je človek farizejski kvas — prej je bilo namreč govora o kvasu, o farizejevem in o Herodovem kvasu — če je človek torej kvas farizejev, če ima v sebi farizejski duh, potem postane vodeničen, se napihuje in zboli. Vse, karkoli doživlja in sprejema, postane nekoristna voda, bolezen. Napihuje se v svojem farizejskem duhu, v svoji popolnosti in ošabnosti do take mere, da ne more več skozi ozka vrata. Ravno prejšnjo nedeljo smo imeli evangelij o ozkih vratih. Kaj so ti farizeji torej? Ali ošabnost in ponižnost tudi za Kristusa pomenita le etični, moralni vidik pri človeku, ali kaj globljega? Kdo so bili farizeji? To so bili najpopolnejši Judje po njihovi lastni miselnosti, se pravi ljudje, ki so dosledno do zadnje vejice izvrševali Mojzesovo postavo, si jo celo sami dopolnjevali. Mi vemo, da je v Kristusovem času bilo čez 600 pravil, paragrafov v Mojzesovi postavi, ki so določali najbolj konkretne, banalne stvari vsakega dne. In oni, farizeji, so se imeli za pravične, kolikor so dosledno, celostno izvrševali Mojzesovo postavo.

Toda Pavel razkrinka postavo kot grešno, ker zavaja ljudi v mišljenje, da je človek sposoben odrešiti se s svojo lastno močjo, pridnostjo, etično-moralno držo, ki si jo predpiše in jo potem izvede, odživi. In farizeji so se imeli točno za take. Se pravi: postava se ponuja človeku kakor nekaj človeškega, ki je sicer zahtevno, zahteva napor, toda človek zmore to odživeti. In ko ti vidiš, da si pravilo izpolnil, imaš tudi zavest, da si opravičen svojega greha, svojega dejanja, opravičen pred Bogom, si rešen. To je postava. Taka postava pa temelji na človeškem spoznanju, na njegovih volji, na njegovem naporu. In v tem je ošabnost. V resnici pa, če si človek zadaje še tako lepe cilje, jih ni sposoben dejansko uresničiti. Kolikor pa jih vsaj delno uresničuje, postanejo ti razlog njegovega napuha nad

bratom, ki je šibek in jih ne zmore izpolniti. Tako postane postava merilo, po katerem se deli človeštvo na dobre in hudobne, na popolnejše in manj popolne, na svete in grešne. Toda konec koncev je nazadnje človek tisti, ki sodi drugega. Zato taka postava, ki temelji na človekovem spoznanju, napihuje človeka, kakor pravi sv. Pavel. Spoznanje napihuje in se začne točno to, kar piše v današnjem evangeliju: izbiranje prvih mest. Zelo lepo pravi že Origen, kateri je pomen teh mest, ki si jih izbirajo tile gostje. Če je to gostija, je nezadržno, da se človek takoj spomni na svetopisemsko pripoved o gostiji, ki gre skoro od prvega poglavja do zadnjega v sv. pismu, se pravi o božjem kraljestvu, o življenju z Bogom in v Bogu. Dejansko, pravi Origen, ljudje se grebemo in izrivamo drug drugega in se uveljavljamo drug nad drugim zaradi odrešenja, zaradi največje rešitve, ki jo lahko nekdo pojmuje, celo zaradi samega Boga, zaradi uveljavitve lastnega mnenja o tisti zadnji stopnji, zaradi tega, kdo bo prišel v življenje, na to gostijo. Zaradi vsega tega se prerivamo, ker mislimo, da kdor bo pri prvih in bo sedel na prvih stoli — v grščini pravi na divanih — bo sedel na prvih naslanjačih, torej le tisti se bo odrešil. Zakaj je človeštvo prišlo do tega? Že Origen sam pove: ta prva mesta so očitno Adamova podoba: človek, ki je zapustil Boga in je zapadel skušnjavi, da bi sam postal Bog, da bi sam bil prvi in dejansko tudi pričakuje češčenje od drugih, da bi ga drugi videli, priznali, ga imeli za uveljavljenega, za srečnega in močnega človeka, zato so tam prva mesta. Origen razlaga dalje, da prav tukaj se skriva skušnjava, da je Bog hudoben, zato bo človek sam postal Bog, ker bo boljši, kakor je Bog in bo tudi on pobral tisto, kar sicer gre Bogu. Ampak če se to začne, se začne samo človeška logika in s človeško mislijo, kot sem že prej omenil, se mi ločujemo drug

Med somaševanjem: p. Marko Rupnik in dr. Joško Pirc.

od drugega, se grebemo, kdo bo šel naprej. In to je ošabnost farizejev, se pravi, zamisel sveta dejansko brez Boga, kjer Bog postane samo ideja, ni pa več živi Bog. Če pozorno poslušate sedanjega papeža, on izredno poudarja živega Boga, ker Bog je živ, je oseba in ne more biti produkt naše konservativne miselnosti ali misli. O njem ne morem razmišljati: Bog mora biti, če ne, mi ne moremo biti ali kaj podobnega. Ampak Bog je živ in je treba nanj računati. Ne moremo mi narediti vsega v njegovem imenu in zanj. On mora priti do besede. Po tem farizejskem duhu se to ne zgodi. Zato je to ošabnost. Kaj bo potemtakem ponižnost? To pa se mi zdi, da zelo lepo izhaja iz etimologije latinske besede: že sam človek homo, humus, humilitas, se pravi zemlja. Človek je narejen iz zemlje in iz nefeza, iz božjega duha. Človek je tudi zemlja. Prvi dan, ko sem bil tukaj, sem slišal prof. Rebulo, ko je v svojem posegu dejal, da je v človeku revščina in da on ne pričakuje kakšnih čudežev kar naenkrat v človeku. Točno. Človek je revščina, je zemlja. In Adam se je vzdignil kot sin zemlje (v hebrejščini) in je mislil, da si bo izbral prvo mesto namesto Boga. Postal pa je tako nizek in majhen in ponižen, da — ko je prišel na svet novi Adam, Kristus, in je vzel nase situacijo in položaj Adama — se je rodil pred oslom in volom. In ni naključje, da danes reče Kristus: »Če osel in vol padeta v jamo«. Se pravi, Adam je prišel v zelo nizko družbo. Padeč Adama je bil katastrofalen, ker se je hotel vzdigniti nad zemljo. Človek bo samo s svojo zemljo povzdignil zemljo v novi exodus, v novi izhod do novega Jeruzalema. Z zemljo, ne pa tako, da se strže z zemlje. Mi smo zemlja. Torej, priznanje tega, kar si, da si zemlja in da kličeš po odrešenju, da kričiš v porodnih bolečinah, to je ponižnost. Torej ne gre samo za etično, moralno držo, ampak za zelo globoko, ontološko držo človeka: ali se bom rešil sam s svojo idejo in ideologijo, ali bom klical po odrešenju in ga sprejel. In vi veste, da je lažje dajati, kakor sprejemati. Ker pa je bistvo krščanske duhovnosti prav sprejeti odrešenje, je to tako težko. Vsak bi rad namreč sam dokazal. Ampak Peter je poskušal in je hotel dokazati Kristusu, da on ne potrebuje njega, da on sam ve, kaj je treba, da bo celo umrl z njim. Potem pa pred neko deklo zardi in reče: Sploh ne vem, o čem govoriš. Kaj to pomeni biti s Kristusom, sploh ne vem, kaj govoriš. In takrat je Peter spoznal svojo zemljo in se je razjokal. Potem pa je postal tako močan, da je bil križan še slabše kot Kristus, še bolj grozno in je vzdržal. Ampak prej je priznal svojo zemljo, svoje grehe, svojo človeškost, to, da kliče po božjem, ker smisel vsega je božja človečnost, ne samo eno, niti samo drugo.

In ni čudno, če Kristus pravi v nekem določenem trenutku, ko pogleda na močne in mogočne. To je v nasprotju s celotno našo logiko, ker danes si Cerkev najprej poišče močne in mogočne, da potem lahko izvaja svoj apostolat. Kristus bi lahko tu odlično uspel, če bi šel po tej logiki. Ampak v nekem trenutku vzklikne: Velik si Oče in te slavim, ker si to prikriš tistim iz prvih sedežev in razodel zemlji, preprostim, tistim, ki se zavedajo svoje grešnosti, majhnim. Ampak zgornji stavek je za Kristusa grozen, ker zanj predstavlja smrt: če veliki in mogočni ne bodo razumeli, ne bodo videli

— in tako se je tudi zgodilo — ga bodo ubili. Tako Kristus slavi Očeta zaradi tega. Mislim, da je za nas, katoličane, velika skušnjava, da vera postaja ideologija. Ko je letos na novi maši v Gorici pridigal koprski škof, me je zelo potolažilo, ko sem videl, da bistvo, jedro tega, kar je hotel povedati, je bilo: vera ni ideologija, krščanstvo ni ideologija, je več, je življenje z živim Bogom, je binškošna skupnost, ki se presnavlja in je zanimiva za svet in zato oznanja. Kot pravi Erik Fromm, ki je sicer moderen pogan, ampak zelo dobro pove: vsaka misel človeka, ki ni napolnjena z njegovim doživljajskim svetom, resničnim zanj, je prazna in ga pelje v stranpot. Kaj nam pomagajo visoke misli, lepe ideje, če za nas predstavljajo samo neko farižejsko lestev, katere se oprijemamo, zato da smo močni, vidni in da nekaj pomenimo. Naše življenje pa potem gre čisto drugače. Kaj hitro se ti zgodi, da srečaš tudi mlade izobražence, ki so sposobni 6 ali 8 ur debatirati o socialni pravičnosti, o nauku Cerkev in niso sposobni človeka pozdraviti, mu dati roko. Kaj je to potem? Nič. To je potem tisto, kar pravi Kristus: Kdor hoče biti na prvem mestu, bo strašansko ponižan, ker ga bodo čisto preproste stvari tolkle in bodo opozarjale, da njegova misel ne bo šla v svet. Prisiljeni smo zato delati kompromise, ker ne moremo doseči naloge, ki smo si jo zastavili. To je žalostna podoba katolicizma, namesto da bi bili močni, polni življenja. V naših časopisih pišemo za svet, mi smo za svet, moramo oznanjati. Toda smo nezanimivi za svet. Če bi bili zanimivi, bi nas ne bilo tako malo. Ko sva se pogovarjala s kard. Martinijem, mi je rekel: saj pride 6000 mladih v Milan k meni, toda to ni nič. Če bi jih prišlo 600.000, bi rekel: No, en del Milančanov se je premaknil. Mi smo nezanimivi, mi lahko velike stvari pišemo. Karel Rahner mi je rekel: jaz vem, pišem, toda ali veš, ali kdo bere, ali se kdo spreobrne, ali kdo sreča Boga, je bolj bogat, je bolj močan, je bolj sposoben ljubiti drugega? In Tarkovski pravi: Svet raste samo, kolikor je bolj sposoben ljubiti drugega in se zanj žrtvovati, drugače je vse brez zveze. Mislim, da je ta evangelij danes zelo krut, posebno pa za nas duhovnike, ki smo se navadili neke ideološke drže. Tudi v zamejstvu.

Prepričan sem, da kolikor smo lahko naredili veliko dobrega, smo tudi naredili precej slabega. Tako hitri smo tisti, ki vse sodimo, vsako stvar ocenjujemo, vsako misel, vsako gibanje, vsako stvar. Kdo nas postavlja za sodnike? V čigavem imenu sodimo? Potem vidimo, da v Sloveniji skoraj vse najbolj živo, najbolj zdrave stvari prihajajo iz nekatoliških krogov. In mi bomo spet sedeli na stolčkih in spet bomo dajali izjave. Ni več čas izjav, danes je čas pogovora. Krščanstvo mora biti prisotno v vsaki stvari, predvsem v vsaki osvobodilni stvari, v vsakem osvobodilnem gibanju, ker ima osnovo vsakega integriranega osvobajajočega procesa.

Mogoče nas je današnja božja oseba spravila v bolj ponižno držo, zato ker tudi tukaj, ne na Dragi, hočem reči v Cerkv, se mi lahko gremo velike stvari, debatiramo, vodimo ideološke boje in ne vem kaj še vse. Toda glejmo na mlade! Kje je naš mladi človek? Niti na levici, niti na desnici, ne v Cerkv, bodimo si na jasnem. Najbolj cvetoče župnije na Goriškem imajo po 6 ali 7

mladih. Kje so torej mladi? Čigave žrtve so? Kristus pravi: iščite zadnja mesta, ker tam je Kristus. On ni prišel na prva mesta, on se je naredil služabnik celemu človeštvu, podoba hlapca je vzel nase. On je na zadnjem mestu, on je tisti, ki streže. In kdor hoče priti do prvega mesta, kot pravi Origen, do Boga, naj ne seže med ljudmi na prva mesta, ampak na zadnja, ker tam bo Kristus. Tam boš srečal Boga, Kristus je v majhnem, v ubogem in v ponižnem, v trpečem in v velikem grešniku. Kdor ga bo iskal med tistimi, ki so danes na prvih mestih, bo ostal razočaran in bo ponižan v svoji lastni ideologiji, ker je ne bo zmožel živeti in ga bo lastno življenje poniževalo, ker bo pred svetom razodeval, da ni sposoben tega, kar uči. Ponižnim se Bog daje, ošabnim se upira, je zapisano v svetem pismu. Krščanstvo se ločuje od vsega samo v tem, ker daje moč, da živimo po Kristusu. Vsekakor lahko zapademo v skušnjava — kot pravi Solovjev — da vemo za Odrešenika, vemo za Boga, vemo za dobro in slabo, vidimo pa samo same sebe. To pa je tragika vere, če postane ideologija. In katolicizem je zapadel tej strašni skušnjavi. Mislim, da moramo začeti pri najstarejših, pri presbiterih, se pravi, začeti se moramo umikati z ideoloških drž in služiti človeku, da bi vi, laiki, lahko živeli s Kristusom, z Bogom in potem se lahko odpremo drug drugemu in bomo spet zanimivi za svet. Oznanjati Kristusa brez njega pa je verjetno neplodno, celo škodljivo, bolno.

Marko Ivan Rupnik

Vladimir Kos

Tudi takšen sivkast dan

*Med zid in pot ujeti
oleandri cvetijo
tudi takšen sivkast dan,
dehtijo z vonjem pragozdov brezdanjih,
drhte od mrča dolgih karavan —*

morda odsev nas dela sive?

*Kjer okna svoda krijejo zavese,
se ptičkom več ne ljubi dolg izlet.
V obrazu reke se iskré poteze;
morjé v daljavi kliče:
»Pridi spet!«*

Morda nas dela čustvo sive?

*V četrti naši hiš ob sivih cestah
nam oleandri rastejo v nebo.
In tudi košček kislega nasmeška
mi z ustnic berejo
po rožnato.*

Kaj res srcé nas dela sive?

V slovenska obzorja in čez

Mogoče ne veste, da...

- da je ZLATA KNJIGA PRIMORSKIH SLOVENCEV, ki sta jo izdali založbi ZTT (Trst) in LIPA (Koper), škandalozno izpustila imeni takšnih osebnosti, kakršni sta bili Virgil Šček in Jakob Ukmar...
- da živi v Trstu oseba, ki je lastnik 6.000 (šest tisoč) stavb v okolici Rima...
- da velikega antikristjana Josipa Vidmarja, ki je zdaj devetdesetleten priklenjen na voziček, negujejo Marijine sestre iz Dobrove...
- da je dnevnik THE TORONTO STAR priobčil napad neke časnikarke na pomožnega škofa dr. Alojzija Ambrožiča, a da je potem isti dnevnik objavil tudi pismo, v katerem je torontski kardinal Carter napadenega odločno branil...
- da je pred kratkim Vladimir Dedijer izjavil časnikarju Pogutzu iz Splita med drugim: »Velika Titova slabost je bil njegov luksuz, saj je imel 32 dvorcev...»
- da je kletinski pater Franc Husu, znan po svojih prevodih iz slovenščine v italijanščino — v rokopisu ima prevedenega Gregorčiča — dobil prvo nagrado pri natečaju za pesem o katedrali v Altamuri v južni Italiji...
- da je Leonid Brežnjev kot šef sovjetske države odlikoval morilca slavnega Trockega, potem ko je ta po 25 letih zapora prišel v Sovjetsko zvezo...
- da bo prihodnje leto Cankarjeva založba v Ljubljani začela izdajati povojne dnevnike Edvarda Kocbeka...
- da je na letošnjem mednarodnem pisateljskem srečanju v Vilenici profesor Štamac, ki uči primerjalno književnost na univerzi v Zagrebu, prebral svoje predavanje v neoporečni slovenščini...
- da je španski založnik, ki je izdal prevod romana ALAMUT slovenskega pisatelja Vladimira Bartola, doslej prodal 20.000 izvodov te knjige...
- da, ko bi bilo prebivalstvo vsega sveta koncentrirano danes v Združenih državah Amerike, gostota njihovega prebivalstva ne bi bila večja od gostote na današnjem Nizozemskem.
- da slovenski jezuiti pripravljajo izdajo AVTOBIOGRAFIJE ustanovitelja jezuitskega reda Ignacija Lojolskega...
- da je danes v Moskvi približno 25.000 prostitutk...

Osem Slovencev za danes

Tokrat je Zora Tavčar uvrstila v »četo« pomembnih Slovencev eminentnega zgodovinarja dr. Boga Grafenauerja in ga obiskala na njegovem domu v tihi, starinski vili za Rimskim zidom v Ljubljani. Dr. Grafenauer, akademik, redni univ. prof. za zgodovino Slovencev, dobitnik velike in male Kidričeve nagrade, je bil rojen 16.III.1916 v Ljubljani. Njegovo znanstveno delo obsega okoli 500 bibliografskih enot, med njimi okoli 30 knjižnih publikacij, ostalo razprave, članki, ocene, gesla za enciklopedije itd. Glavni deli: *USTOLIČEVANJE KOROŠKIH VOJVOD in DRŽAVA KARANTANSKIH SLOVENCEV*. (To je najobsežnejša monografija, kar jih je napisal). Pomembna je tudi *ZGODOVINA SLOVENSKEGA NARODA v 5 knjigah (od naselitve do 1947)*, zadnje delo pa je izšlo lani: *PAVEL DIAKON: ZGODOVINA LANGOBARDOV (prevod in komentar)*.

P.s. Akademik se ni želel fotografirati, zato je Z.T. v prostorih Slovenske Matice fotografirala njegov portret na steni in v Matičnem arhivu sliko drugega portreta, oboje delo pok. slikarja Barda lucundusa. Tretja slika je iz arhiva Mladike.

Slovenec je nagnjen k strokovni ožini, Vaš kulturni format pa sega preko ozke zgodovinarske strokovnosti v širša kulturna zanimanja. Odkod ta težnja k širini? Ker prihajate iz visoko kulturniške hiše? Vaš rod izvira s Koroškega. Je v Vas mogoče kaj nemške krvi? Ste mogoče celo poslovenjeni Nemci?

Ta širina izvira gotovo od očeta. Bil je slavist, poleg tega je imel izredno široka znanja; doma je bila knjižnica in sem lahko brskal po njej od mladih let. Pa tudi šola je bila takrat stroga in klasična gimnazija je dajala širino in globino znanja ter način dela. Kla-

sična gimnazija je bila najboljša šola, kar jih je evropska kultura kdaj poznala. — Res izvirmo iz Koroške, s skrajne meje v Ziljski dolini pred Šmohorjem, iz Kasoz. Glede etničnega izvora je tako, da ni mogoče priseči na etnično čistost, saj se tod mešajo Slovenci in Nemci od začetka srednjeveške kolonizacije. Je pa res, da je del, kjer je ta zaselek, uradno imenovan Kozlos, nemško Grafenau, kar je gotovo prevod slovenskega imena. Po Kranzmayerjevih »ušesih« so ljudje okoli 1920 govorili Kasaz-log, se pravi Koseški log. V 17. stoletju je ta kraj napisan v matični knjigi kot Kasoz in v teh hišah so takrat gotovo stanovali Slovenci, saj je prva botra iz te hiše napisana v latinski knjigi kot Marija Grafenauerca. Po zadnjem štetju 1952 so tod sami Slovenci.

Izvirate iz znamenite in številne ljubljanske družine. Koliko otrok vas je bilo? Kaj so postali? Ali sta tudi pesnik Niko G. in glasbeni virtuoz Irena G. iz Vaše rodovne veje?

Bilo nas je trinajst, od teh sta dve umrli (ena pri dveh letih, druga pri štiriindvajsetih), enajst nas je preživelo. Vida, najstarejša, je sodnica. Milica je bila slavistka, nato so jo vrgli 1952 iz službe in potem je bila pri bratu župniku v Bosni, zatem pri očetu, pozneje katehistinja (že umrla). Slavka je bila profesorica klasičnih jezikov in slavistike v Ljubljani, nato na celovski gimnaziji, umrla je 1984. Marija Vogeltnik, arhitektka, je v Beogradu končala slikarsko akademijo ter je znana strokovnjakinja za balet in slikarka. Jaz sem šesti otrok in prvi sin. Za mano so še: Vlasta, uradnica, Radogost, jezuit v Mariboru, Blagica, ki je učila prirodopis na osemletki v Dornberku. Stanko je rudarski inženir-mineralog in profesor na fakulteti za naravoslovje ter član Akademije, Gorazd, čelist, je učil na srednji glasbeni šoli, Svetka Zorč živi v Trenti, kjer je prej učila. — Niko Grafenauer je najmlajši sin najmlajšega brata mojega očeta, torej moj bratranec. Irena je moja nečakinja, hči Stanka G.

Vi ste sami, s pieteto, ki je pri Slovencih redka, izdali in komentirali delo svojega očeta. Kaj bi povedali o njem kot človeku in znanstveniku?

Kot znanstvenik je pač eden tistih velikih literarnih zgodovinarjev, ki so utemeljevali znanstveno zgodovino slovenske književnosti (Priatelj, Kidrič, Žigon, Grafenauer). V nečem ni uspel, da bi dosegel, kar je želel: da bi namreč prišel kot univerzitetni profesor na univerzo. (Kvalificiranih ljudi je bilo takrat v Sloveniji za dve univerzi: Murko in Breznik tudi nista postala univerzitetna profesorja, Ilešič pa je moral v Zagreb). To je nosil s sabo. — Skrbeti kot srednješolski profesor za takšno družino ni bilo lahko, posebno ker je čutil veliko odgovornost za dekleta, ki jih je bilo sedem. — Pri njem sem imel posebno prednost, ker sem bil prvi sin, in zame je imel vedno dovolj časa, zato sem mu zelo veliko dolžan. Hitro sva se zelo dobro razumela in ena teh stičnih točk je bila že zelo zgodaj zgodovina, ki je bila tudi ena izmed njegovih življenjskih radovednosti. Tudi sicer je bil zelo širok, na svojem področju in drugod. Igral je violino, violo in harmonij, tega se je naučil v otroških letih, njegov oče je bil cerkovník na Peravi. Zaslužil je tudi s honorarji, pa tudi otroški dodatki so bili precej visoki. Šlo pa je trdo.

Na Vaš dom so gotovo prihajali mnogi slovenski kulturniki. Katerih se spominjate?

Kreka se ne spomnim, takrat sem imel šele eno leto, spomnim pa se Breznika, Jakoba Šolarja, Maksa Miklavčiča, škofa Rožmana (bil je birmanski boter mojega brata jezuita), patra Nastrana, lazarista, (ta je bil moj krstni boter), Mirka Rupla, Slavka Rupla. Takrat so igrali v kvartetu oba Rupla, moj oče in Gröbming, profesor na glasbeni šoli. Bolj kot drugi k nam, je oče sam hodil po obiskih in sem ga večkrat spremljal. Milku Kosu sem nosil očetove članke za Narodno enciklopedijo (1924-1929). Hodil sem z njim v Škofove zavode.

Kulturni pečat daje človeku gimnazija. Katerih profesorjev se najbolj spominjate?

Klasična gimnazija je bila najboljša priprava prav za zgodovino. Branje starih tekstov je bila že vaja v interpretaciji zgodovinskih virov. To je bila šola, kjer smo imeli neposreden stik z antično kulturo preko besedil, ki smo jih brali. Profesorji so se precej menjavali, v času gimnazijskega šolanja je bila diktatura in to je imelo reflekske na naše šolsko življenje. Vseh osem let smo imeli samo profesorja Lovšeta za latinščino. Mnogo sem odnesel od profesorja Ivana Preglja, pisatelja, ki me je učil slovenščine pet let. Podajal je literaturo drugače, kot je bilo v čitankah in učnih knjigah, po svoje, s svojo posebno vizijo. Veliko se je dalo naučiti, če si se hotel. Sicer se pa večina ni dosti naučila, ker ni znal imeti v šoli prave discipline.

Odkod in od kdaj Vaša usmeritev v zgodovino?

Od osnovne šole, iz četrtega razreda. Od takrat sem vedel, kaj bom študiral. Pri očetu sem imel

v knjižnici marsikaj, mnogo sem si sposojal. Če se tako mlad odločiš, si nabereš neverjetno znanje. Ko sem prišel na univerzo, sem prinesel s seboj večje znanje, kot so ga drugi odnesli z univerze. To je bilo ob takem očetu lahko.

Kaj bi povedali o svojih univerzitetnih letih? Kakšna je bila študijska raven? Kaj pa akademsko življenje? Billi ste viden član krščansko-socialistične Zarje. V kakšnem odnosu sta si bila s Kocbekom? Ste povsem soglašali z njegovo vizijo, ki se danes izkazuje kot utopična?

Za študijsko raven so trdili profesorji, da je bila Ljubljana takrat — tudi zaradi majhnega števila študentov in zaradi njihovega discipliniranega dela — najboljša filozofska fakulteta v Jugoslaviji. V vseh letnikih nas je bilo okoli 25-30 in to je zahtevalo mnogo seminarskega dela ter dvigalo raven. Profesorji so lahko računali pri študentih z znanjem vsaj treh jezikov, potrebno pa se je bilo naučiti še kakšnega (Gestrin se je na primer moral naučiti italijanščine). Znali smo vsaj latinsko, nemško, francosko, nekateri še grško in angleško, nekateri rusko. Jaz sem lahko bral v šestih ali sedmih jezikih že v gimnaziji.

Študentsko življenje je bilo zelo intenzivno. Zarja in Bohinjski tedni kot rezultat dela v Zarji so dali mnogo. Naše druženje s Kocbekom se je začelo z izidom njegovih Premišljevanj o Španiji. Dobivali smo se enkrat tedensko pri njem in se pogovarjali o vsem mogočem. (Literatura, življenje.) Tisti, ki so tja hodili, so

danes vidna imena. Bili so časi, ki so v marsičem postavljali pred nas vizijo, za katero danes vemo, da je bila popolna utopija. Takrat pa je bila to dejansko edina pot, ki je peljala k boju, ki se mu Slovenci preprosto nismo mogli izogniti. Utopičnost Kocbekove vizije pa sem označil v svojem prispisu k uvodu v Pahorjev **Ta ocean strašno odprt**. Takrat se nismo zavedali zgodovinske logike, kateri je sledila politika Komunistične partije. Razlike med Kocbekom in mano so bile le v načinu mišljenja, ne pa v gledanju na pot Slovencev v prihodnost.

Imate družino? Kje ste spoznali svojo ženo? Kaj je po poklicu? In otroci? Vas je družina kaj ovirala pri Vašem izredno obsežnem znanstvenem delu? Je družina Vašo strokovno »zasedenost« zelo občutila?

Ženo sem spoznal na univerzi, ona je študirala romanistiko (francoščino) in diplomirala, ni pa bila nikoli v službi. Izhaja iz železničarske družine z osmimi otroki iz Šmarij pri Jelšah, pisala se je Dobovišek. Imeli so trdo življenje, a so vsi študirali, tako da so z zastojno železniško vozovnico vsak dan potovali 22 km do Celja in nazaj. Imam dve hčerki, ena je profesorica slovenščine in angleščine v Mariboru, Mojca. Druga je zgodovinarica, Darja, tačas predsednica Združenja zgodovinarjev Slovenije. Doktorirala je in objavila že štiri knjige ter vrsto razprav ter je specialist za zgodovino primorskih mest (Piran), piše pa pod imenom Darja Mihelič. — Najbrž sem bolj jaz oviral družino kot ona mene.

Kot zgodovinar ste se ukvarjali s starejšo slovensko zgodovino. Ob katerih svojih dognanjih ste imeli največ zadoščenja? Za katera ste dobili največ priznanj? Mislim, da je bilo takrat strokovne kritike več, kot je danes literarne...

Trije kompleksi so. Eno je cel kompleks kmečkih uporov in socialne zgodovine, ki je s tem najtesneje povezana. Drugo je zgodovina Karantanije in vse, kar je z njo povezano v naši zgodovini in kar je hkrati tisti del slovenske zgodovine, ki je najtesneje povezan z oblikovanjem slovenske narodne zavesti v 19. stoletju. Karantanski mit nam je nadomeščal tisto zgodovinsko pravo, ki ga nimamo. Tretji kompleks pa je kompleks vsega razvoja koroških Slovencev od srede 19. stoletja do danes, največ predvsem z naglasom na etnični substanci. Se pravi etnično stanje na Koroškem in njegove spremembe v teh zadnjih 150 letih. — V historiografski literaturi je najbolj pogosto navajana knjiga o ustoličevanju, sicer pa so ta priznanja razdeljena različno, od puntarije do različnih komponent naše zgodovine od naselitve do današnjega časa. Med knjigami, ki so najbolj odmevale, je mogoče tista, ki je izšla pred dvema letoma pri Slovenski Matici: **Slovensko narodno vprašanje in slovenski zgodovinski položaj**. — Kritike je bilo v naši stroki do 70. let sorazmerno veliko, bile so resocene in ne le poročila. Zadnje čase pa to usiha, več je poročil in marsikaj uhaja brez prave ocene. Dva razloga sta: to zahteva veliko znanje in velik napor, posel, ki ni sorazmeren z zaslužkom. Še bolj pa to, da napisati pravo oceno pomeni doseči tudi kakšno zamero pri avtorju, tega pa se vsak izogiba. Kot zadnje pa pretirana specializacija; pisanje ocen zahteva večjo širino znanja, kot je v našem času na Slovenskem še običajna.

Kaj bi kot zgodovinar rekli o predhodnikih v svoji stroki dr. Grudnu in dr. Malu, piscih obsežne Zgodovine Slovencev, katero je v snopičih kupal tudi moj oče, ki ni bil intelektualec, vsaj po poklicu ne.

Po obsegu sta ta dva avtorja dala najobširnejšo zgodovino Slovencev, kar jih imamo. Vendar je treba reči, da je za srednji vek Kosova knjiga **Zgodovina Slovencev od naselitve do konca 15. stoletja** na bistveno večji kvalitetni ravni kot Grudnova obravnava istega obdobja. Pri Grudnu je treba povedati to, da je dobro pisal poglavja o slovenski cerkveni in deloma tudi kulturni zgodovini, sicer je pa v snopičih od 16. do 18. stoletja glede politične zgodovine sorazmerno veliko prepisano iz hrvatskih in nemških zgodovinarjev, mnogo manj pa ima lastnega. Na drugačen način tudi ne bi bil mogel napisati v tistem času, od 1910 do 1916. Z Malom je stvar drugačna. Mal je oprl svoje delo, zlasti o konca francoske dobe, do 1860, v največji meri na arhiv. In prav to obdobje je zelo obsežno obdelano, z mnogimi novostmi, tako da je za tisti in še za današnji čas to eden od bistvenih pripomočkov vsakega znanstvenega dela. Za francosko dobo imamo boljše druge monografije. Knjiga je imela nesrečo, da je obdobje od 1860 do 1939 obdelano zelo na kratko, s sicer zanesljivo fak-

tografijo, a manj dognano po predelavi zgodovinskega gradiva, kot je Lončarjevo **Politično življenje Slovencev od 1797 do 1918**. Za drugo polovico 19. in začetek 20. stoletja pa je danes gotovo boljša knjiga Gestrina in Melika. Za zgodovino stare Jugoslavije pa v bistvu prave zgodovine še nimamo.

Zelo je odmevalo Vaše odločno odklanjanje teorije o venetskem izvoru Slovencev. Ali velja ta teorija kaj več od Jezove o skandinavskem izvoru in Borove o etruščanskem? Ali je kak tuji znanstvenik vzel katero teh teorij zares?

Jaz sem o tem govoril v komentarju k Pavlu Diaconu, knjigi, ki je posvečena 1400-letnici prihoda Slovencev v današnjo domovino. Zgodovinsko vzeto so vse tri teorije enako vredne — oziroma neupoštevne. Morda je venetska zvezana s slovenskim izvorom v toliko bolj kot katera druga, v kolikor so na zahodnem slovenskem ozemlju ostanki Venetov pretopljeni v Slovence. V resni znanosti so to teorije, ki jih nihče ne jemlje v poštev.

Leta 1972 ste bili poleg Josipa Vidmarja in profesorja Južniča napovedani kot predavatelj v Dragi. Na predvečer je profesor Peterlin razočaran dobil iz Ljubljane odpoved, tako je moral vskočiti moj mož in v eni noči napisati predavanje. Lahko poveste, kaj je povzročilo to trojno odpoved?

Za Južniča ne vem. Za Vidmarja je bilo tako: obljubil je referat, morala so biti kaka politična ozadja, da je referat odpovedal. Z mano je bilo tako: ko je bilo še dober teden do začetka Drage, sem bil na počitnicah na Bledu. Profesor Peterlin mi je telefoniral, da mu je Vidmar svetoval mene kot referenta, ki naj bi zamenjal njega (Vizija slovenstva v tistem času). Jaz sem mu odgovoril: »Če je Vidmar to storil, težko izdam njegovo zaupanje, čeprav nerad tako na hitro

improviziram referat.« En dan ali dva kasneje sem govoril z Vidmarjem in je Vidmar energično zanimal, da bi bil predlagal mene namesto sebe. Tu je bil kratek stik med mano in Peterlinom in zato sem to tudi pisмено sporočil profesorju Peterlinu.

Darujte v sklad 10.000 lir za kulturo

Ali mislite, da je perspektiva neke neodvisne slovenske države realna?

Mislím, da ni, v tej situaciji namreč. Perspektiva slovenske neodvisne države je realna samo v okviru Združenih držav Evrope, ki pa so zaenkrat tudi še utopija. Poglejmo na primer samo politične tendence, ki se kažejo na Bavarskem ali, če hočete, okrog Haiderja na Koroškem. Še zmeraj delujejo tiste sile, ki so bile za Slovence pogubne v času pred nastankom Jugoslavije. Tudi Trst vas o tem lahko marsičesa nauči.

Kaj bi rekli o današnji politični situaciji Slovenije, ko je pod rastočim pritiskom srbskega nacionalizma in centralizma?

Za sebe sem prepričan, da je ta politična smer, ki je trenutno vodilna v srbskem političnem vrhu, tista, ki edina more pripeljati Jugoslavijo do razsula. Prepričan sem prav zaradi tega, da ta smer ne bo zmagala.

LITERARNI NATEČAJ »MLADIKE«

1. Revija Mladika razpisuje XVIII. nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.
2. Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih na naslov MLADIKA, ul. Donizetti 3, 34133 TRST, do 31. decembra 1989. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v spremnem pismu, opremljenem z istim geslom ali šifro.
3. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: univ. profesor in kritik Martin Jevnikar, pisatelj Alojz Rebula, pesnik Albert Miklavec, prof. Ester Sferco in odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.

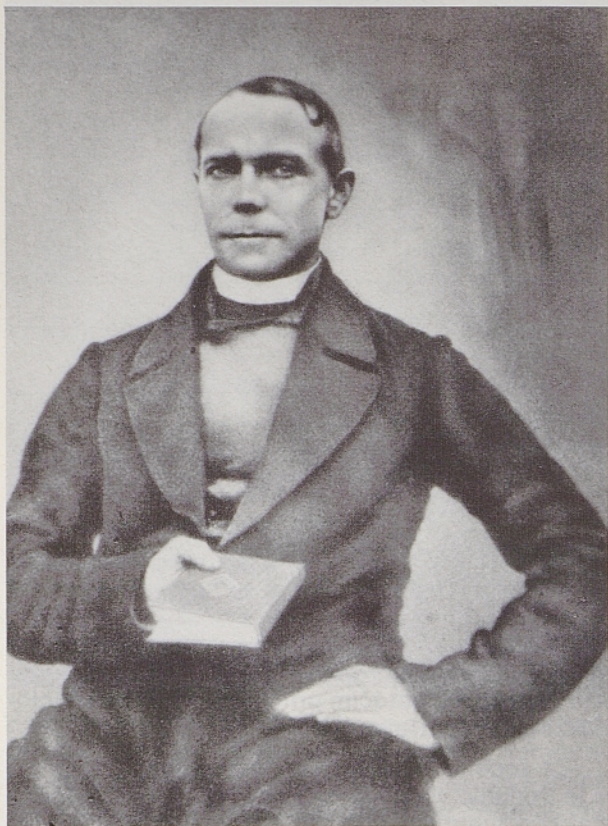
4. Na razpolago so sledeče nagrade: za črtico ali novelo:

prva nagrada	150.000 lir
druga nagrada	100.000 lir
tretja nagrada	80.000 lir
za pesem ali ciklus pesmi:	
prva nagrada	100.000 lir
druga nagrada	50.000 lir
tretja nagrada	30.000 lir

5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku — Prešernovem dnevu — na javni prireditvi in po časopisju. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 1990. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

Tragika slovenskega iznajditelja

JANEZ PUHAR (1814-1864, Kranj), iznajditelj fotografije na stekleni plošči, njegov avtoportret, retuširan po drugi svetovni vojni.

Kulturni svet se letos spominja, kako so pred 150 leti z občudovanjem sprejeli »nov način slikanja«, ki se je razvil v današnjo fotografijo. Že od 17. stoletja je slikarstvo poznalo pripomoček za risanje, ki so ga imenovali »camera obscura«/temna soba/. Bil je to lesen zabojček, spredaj z lečo, ki je v temni notranjosti zadaj odsevala motiv, proti kateremu je bila camera obscura usmerjena. Zadaj je te odseve slikar začrtoval, jih nato prenesel na platno in z barvami poslikal. Mnogi so poskušali te odseve bolj natančno ujeti. Ko so spoznali, da so srebrove soli občutljive za svetlobo, je ta ideja postala rešljiva.

Leta 1826 je francoski litograf NICEPHORE NIÉPCE uspel ujeti sliko v cameri obscuri na kositrno ploščo, premazano z asfaltom, ki je bil za svetlobo slabo občutljiv. Zato je domače dvorišče osvetlil 8 ur! Nastalo sliko je imenoval »heliogravura«/sončni zaris/ in jo za spomin poslal svojemu bratu v Anglijo. Niepce je bil preveč skromen, da bi to iznajdbo patentiral. Zgodovina ga je prezrla, saj je 13 let pozneje z vso častjo

sprejela postopek, ki ga je pariški slikar LOUIS DAGUERRE izvajal na posrebreni bakreni plošči, katero je pred osvetlitvijo v temnici nekaj časa držal nad jodovimi parami, saj je tako dobil za svetlobo veliko bolj občutljivi srebrov jodij. Osvetlitev je s tem bila skrajšana na pol ure, zato pa je lahko snemal le mirujoče motive. Francoska akademija znanosti je 19. avgusta 1839 ta postopek objavila, iznajditelju priznala dosmrtno rento in Legijo časti, izdelek pa imenovala »dagertipija«. Uradno se zato še danes smatra ta datum za rojstvo fotografije. Niepcejevo »Dvorišče« so našli leta 1952 v Angliji, ko je bil njegov ustvarjalec že 119 let v grobu.

Med tistimi, ki so po Evropi tudi poskušali ujeti sliko v cameri obscuri, je bil uspešen Anglež FOX TALBOT, ki pa je ubral drugo pot. S camera obscura, v katero je vložil v temnici papir, namočen v srebrov jodij, je osvetlitev občutno zmanjšal. Pomembna pa je bila novost, da je na papirju nastala negativna slika, ki jo je na soncu kopiral v poljubno število pozitivov. Še danes je v rabi ta »negativ-pozitiv proces«. Leta 1841 je londonska akademija znanosti priznala Talbotu patentne pravice, postopek pa njemu v čast imenovala »talbotipija«.

Prav v istem času se je za vse te pomembne novosti zelo navduševal izredno nadarjeni Slovenec Janez PUHAR, ki je bil rojen 26. avgusta 1814 v Kranju. Že v gimnaziji je imel rad fiziko, kemijo in matematiko, bil je dober risar in imel posluš za glasbo. Ustregel je materi, ki je želela, da postane duhovnik. Leta 1838 je končal študije in postal podeželski kaplan, star 24 let. Zaradi te odločitve je bil dostikrat nesrečen. Ko si je prištedil nekaj denarja, je kupil camera obscura in pridno eksperimentiral, večinoma skrivaj. Izoblikoval pa je lastno metodo snemanja na steklene plošče in ob uporabi žvepla, joda, broma in živega srebra. Uspel je napraviti prosojno pozitivno sliko, ki jo je imenoval »svetlopis«. Prijatelji so mu svetovali, naj postopek patentira, on pa je z novimi idejami odlašal. Že takrat ga je vznemirjalo, ker drugi duhovniki in farani niso odobravalni njegovega »posvetnega« delovanja.

19. aprila 1842 je Janez Puhar poslal na Dunaj poročilo o svojih dosežkih, tam pa Slovencem niso bili naklonjeni. Odgovora ni bilo 9 let. O pomembni iznajdbi pa je poročala »Carniolia« 10. in 24. maja 1841 in 28. aprila 1843. Nagrada za Puharjevo vztrajnost je bilo povabilo, da na svetovno razstavo v Londonu leta 1851 pošlje štiri svetlopile. Medalja, ki jo je tam dobil, mu

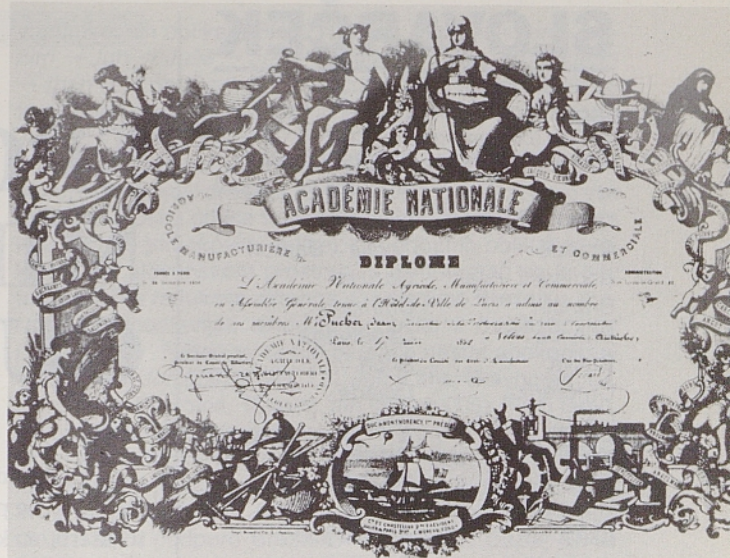
je odprla mnoga zaprta vrata. Istega leta je o iznajdbi poročala dunajska akademija znanosti!

17. junija 1852 je bil Janez Puhar sprejet med članne francoske »Academie Nationale«, ki ga imenuje iznajditelja fotografije na steklu. To diplomo in štiri svetlopose hrani ljubljanski muzej. Istega leta je Janez Puhar na povabilo iz New Yorka tja poslal na razstavo tudi štiri svetlopose.

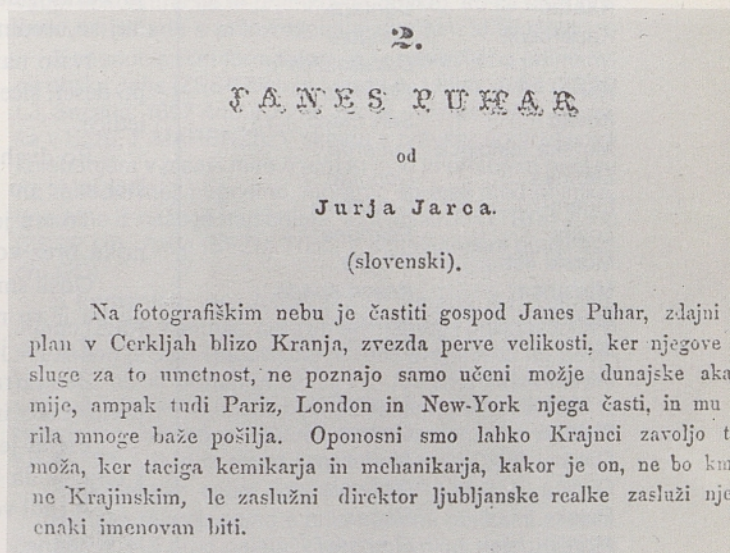
O teh njegovih uspehih so poročale »Kmetijske in rokodelske novice« leta 1851 na strani 115 in »Laibacher Zeitung« 30. aprila 1852 na strani 418, ter ponovno 27. maja 1852 na strani 511. Neumornega Puharja je leta 1859 obiskal Jurij Jarc, ki je o njem napisal članek v »Arhivu za povjestnico jugoslovansku« v knjigi V. na strani 136.

Ko je služboval na Bledu, so ga obiskovali mnogi tuji strokovnjaki in se čudili njegovi razgledanosti. Njegov postopek se ni uveljavil, ker so bili drugi pozneje bolj enostavni, uveljavila pa se je njegova ideja — steklena fotografska ploščica. Manj znana je njegova poezija. Ponarodela je žalostinka »Vigred se povrne«, iz katere je v dveh povojnih izdajah »Tristo narodnih« cenzura črtala četrto kitico, ker je v njej beseda »Bog«!

Njegovi častilci in prijatelji so po Puharjevi smrti v Kranju leta 1864 pospravili njegovo zapuščino v staro leseno skrinjo. Tam je bila še leta 1944, ko so jo pred nasiljem gestapa skrili v Tržič. Ko so po končani

Diploma francoske akademije z dne 17. junija 1852, s katero je bil Janez Puhar kot »iznajditelj fotografije na steklu« sprejet za člana. Original v ljubljanskem muzeju.

Začetek članka Jurija Jarca v »Arhivu za povjestnico jugoslovansku« v Zagrebu 1859.

vojni tam iskali »sovražnike ljudstva«, so pri hišnih preiskavah zasledili tudi skrinjo, o kateri je hišni lastnik vedel le to, da je last umrlega duhovnika. Novo nasilje je nato ukazalo: »Stolčte to farško zadevo!« Po izjavi univ. prof. Janka Branca so bili v skrinji še štiri svetloposi, oprema za temnico, kemikalije, nekaj Puharjeve korespondence ter njegove dragocene beležke o novih poskusih.

Leta 1964 je minilo sto let od Puharjeve smrti. Poskušali smo apelirati na predstavnike slovenske kulture, da bi spominu in delu Janeza Puharja dali dostojno obliko. Bili smo zavrženi kot provokatorji! In tako je ostalo že 125 let: »Nemo propheta in patria!«

Vlastja

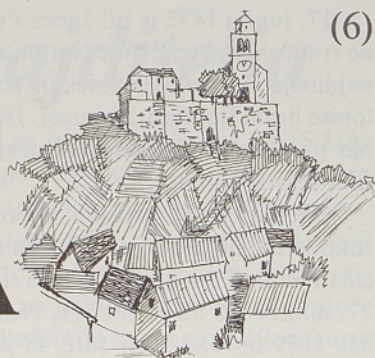
»MOŽ S PUŠKO«, Janez Puhar, svetlopis.

RIBE

slovenski izraz	italijanski izraz (uporabljajo v Trstu)
Lica - Lisa	Lissa
Bradač	Triglia - Barbon
Bodičasti volek	Garusa
Brancin	Branzino
Britvica	Capalunga
Bukva	Boba
Črnorepka	Ociada
Gavun	Girai
Glamoč	Guato
Gruj	Grongo
Hobotnica	Folpo
Iglica	Angusigolo
Jastrog	Astice
Jegulja	Bisato
Jeseter	Storione (jajčka — kaviar)
Kantar	Cantara
Kaparocoli	Vongole — Caparozzoli
Konj	Ombrina
Kovač	San Piero
Morska lastovica	Lucerna
Ladinka	Dondolo
Ligenj	Calamaro
Losos	Salmone
Morski list	Sfoglia
Mečarica	Pesce spada
Modrak	Menola
Mol	Molo
Noetova barka — Mušoli	Muššoli
Ostriga	Ostrica
Oslič	Merluzzo
Ovčiča	Mormora
Pajek	Ragno
Morski pajek	Granseola
Papalina	Papalina
Pes	Can
Pic	Pizzo
Morska plošča	Passera
Pokrovača	Capasanta
Potnik	Bosega
Progar	Spizzo
Prstak	Dattero
Rarog	Aragosta
Morski robec — Romb	Romb
Rumenec	Ribon
Sardela	Sardella
Inčun	Sardon
Sipa	Seppia
Ciplji	Cefali
Sopa	Salpa
Srebrnica	Agone
Šarg	Sarago

SPOMINI MILANA GUŠTINA

(6)

Vsak izmed nas je imel tudi številko, To je bila nekaka evidenčna številka. Le po tej številki so vedeli, kdo si. Dali so nam tudi črni vinkel, to je trikot, ki nas je označil za saboterje. Ko smo si prišli vse to na levi del hlač in tudi na levi del jope, so nas pregledali in prešteli — bilo je vse v redu.

Proti večeru je prišel esesovec, da nas prešteje, žal pa je po tem štetju kazalo, da je eden več, kar mu seveda ni odgovarjalo in je ukazal, naj se uredimo v vrste, da nas pride preštet čez dve uri.

Nato nam je komandant bloka rekel, naj se kar postavimo v vrste po deset, sicer se bo esesovec razjezil in lahko pričakujemo najhujše posledice.

Po dveh urah je v resnici prišel ravno tisti esesovec, ki nas je prejštel in je po ponovnem štetju ugotovil, da eden manjka.

To mu je bilo dovolj in je ukazal, naj bo 25. blok dva dni brez hrane in brez vode.

Odšli smo v sobe vsak na svoj prostor in se vpraševali, ali bo to res ali pa je to rekel samo zato, da bi nas prestrašil.

Žal pa je bila to prava in čista resnica.

Že zjutraj smo opazili, kako voz s hrano pelje mimo nas, opoldne ravno tako in seveda tudi zvečer.

Prišla je noč, a nihče ni zaspal, ker smo pač premišljevali, kaj bo s tem — da bi nam pustili vsaj vodo!

A tudi vodo so zaprli, kar sicer ni bilo najhujše, saj tudi nismo smeli iz bloka...

V resnici pa sem imel res pravo srečo, saj mi je neznanec, ko sem stal na vratih barake, dal skodelico vode in nekaj prepečenca.

Šele pozneje sem zvedel, da je bil to jugoslovanski ujetnik iz 24. bloka, ki mu je bilo ime Jožef.

Ko je minilo teh 48 ur trpljenja, so nam dali vso hrano dveh dnevov hkrati, da so se nekateri tako najedli, da so se onesvestili.

Na tem bloku smo morali ostati dolgih štirideset dni, dokler se niso prepričali, da smo vsi zdravi. Te bloke so imenovali »karantene«.

V primeru, da te je kdo prišel iskat za delo, si smel ven predčasno.

Nekaj nas je bilo srečnih že po nekaj dneh. Prišel je namreč Villi — neki Francoz — in povprašal šefa bloka po dvajsetih možeh, ki da morajo biti Slovenci.

Šef bloka je nato poklical, naj se javijo vsi Slovenci. Bilo nas je sedem, ostale, Italijane, pa je izbral sam kapo.

Peljal nas je za 31. blok, dal vsakemu sekiro ali pa žago in začeli smo delati kot drvarji. Naša t.i. »Kohlen Komanda« je vsak dan opravljala isto delo — žagali smo drva in jih cepili.

ronizza, Ieronizza v dolini Aborne (ATLAS 99/A2). Morda kaže omeniti tudi priimek *Jerolič* (ZSSP LJ), drugih si ne upam.

Pač pa moramo še omeniti slovensko apokopirano hipokoristično obliko s formantom *-ko Jerko* (ZSSP Kamnik, LJ), *lerko* (TS); iz nje s formantom *-ič* izpeljani patronimični obliki *Jerkič* (ZSSP MB, LJ, Kočevje, GO, Idrija), *Jerkić* (ZSSP GO; SPZM GO; TS), *lerkić* (TS), na Tržaškem še *lerkich* za fašizma → *Gerchi*, *lerchic* in *lerchich* → *Gerini* (PIZZAGALLI 233); *Jerčič* (ZSSP MB); in še iz osnove, razširjene s pridevniškim formantom *-ov*, sestavljeni patronimi na *-ič Jerkovič* (ZSSP LJ).

Ignatius

Egnatius je v latinščini zelo staro plemensko ime in je verjetno etruščanskega porekla, zato ga ni moč pojasniti. V poklasični dobi ge je v Rimu zamenjalo ime *Ignatius*, nastalo verjetno zaradi ljudske naslonitve na apelativ *ignis* »ogjenj« (zato so ga v čitalniški dobi »slovenili« s hrvaškim imenom *Vatroslav!*). Ime je postalo priljubljeno posebno v Španiji in se je od tod razširilo po katoliški Evropi posebno po zaslugi sv. Ignaca Loyolskega, ustanovitelja Jezusove družbe (ki je v resnici nosil drugo različico istega imena, saj se je pisal *Iñigo Yáñez de Oñaz y Loyola*). Cerkev ga praznuje 31. julija in časti še 3. februarja sv. Ignaca, mučenca v Afriki, 13. marca in 13. aprila sv. Ignaca mučenca, 26. julija sv. Ignaca Steironita, 23. oktobra sv. Ignaca, patriarha v Konstantinoplju, in kar trikrat, in sicer 1. februarja, 17. in 20. decembra sv. Ignaca, škofa v Antiohiji in mučenca v Rimu za Trajana (TAGLIAVINI I,33).

Češčenje sv. Ignaca Loyolskega se je udomačilo pri nas v dobi Protireformacije, prepozno torej, da bi moglo vplivati na nastanek kakega slovenskega priimka, zato najdemo danes v ZSSP le nekaj priimkovnih oblik tujega izvira: *Ignatijev* (MB), *Ignatov* (LJ), *Ignjatović* (Ilirska Bistrica, Tolmin).

Ljudski aferetični hipokoristik *Náce* je zapustil sled v mikrotoponomastiki: *Nace* je ime pet zaselkov pri Zalem logu (ATLAS 103/A2), Škofji Loki (105/A3), Polhovem gradcu (125/A2), Litiji (129/A2) in Ambrusu (168/A1), *Nacek* je ime treh zaselkov na Pohorju (67/B1), na Žirovskem Vrhju (124/A2) in pri Polhovem gradcu (125/A1), *Nacetov vrh* je ime gore pri Trbovljah (111/A2), bržkone spada sem še ime zaselka *Nacet* pri Vrnskem (110/A1). En sam zaselek nosi celo svetniško ime *Sv. Ignacij* na Pohorju (39/B2).

Apokopirani hipokoristik *Igo* je preredeek, preveč iskan, da bi mogel pustiti sledove v krajevnem imenoslovju.

Ioachim

Cerkveno latinsko ime *ioachim* izhaja preko grške oblike *ioakím* iz hebrejskega *Yôhâqîm*, kar je kontrahirana oblika prvotnega *Y(e)hōyâqîm*: v prvem delu imena spoznamo neizgovorljivo ime *Yahvé* izraelskega Boga, v drugem delu, ki ni povsem jasen, se verjetno skriva oblika iz glagola *qûm* »vzdigniti«, ime naj bi torej pomenilo »Bog vzdiguje« in je vsekakor teoforično. Rimska cerkev praznuje 16. avgusta in 20. marca sv. Joahima, ki je po izročilu bil Marijin oče, ter časti še 5. februarja sv. Joahima, mučenca na Japonskem, in 16. aprila blaženega Joahima iz Siene, servita (TAGLIAVINI I,305).

Ime je videti odsotno na Slovenskem prav tako v poznem srednjem veku kakor danes, vendar ga lahko iščemo

v priimkovnih oblikah. BREZNIK 261 izvaja iz imena *Joahim* → *Juh* → *Jušè* → *Ješè*, nadalje še obliko 1505 *Juhàn* → *Ihan* (Stična, Šentvid pri Stični). Drugi slovenisti so se temu imenu izognili, pač pa mu je Petar Skok posvetil geslo *Joakim* v ERHSJ I,782 ter izvaja iz njega imenske oblike, priimke ter hipokoristične oblike v hrvaško-srbskem prostoru; po redukciji diftonga *oa* v monoftong *a* izkazujejo vse hrvaško-srbske oblike ta vokal (*Jakim*, *Jačim*, *Ačim*, *Aco* in izvedene priimkovne oblike). O podobnih oblikah z vokalom *a* v slovenskem prostoru ni sledov, pač pa je bila tudi tu nujna redukcija diftonga. Da sledimo Brezniku, moramo predpostavljati izhodiščno obliko z naglasom na prvem zlogu: *Jóahim, iz nje bi lahko nastal apokopirani hipokoristik *Joh* (ZSSP NM, LJ), *Juh* (Litija, Dravograd, LJ, Gorenjska, Postojna, Tolmin), *luh* in *luch* (TS). Kljub temu, da ni zgodovinskega gradiva, s katerim bi lahko podprli Breznikovo domnevo, se mi zdi dovolj verjetna, da ji sledimo. Končno je ves priimkovni sistem, ki je videti v tesni zvezi s hipokoristikom *Joh/Juh*, dovolj skladen in rezvejen, da je sam v podporo Breznikove hipoteze. Bezljaj ESSJ I,233 p.g. *jüg* razlaga sicer priimkovno obliko *Juh*, skupaj s priimki *Jug*, *Jugovič*, *Jugovec*, *Južina*, *Južna*, *Južnič*, *Južnik*, iz imena nebesne strani oz. vetra, vendar se mi zdi nepotrebno razlagati *Juh* ← *Jug* (posebno v Litiji, kraju največje koncentracije te priimkovne oblike), ko se sam priimek *Juh* sklada s priimkovnim sistemom, ki tu sledi.

Z imenotvornim formantom *-a* je sestavljena priimkovna oblika *Joha* (ZSSP Dolnja Lendava, Litija), *Juha* (ZSSP LJ, Sežana; 1697 *And.a Juha*, *Jucha*, *Andrea Juka*, *Jukouka* v Ložu, F.MARENZI). V skladu s pravkar ugotovljenim kolebanjem v pisavi med *h* (*ch*) in *k*, ki je pri tujem peresu na zahodni meji pogostno, moramo sprejeti med priimke, izvedene iz našega hagonima, tudi obliki *Juk* (TS) in *Jukič* (ZSSP LJ), *Jukic* (SPZM Tržič, v poitalijančeni obliki *lucchi* GO).

S formantom *-an*: *Johan* (ZSSP Šmarje, LJ, Tolmin), *Juhan* (ZSSP Kamnik); celo ob priimkovnih oblikah *Joham* in *Johann* (ZSSP Radovljica) je moč prej misliti na povezanost z obliko *Johan* in na izvir iz Joahima kakor na prisotnost nemške imenske oblike *Jochann* (ni je v ZSSP) iz hagonima Johannes v slovenskem prostoru; *Ihan* (ZSSP Litija, NM, LJ) in iz njega izvedeni *Ihanc* (ZSSP Litija).

S formantom *-man*: *Johman* (ZSSP Litija).

Nadalje razpolagamo s priimkovnimi oblikami z mehčanjem *h* → *š* pred palatalizirajočimi vokali oz. *j*: KEBER 224 navaja sicer hipokoristik *Juš* pod geslom *Jožef* (KEBER 223), zaradi česar moramo iz previdnosti dopuščati vsaj križanje med dvema osnovnima imenom, vendar bom te priimkovne oblike rajši navajal tu: ime Jožef je bilo namreč v dobi nastajanja slovenskih priimkov precej redko in je postalo priljubljeno, ko je bil proces nastajanja slovenskih priimkov sklenjen. Začnimo torej kar z obliko *Juš* (ZSSP Konjice), *Jus* (ZSSP Štajerska, LJ).

S formantom *-(j)a*: *Juša* (ZSSP Tolmin), *Jussa* (SPZM Špeter, Števerjan), *Iussa* (SPZM Špeter, Čedad; TS).

S patronimičnim formantom *-ič*: *Jušič* (ZSSP Konjice), *Jussig* (SPZM Špeter, UD), *Jussigh* (SPZM Ažla, Čedad), *Jusig* (SPZM Špeter), *Iussig* (SPZM Špeter, GO, UD, Reana del Rojale), *Iussigh* (SPZM Reana del Rojale), *Jusič* (ZSSP MB, Tolmin), *Iussich* (TS).

S formantom *-è*: *Ješe* (ZSSP Gorenjska, NM).

Morda spada sem tudi priimkovna oblika *Jušo* (ZSSP LJ).

S formantom *-ko*: *Iusco* (TS), sponiram *Juško.

Z rezervo omenim tudi *Jusgec* (ZSSP Dravograd).

V krajevnem imenoslovju ni videti naš svetnik zanesljivo izpričan, redke imenske oblike, ki so sorodne z navedenimi priimkovnimi oblikami, je moč razlagati tudi na druge načine.

Isaac

Cerkvena latinska oblika *Isaac* prihaja preko biblijske grške *Isaák* iz hebrejske *Yizhâq*, *Yishâq* v zvezi z glagolom *zahâq* »smejati se«. Ime so tolmačili po dogodku, opisanem v Genezi, ko sta se devetdesetletna Sara in stoletni Abraham nasmehnili ob božjem sporočilu, da bosta kljub visoki starosti imela sina: ta razlaga je videti ljudska. Danes se nagibajo jezikoslovci rajši k razlagi »naj se (Bog) smeje, veseli (ob otroku, ki mu je dano to ime)«.

Cerkev praznuje patriarha sv. Izaka 25. marca in 17. decembra in časti še 14. januarja meniha sv. Izaka, mučenca v Arabiji, 11. aprila sv. Izaka iz Monteluca, meniha in pričevalca, 13. aprila sv. Izaka, mučenca v Pergamu, 22. aprila mučenca sv. Izaka, 3. junija sv. Izaka, mučenca v Córdoba, 1. avgusta sv. Izaka, mučenca v Umbriji, 18. oktobra sv. Izaka Jogues v Auriesville ter 12. novembra sv. Izaka, mučenca na Poljskem (TAGLIAVINI I,133).

Ime je bilo kljub kopici svetnikov redko med katoličani, dajali so ga radi poleg Judov tudi protestantje. Zato je edinstveni priimek *Izak* (ZSSP Dravograd, Slovenj Gradec, MB) doma na severovzhodni meji ter je izpričan še v Suhi krajini v imenu zaselka *Izak* pri Ambrusu (ATLAS 168/B2).

Isidorus

Latinsko ime *Isidorus* izhaja iz grškega *Isídoros* in pomeni »Izidin dar«; spada v isto vrsto imen, kakršna so *Theódoros* »božji dar«, *Apollódoros* »Apolonov dar«, *Diódoros* »Zeusov dar«. Cerkev praznuje 4. aprila sv. Izidorja iz Sevilje, polihistorja in zadnjega cerkvenega očeta, ki je živel konec VI. in ob začetku VII. stoletja, ter praznuje še 2. januarja sv. Izidorja, škofa in mučenca v Antiohiji, in sv. Izidorja, škofa v Nitriji, 15. januarja sv. Izidorja v Aleksandriji, 4. februarja sv. Izidorja v Pelusiu, 5. februarja mučenca sv. Izidorja s Hija, 17. aprila sv. Izidorja iz Córdoba, 10. maja sv. Izidorja, kmeta v Madridu v XII. stoletju, in 14. decembra sv. Izidorja, mučenca v Aleksandriji (TAGLIAVINI I,105). Sv. Izidorja kmeta časti Cerkev 15. maja, sv. Izidorja Hijskega pa 10. maja (LETO SVETNIKOV II,381-383).

Imena ne srečamo v srednjem veku, kakor ne najdemo prič o češčenju teh svetnikov pri nas, zato je težko pričakovati, da bi moglo ime vplivati na nastanek priimkov. Pač pa srečamo ime pogostoma v ljudski pesmi in ustnem izročilu, kjer se pojavlja v pisanih oblikah *Izidorij*, *Izidarius*, *Izdor*, *Izorius*, *Zidor*, *Zidorček*, *Židór* in *Židor* (KEBER 208), *Zadóro* v Dolenjem Marsinu, *Zidár* v Plešiščih (LISI 320,420) in je med XIX. in XX. stoletjem precej razširjeno med Slovenci do skrajnega Zahoda tudi v klicnih oblikah *Izi*, *Izo*, *Dore*, *Dorči* (KEBER 208), *Doric* v Nadiških dolinah, *Dorče* na Krasu.

Prav zaradi odsotnosti imena v srednjem veku težko spremljamo v zvezi z njim tržaške oblike 1381 *Domenico Dorse* v četrti Castello (MARSICH), v kateri je tedaj živel največ Slovencev, 1404 *Petri de Dorsse de Valle* (CAP CERÉ III, dvakrat na c.28r.), 1405 *Servuli Dorse* (prav tam, c.34v.), tudi če gre v vseh treh primerih gotovo za Slovence: Peter, ki je umrl l. 1404., je bil doma iz Doline. Ime brem **Dorsê*. Vendar tudi ne moremo izključiti, da izhaja iz našega hagianima.

Danes poznamo peščico priimkov, sestavljenih s hipokoristično osnovo *Dor-* in najpogostnejšimi formanti. Majhno število, odsotnost arhajčnih oblik in formantov, skromna razširjenost teh priimkov in odsotnost našega hagianima v krajevnem imenoslovju govorijo o razmeroma poznem nastanku teh priimkov. Hipokoristična osnova *Dor-* pa je lahko iz kateregakoli izvirnega grškega imena na *-doros* (za nas prideta v poštev predvsem *Isidoros* in *Theodoros*) kakor tudi iz hagianima *Dorothea* (prim. to geslo na str. 36). Slavisti so se doslej izognili tem imenom. Te priimke bom tu navedel z rezervo: vendar nam daje priljubljenost imena Izidor v ustnem izročilu misliti, da je zanj nekaj več možnosti za razlago kakor za druga imena. Seveda je možnost interferenc med njimi stvarna.

Iz osnove *Dor-* je s patronimičnim (ali metronimičnim, ko bi šlo za Dorotejo) *-ič* nastal priimek *Dorič* (ZSSP PT, MB, LJ), z manjšalnim/patronimičnim *-(e)c* (tu skoraj ne pride več v poštev ženski hagianim): *Dorc* (ZSSP Ilirska Bistrica) in iz te oblike izpeljani dvojni patronimik *Dorček* (ZSSP Radovljica, LJ), *Dorčić* (ZSSP LJ; SPZM Krmin), *Doričić* (ZSSP MB). S formantom *-ê*: *Dore* (ZSSP MB).

Pri priimku *Doršček* (ZSSP Tolmin) je zaradi formanta prej misliti na izvir iz apelativa *dvor* (prim. SVI I,145 p.g. *Dors*).

Jacobus

Hebrejsko ime *la'aqôbh* razlaga sama Biblija na dva načina: po Genezi XXV,25 je Rebeka, Izakova žena, rodila dvojčka, prvega Ezava, drugega pa Jakoba, ki »se je z roko držal bratovega stopala«; ime na ta način izvaja iz samostalnika *'âqebh* »peta«. Geneza XXVII,36 pa razlaga ime iz glagola *'âqab* »goljufati, izpodnesti«, ker je Jakob z znanim krožnikom leče odkupil od Ezava pravice prvorojenca. Očitno gre v obeh primerih za paretimologijo. Jezikoslovci razlagajo ime na pisane načine in si niso edini.

Vulgata uporablja za hebrejskega očaka nesklonljivo ime *lakôb*, za oba apostola pa ime *lâkobos*, ki je postal v latinščini *Jacobus*, pozneje tudi *Jâkobus* in končno *Jâcomus*.

Cerkev praznuje 25. julija sv. Jakoba starejšega apostola, brata evangelista Janeza, ki je med vsemi apostoli postal prvi mučenec; drugega apostola Jakoba, ki ga sveto pismo imenuje »brata Gospodovega«, praznuje 1. maja (po LETU SVETNIKOV II,301 pa 3. maja); časti še 28. januarja sv. Jakoba, puščavnika v Palestini, 22. aprila sv. Jakoba, mučenca v Perziji, 30. aprila sv. Jakoba, mučenca v Lambesi, 15. julija sv. Jakoba, škofa v Nisibi, 6. avgusta sv. Jakoba, puščavnika v Amidi, 1. novembra in 27. novembra dva sv. Jakoba, mučenca v Perziji, 28. novembra sv. Jakoba Markijskega, ljudskega pridigarja (TAGLIAVINI I,246) in 18. aprila sv. Jakoba Oldija, spokornika (LETO SVETNIKOV II,171).

Ime je kmalu postalo povsod priljubljeno in se je naglo razširilo tudi med Slovenci. Pri srednjeveških zapisih, posebno na slovenskem Zahodu, moramo biti previdni, ker se za latinsko imensko obliko *Jac(h)ob(us)* lahko skrivajo prav tako romanski kakor slovanski nosilci; nedvoumno spoznamo le romanske imenske oblike zaradi prehoda *b* → *m*, ki je lasten prav tako furlanskim kakor bližnjim italijanskim imenskim oblikam: *Jâcum* (NP 1530), in tržaških srednjeveških virih od začetka XIV. stoletja *lacom*, gen. *lacomeli*, *lacomino*, *lacomina* ipd. Če hočemo za imensko obliko *Jakob/Jakop* spoznati slovenskega nosilca, se moramo zatekati k determinativu: med štirinajstimi Jakobi, ki

jih navaja 1393 CASTELLO v neposredni čentski okolici, so zanesljivo Slovenci le *Iacobus quondam Wolrici... in Lu-severa, Iacobus... in Sidilis in Iacobus... in Samerdencha* (CASTELLO 31,48,121; Jakob v Bardu..., v Sedliščih... in v Samardenči); med številnimi Jakobi, ki jih omenja ČERNJEJSKI RKP., je Slovenec 1497 *Jacob sin tonicha zena-rola szergneu* (c.9v.; Jakob, sin Toniha Zenarola iz Čer-njeje); med stotinami Jakobov, ki jih srečamo v tržaških srednjeveških virih, nas le determinativno lahko prepriča o njihovem slovenskem poreklu: 1331 *ser Jacobo Clinse* (SSMM,666), 1421 *vinea Iacobi de Vipago* (SSMM,673, c.38v.), 1710 *Jacob Brissig di Contauelo* (F.MARENZI), ka-kor nas spet le determinativi prepričujejo o drugi nacionalni pripadnosti nosilcev: 1665 *Samuel da Jacob Leui* (F.MA-RENZI). Kako je bilo ime razširjeno in pogostno na sloven-skem Zahodu, nam nazorno pove KOS: od ok. 1200 *Jacob* (KOS II...), od 1373 *Jacobus* (KOS I...), med drugimi na pr. 1373 *Jachop de Sacris* iz Zakriža pri Cerknem (KOS I,85), 1494 *Jakob*, kajžar na Proseku (KOS II,219).

Nespremenjeno ime se ponavlja v današnjih priimkov-nih oblikah *Jakob* (ZSSP Štajerska, LJ), *Jacob* (SPZM GO), *Iacob* (SPZM GO, Basiliano), *Jakop* (ZSSP Štajerska, LJ), *Jacop* (SPZM Remanzacco), *Jakup* (ZSSP Štajerska, LJ), morda še *Jakun* (ZSSP Štajerska: ta priimkovna oblika kaže na furlansko imigracijo pred sredino XVIII. stoletja). Mad-žarski pravopis je vplival na pisno različico *Jakab* (ZSSP Dolnja Lendava).

Izredno številne so izpeljane in sestavljene priimkov-ne oblike. Začnimo s patronimikom na *-ič*: *Jakobič* (ZSSP MB; KOŠTIÁL 564 Koroška), *Jakopič* (ZSSP Štajerska, po malem vsa Slovenija; na Tržaškem *Jakopic*, *Jakopizh*, *la-kopich*, *Iacopich*, *Iacopizh* za fašizma → *Iacopi*, *Iacobini*, prim. PIZZAGALLI 138,232, a še danes *Iakopic*, *Iacopich*, *Jacopich*). Iz aferetične osnove *Kop je tako nastala priimkovna oblika *Kopič* (ZSSP Štajerska, NM). Čeprav ni imenska oblika *Jakov izpričana ne v zgodovinskih virih ne med današnjimi priimki, vendar imamo iz nje patroni-mične priimke *Jakovič* (ZSSP Šmarje), *Jakovich* (TS), *Ja-kowitsch* (ZSSP CE) in mnogo bolj razširjeno obliko iz aferetične osnove *Kovic* (ZSSP Kamnik, Štajerska, LJ, Postoj-na, Tolmin), za fašizma *Kovic* v Trstu in *Covic* v Tržiču → *Covi*, prim. PIZZAGALLI 142,165. V Trstu berem še hibrid-no priimkovno obliko *Giacomich*. Priimek *Jakopič* je ohran-jen kot hišno ime v vzhodni in zahodni Benečiji: *Jakopi-čevi* v Ošnjem (CRACINA; priimek *Jakopičevih* se glasi Osgnach) in *Jacopig*, *Jacopigh* (ROTTOLO 1772; ob priimkih Molaro in Cher) v Podbardu in Sedliščih.

Z manjšalnim/patronimičnim formantom *-(e)c*: *Jakobec* (ZSSP MB, LJ), *Jakubec* (ZSSP MS), *Jakopec* (ZSSP Kam-nik, Štajerska, LJ), *Jakovc* (ZSSP Krško), *Jakovic* (ZSSP Postojna), *Jekovc* in *Jekouc* (ZSSP Gorenjska, LJ), iz aferetične osnove *Kobec* (Dolina, Repentabor), za fašizma na Tržaškem *Kobec* → *Cobbia*, prim. PIZZAGALLI 141, *Co-bez* (TS), morda vsaj delno še *Jakovac* (ZSSP Kočevje, PT), *Giacovaz* (SPZM Gradiška in Turriaco na Goriškem) zara-di možnega križanja s hrvatskimi priimkovnimi oblikami in *Jakomitz* → *Giacomi* (PIZZAGALLI 138).

S formantom *-ica*: *Kovica* (ZSSP LJ).

Priimki z dvojnimi formantom *-ičič* (← *-(e)c* + *-ič*) iz os-nove *Jakob* so redki: *Jakobčič* (ZSSP Črnomelj), iz aferetične osnove *Kopčič* (ZSSP Štajerska, LJ), *Kovčič* (ZSSP Tolmin); pri obliki *Jakofčič* (ZSSP Krško, Dolenjska, LJ; KO-ŠTIÁL 564 Primorska) in hibridni *Giacofcich* → *Iacobini* na Tržaškem, prim. PIZZAGALLI 220, moramo spet stvarno misliti na hrvatski izvir ali na križanje, medtem ko kaže hi-bridna oblika *Iaconfcic* (TS) pisno interferenco priimkovne

oblike, ki je močno prisotna na Goriškem: 1600 *simon ia-cincigh* v Špetru (MISSIO), *Jakončič* (ZSSP Štajerska, LJ; KOŠTIÁL 564 Primorska: na Goriškem naglašajo *Jákon-čič*), *Jakoncic* (SPZM GO, Capriva; TS), na Tržaškem za fašizma *Jakoncich*, *Jakonzhizh*, *Jacomcich* → *Giacomi*, *Ia-concich* → *Giannini* in *Giacomini*, *Iaconcig* → *Digiaco*, prim. PIZZAGALLI 138,232; *Jaconcic* (SPZM GO), *Iacon-cic*, *Iaconsig* (TS), *Iaconcig* (SPZM Krmin, Tavorjana, Fiu-micello/UD; TS), *Iaconcich* (SPZM UD). Le kot težko raz-ložljivi pisni različici omenjam *Jakančič* (ZSSP LJ) in *Jo-kančič* (ZSSP GO).

Nenavadni sta dve priimkovni obliki, ki sem ju našel le v Trstu: *Iacofci* in *Giacopci*, ki s svojimi pisnimi značilnost-mi in hibridno osnovo druge kažeta na istrsko-hrvatski izvir.

Že po doslejšnjem seznamu je razvidno, a bo v nadalj-njem postalo še razvidneje, da konkurirajo pri tvorbi imen in priimkov, ki so nastali iz hagonima *Jakob*, prvotna os-nova *Jakob-*, ki je v določenih pozicijah in krajih lahko po-stala *Jakop-*, odtod tudi *Jakof-* (prim. KONZONANTIZEM, § 80,93,96,97), in romanska osnova *Jakom-*, ki jo je prili-kovanje spremenilo v *Jakon-*.

Nadaljujemo seznam imen z onimi, ki so nastala iz os-nove s formantom *-e*: *Jakobe* (ZSSP Krško), iz aferetične osnove *Kobe* (ZSSP Logatec, Dolenjska, LJ, MB, Sežana), *Cobbe* (SPZM GO).

S formantom *-ej*: *Kobej* ((BREZNIK 262 Koroška).

Z razširjenim formantom *-eja*: *Kobeja* (ZSSP Sežana), na Tržaškem → *Cobeglia* (PIZZAGALLI 141), *Cobeja* (TS).

Iz imena *Kobè* je nastal patronimični priimek *Kobetič* (ZSSP Črnomelj, LJ), *Kobetisch* (ZSSP Kočevje).

S formantom *-i*: *Jacobi* (ZSSP Laško) je najbrž nemš-ka priimkovna oblika, pač pa je videti izvorno slovenska *Kobi* (ZSSP Štajerska, NM, LJ; BREZNIK 262 Koroška).

S formantom *-ila*: *Jakopila* (ZSSP LJ).

S formantom *-in*, ki je po ozmozi enakoglasen izid dav-ne slovanske pripone in privzete romanske pripone: *Jako-bin* (ZSSP Krško, CE, Sežana), *Jakopin* (ZSSP Štajerska, KR, Notranjska, LJ, NM, Kočevje), *Kopin* (ZSSP Štajer-ska), *Iacopin* (TS), *Jakomin* (ZSSP Kamnik, LJ, Sežana; Devin-Nabrežina, Dolina, TS; tu za fašizma → *Giacomini*, prim. PIZZAGALLI 138), *Iakomin* (TS); naj tu navedem še hibridno *Jakomini* (ZSSP PT, Kočevje, GO). *Jakumin* (ZSSP Sežana), *Iacumin* → *Giacomini* v Tržiču, prim. PIZZAGALLI 166; na jezikovni meji ni moč potegniti razvodja med eni-mi in drugimi oblikami, prim. furlanski priimek *Giacomini* (v Tipanil), *Iacomin* (Milje) od vseh pisnih variantah tu sploh ni moč razlikovati po etnični pripadnosti ali etničnem izvi-ru nosilcev.

Z razširjenim formantom *-ina*: *Jakopina* (ZSSP KR, Šmarje, MB), *Kopina* (ZSSP LJ, NM), *Kovina* (ZSSP LJ); z *-inja*: *Kopinja* (ZSSP Dolnja Lendava).

Z razširjenim formantom *-(e)c* oz. *-inč* in *-inčič*: *Ko-pinc*, *Kopinč* (ZSSP Brežice), *Kopinič* (ZSSP Metlika), *Ko-vinčič* (ZSSP KR). Morda spada sem še *Jakopanc* (KO-ŠTIÁL 564 Štajerska).

Osnova je razširjena s pridevniškim formantom *-ov* in dodatnimi formanti: *Jakopovič* (ZSSP PT), *Jakupovič* (ZSSP LJ), morda *Jacobovich* → *Giacobbi* (PIZZAGALLI 138), *Ja-kovarič* (ZSSP GO); naslednje priimkovne oblike so tuje-ga izvira: *Jakovleva* (ZSSP MB7), *Jakovljevič* (ZSSP LJ, GO, prim. *Jakovljevič* Ilirska Bistrica), *Jakovlovič* (ZSSP LJ).

Poleg aferetičnih hipokoristikov, ki smo jih upoštevali ob polnem imenu in jih je omogočil naglas na drugem zlo-gu, imamo pri tem imenu opraviti še s številnimi apokopi-ranimi hipokorističnimi oblikami, ki so nastale, ko je bil na-glas na prvem zlogu. Te oblike so še številnejše od prejš-

njih: iz tega lahko sklepamo, da je večina slovenskih priimkov nastala iz imena *Jacobus*, nikakor ne iz klasičnega *Jacobus*. (Je res verjeti, da so v XVI. oz. XVII. stoletju v srednji Evropi naglašali *Jacobus* Gallus, kakor zahtevajo današnji ljubljanski klasični filologi?) Apokopirane hipokoristične oblike so pogostoma izpričane že v poznem srednjem veku.

Čisti apokopirani hipokoristik *Jak* je izpričan le v današnjem priimku (ZSSP CE, LJ) in v hišnem imenu *Jakóvi* v Matajurju (ZUANELLA 1983/7-8), poleg tega živi še v koroškem klicnem imenu *Jok*. Z dodatnimi formanti je iz tega hipokoristika nastalo več imenskih oblik.

S formantom *-a*: klicno ime *Jáka* nima ustrezne priimkovne funkcije.

S formantom *-i*: *Jaki* (ZSSP Krško, NM, LJ, MB).

Nekdanje ime s formantom *-è* *Jakè izpričuje izpeljani priimek *Jaketič* (ZSSP Črnomelj), še bolj naravnost pa priimek *Jeke* (ZSSP Krško, LJ) z mehčanjem *a* → *e* v osnovi zaradi bližine nebniškega glasu.

S patronimičnim formantom *-ič*: *Jakič* (ZSSP Logatec, Dolnja Lendava, Krško, NM, LJ, Kočevje, Tolmin), tudi hišno ime v Rožu (KCMD 1982,97); morda moramo na tem mestu omeniti še različici *Jekič* (ZSSP GO) in *Jokič* (ZSSP Ilirska Bistrica) kljub prisotnosti v istem kraju priimkovne oblike na *-ič*.

S formantom *-(e)c* je nastala klicna oblika *Jákec*, ime enega dveh Morov, ki od l. 1875 bijeta ure na stolpu tržaške mestne hiše (»i due mori detti dai triestini »Michez e Jachez che bati le ore«, Laura Ruaro Loseri, Guida di Trieste, Trst 1985, str. 124). Imenska oblika je v prvotni funkciji prisotna v Trstu 1354 *Jachez sclavus* (BM), ohranjena je v številnih priimkovnih oblikah: *Jakc* (ZSSP Tolmin); *Jakac* (ZSSP NM, LJ, MB, Sežana; TS), *Jakaz* (Milje, TS), *lakaz* (Dolina, TS), *Jackac* (TS), morda *Jakic* (TS; toda ta pisna oblika je lahko istovetna s priimkom Jakič!), verjetno *lakaza* (TS), manj verjetno — zaradi hrvatskih interferenc, ki jih je vsekakor upoštevatiti tudi pri oblikah na *-ac* — *Giacaz*, na Tržaškem za fašizma → *Giacomi*, prim. PIZZAGALLI 220; s sorodnim formantom *-uc*: *Jakuc* (ZSSP Idrija), morda tudi *Giacoz* (TS); z dodanim patronimičnim *-ič* imamo še *lacacich* (TS).

Z večalnim formantom *-onja*: v Trstu od l. 1308 pogostoma *lacogna*, 1354 *Marinus quondam Jacogne de Bagnolo* (Marin rajnega Jakonja iz Bolunca; BM), *Silvestrus filius Jacogne de Nacla* (v sežanski občini; BM), 1319-20 *a lacogna Grasis Castegnis* (CAP Q, c.49r., 61v., 63r.) = 1316 *loco Grasis Castegnis* (CAP Q, c.9r.; gre očitno za hipokoristično obliko *Jaka* s pisno pomoto): sicer je v tržaških virih hipokoristik *laco* italijanski in ga tu najdemo najpogostneje pri italijanskih nosilcih, le v enem primeru imamo gotovo opravek s Slovincem: 1318 *Iaco Sivaseia* (CAP Q, c.32r.; Jako Živaželja), in še 1373 *Jacogna filius Jacogne*, kmet v Prapetnem brdu (KOS I,70?). Priimek je danes dokumentiran le v obliki *Jekonja* (ZSSP PT).

S formantom *-š* (vezni vokal je pogostoma pobrala moderna vokalna redukcija): *Jakiž* (ZSSP LJ), *Jakoš* (ZSSP Štajerska, Kočevje, LJ, NM), 1498 *Jacusch*, kmet v Sušici (KOS II,248), *Jakuš* (ZSSP Krško, LJ), *Jakus* (ZSSP MS, LJ, Ilirska Bistrica), *lacus* (TS; SPZM v Trziču → *Giacuzzi*, prim. PIZZAGALLI 166), *Jakš* (ZSSP Krško, Laško), *Jaks* (ZSSP Krško). Verjetno spada sem še *Jekoš* (ZSSP Krško, Laško), *Jekuš* (ZSSP Krško, MB).

S formantom *-(i)ša*: *Jakiša* (ZSSP MS), *Jakoša* (ZSSP Dolnja Lendava, MS; BREZNIK 261 Horjulj), *Jakša* (ZSSP Dolenjska, CE, LJ), *Jaksa* (ZSSP Črnomelj).

S sestavljenim formantom *-š-è*: 1354 *Jachxe brentarus* (BM), 1363 *lachsce scudelari* (CAP CERE I,c.32v.), 1368 *laxe brentarii* (CAP CERE I,c.54r., 2 x), *Jakše* (ZSSP Gorenjska, Dolenjska, LJ, Štajerska, Kočevje, Tolmin), na Tržaškem za fašizma *Jakse* → *Giachetti*, prim. PIZZAGALLI 139, *lakse* (TS), *Jaksche* (ZSSP Kočevje). Iz slednjega je nastal patronimični priimek *Jakšetič* (KOŠTIÁL 564 Primorska), *Jaksetič* (ZSSP Postojna, Ilirska Bistrica), na Tržaškem za fašizma *Jaksetich*, *Jagsetich*, *Jaksetic*, *Jaksetizh*, *Jaksetting*, *lachsettig*, *laksetic* → *Giasseti*, *Giachetti*, *Giacomelli*, *Giasseti*, prim. PIZZAGALLI 121,138,139, 231,232, danes *laksetic*, *laksetich* (TS). Z drugimi dodanimi formanti imamo še priimek *Jakšek* (ZSSP Krško, Laško) in patronimični priimek *Jakšič* (ZSSP Štajerska, NM, LJ, Kočevje; BREZNIK 261 Fara pri Kostelu), na Tržaškem za fašizma *Giaxich* → *Giassi*, prim. PIZZAGALLI 220. V to skupino spada še *Jekše* (ZSSP GO).

Med priimke, ki so sestavljeni s formantom *-š*, je moč šteti tudi nekatere, ki imajo v osnovi hipokoristik *Kov*: doma so zvečine na Štajerskem, kjer si najlažje razlagamo prehod *p* → *f* (gl. *Jakop* → *Jakof* na str. 59): *Kobša* (ZSSP Litija), *Kopša* (ZSSP PT), ob njih pa imamo nekaj oblik s č namesto š: *Kovča* (ZSSP CE, MB). Če smo upravičeni vzporediti oblike s š in č, potem moramo na tem mestu omeniti nekaj priimkovnih oblik, ki so nastale iz poslednje: *Kovčan* (ZSSP Litija, MB), *Kovčar* (ZSSP MS). Z dodanim formantom *-è*: *Kobše* (ZSSP Metlika, MB), *Kopše* (ZSSP Črnomelj, Štajerska; BREZNIK 262 Žetale, Majšperk), *Kovše* (ZSSP Štajerska, LJ) in spet *Kovče* (ZSSP Štajerska). Z dodanim formantom *-ak/-ek*: *Kovšak* (ZSSP Gornji Grad), *Kovšek* (ZSSP Štajerska, LJ). In končno še *Kovšca* (ZSSP Logatec, Štajerska, LJ, Postojna), *Kovšča* (ZSSP LJ, Kočevje, GO), *Kovšček* (ZSSP Krško) in morda *Kovčnik* (ZSSP LJ).

S formantom *-in* moramo spet računati na možnost tujih interferenc: 1523 *Laure Jakhin* v Kojskem (KOS II,170), *Jakin* (ZSSP LJ, MB, Kočevje, Postojna, GO), *lakin* (SPZM GO; TS; tu za fašizma → *Giacchin*, prim. PIZZAGALLI 138).

Poleg hipokoristika *Jak(a)* se v obrobju pojavlja tudi oblika *Jápa* (Kras), *Ápa* (Bela krajina), *Jápe* (gen. *Jápeta*, Kras. *Ta stara Gúndrca je vídla Jápata* je openska varianta teksta LISI 3). Sem prištevam peščico priimkov, med katerimi je tudi čisti hipokoristik *Jap* (ZSSP Dravograd), z različni formanti nato *Japel* (ZSSP Štajerska), *Japelj* (ZSSP KR, Logatec, Metlika, Štajerska, LJ, Notranjska), *lappelli* (TS), *Japovič* (ZSSP Metlika), morda *Japušek* (ZSSP CE). Po prehodu *a* za palatalnim *j* v *e* še *Jepcich*, *Jepzhizh*, na Tržaškem → *Giassi*, prim. PIZZAGALLI 139.

Zelo številna je skupina priimkov, ki so sestavljeni s formantom *-(e)l(j)*: v Trstu 1352 *Matelda uxor Jacheqli brentari*, *Jachil brentarus* (BM); 1373 *Jachil*, ime treh kmetov v Čadrgu, Žabčah in Kneži (KOS I,54,56,66), 1499 *Miclaw Jäkel*, kajžar v Orehovici (KOS II,252), *Jakel* iz Orehovice (KOS II,252), 1523 *Jakhl* v Kojskem (KOS II,170), 1670 *Jakll Spendir pod Goriah* v Rožu (KCMD 1982,97), *Jakelj* (ZSSP Štajerska, NM, Gorenjska, LJ), *Jakhel* (ZSSP CE, LJ, MB), na Tržaškem za fašizma *Jakel*, *Jakelj*, *lakel* → *Giachi*, *Giachelli* (PIZZAGALLI 138,232), *Jakil* (ZSSP Krško, Brežice, LJ), *Jakl* (ZSSP Štajerska, LJ), *Jokelj* (ZSSP Kamnik); slednji priimek sovпада s koroškim klicnim imenom *Jók(e)l(j)*, gen. *Jóklna*, *Jekl* (ZSSP Štajerska, LJ).

Z nadaljnji formanti imamo: *Jokelc* (ZSSP Tolmin), *Jakolič* (ZSSP Štajerska), *Jaklič* (ZSSP Štajerska, Logatec, Dolenjska, LJ, Radovljica, Tolmin), *Jaklitsch* (ZSSP NM, Kočevje), *Jakljč* (ZSSP Metlika), *Jaklic*, *laklic* (TS; tu za fašizma ti dve obliki, še *Jaklich*, *Jaklig*, *Jaklitsch*, *lak-*

Počutili smo se imenitno, saj so nam poleg hrane župniki iz 26. bloka dali tudi petdeset litrov svoje mineštre. Bili smo torej preskrbljeni za več časa.

Ko pa je prišel dan, smo s prikolicami vozili drva po vseh blokkih, in sicer v vsako sobo po dve prikolici.

To je bilo res imenitno, saj smo se v takih primerih znašli med Slovenci, Nemci, Holandci, Poljaki, Čehi, Rusi, Francozi in celo Albanci.

V vsakem bloku si vedno dobil ali pivo ali cigareto — celo prepečenca so nam dali in počutili smo se zelo dobro.

Žal pa ima vsaka stvar svoj konec in za tega smo poskrbeli sami, da smo se naposled znašli spet na svojem bloku kot ob prihodu.

Zakaj?

Zvedel se je, da je eden od nas prodajal hrano za margarin, in ko je to zvedel kapo Villi, nas je kratkomalo vse odslovil. Vse brez izjeme, saj sploh ni hotel vedeti, kdo je bil organ tega prekupčevanja.

Bilo je v resnici tako:

Nekega večera, ko smo se vsi vrnili z dela, je eden naših predlagal, da bi lahko prodajali hrano, in sicer dva litra, za košček margarina. Rekel je, da bi nam to prišlo prav, zadovoljen pa bi bil tudi tisti, ki bi dobil ta dva litra hrane.

Seveda smo bili vsi za to in začeli smo s prekupčevanjem, saj nihče ni mislil na posledice.

Drugi dan pa nas je kapo kratkomalo spodil.

Ostali smo na bloku do konca karantene in šele po štiridesetih dneh smo lahko zapustili blok. Toda kam?

Poznali nismo nikogar. Govoriti pa smo slišali v vseh mogočih jezikih: slovensko, rusko, češko, poljsko, grško, romunsko, francosko, albansko. Skorajda bi pozabil Holandce, a teh je bilo malo.

Na našem bloku, to je 25., nas je bilo le nekaj Slovencev. Po nekaj mesecih pa sta se nam pridružila še dva prijatelja — Mirko z Opčin in Černe iz Tomaja, ki je v domačem kraju imel trgovino.

Pravil mi je, da so ga pobrali kar doma in ga nato prepeljali v taborišče.

Še eden — to je bil gospod iz ulice Carducci v Trstu, ime mu je bilo Gašperšič.

Vsi smo pozneje prišli srečno domov in se o tem taborišču večkrat pogovorili.

Toda vrnimo se v Dachau.

V brezdelju smo pohajali po taborišču kot zaporniki — gor in dol. Čakali smo poldneva, da so nam postregli s tistim litrčkom, kot sem imenoval hrano, saj je bilo vode v njej kar dovolj — le tu pa tam je plavala koleraba ali pa ob nedeljah kakšen makaron.

Ko so nam dali zelja, je bilo veliko bolje, ker je bilo to tudi nekoliko gostejše.

Zvečer smo dobili kos kruha s koščkom margarina, le dvakrat v tednu po par krompirjev — v teh dneh pa manj kruha.

Da smo si kruh pravilno razdelili, smo imeli posebne številke. V primeru, da nas je okoli mize sedelo štirinajst, smo imeli številke od 1 do 14. Kruh je delil t.i. »Tisch Ältester«, ta je pomešal vse te številke in vsak je hrepenel po tisti, ki bi mu prinesla najboljši kos, saj »Tisch Ältester« ni mogel prav točno razrezati kruha — v tem primeru ni šlo za gram, ampak le za drobtinice, ki so bile v taborišču prava dragocenost.

Ko se je to dviganje števil končalo, je vsak vzel svoj kos kruha, tistega pač, ki je bil povezan s številko.

V začetku je bilo tako, ker pač ni bil nihče tako spreten, da bi mogel narediti vse kose enake — ko si pa bil tu že leto dni, je šlo vse bolj in celo brez števil.

Škamp	<i>Scampo</i>
Skuša	<i>Sgombro</i>
Škrpina	<i>Scarpina</i>
Šnur — Šnjur	<i>Suro</i>
Špar	<i>Sparo</i>
Trnež	<i>Asia</i>
Trnovka	<i>Rasa</i>
Tun	<i>Tonno</i>
Ustnača —	
Ustnatica	<i>Liba</i>
Rak vabič	<i>Canoce</i>
Zlatobrov —	
Ovrata — Orada	<i>Orada</i>
Zobatec	<i>Dentice</i>
Zvezdogled	<i>Musoduro</i>
Morska žaba	<i>Rana pescatrice —</i>
	<i>Coda de rospo</i>
Morski klobuk	<i>Medusa</i>

KPI IN FOJBE

Med dogodke, ki so v tem poletju vznemirili slovensko javnost v Italiji, spada nedvomno poteza tržaških komunistov, ki so 6. avgusta položili šop cvetja na t.i. bazovsko fojbo.

O dogodku so obširno poročala domala vsa krajevna javna občila, tako slovenska kot italijanska, zato se pri njem ne bomo predolgo ustavili.

Vendar je vprašanje, v kolikšni meri je bilo to dejanje primerno. Pozitivno je namreč, da se spomnimo vseh mrtvih, brez ideoloških ali narodnostnih pregrad (»De mortuis nil nisi bene«, pravi stari latinski pregovor). Dejstvo pa je, da že desetletja tržaški fašisti in nacionalisti izkoriščajo fojbe za svojo protislovensko propagando in s tem zastrupljajo odnose med tu živečima narodoma. Zato je bilo polaganje cvetja, če že ne drugače, vsaj skrajno neprimerno.

Tudi izjava, da so se komunisti hoteli pokloniti nedolžnim žrtvam v fojbi, je malo verjetna. Čudno je namreč, da kar čez noč postaviš svojo politiko povsem na glavo. Zato so se mnogi vprašali, ali ni te poteze narekoval zgolj politični oportunist, ki ga je že zdavnaj osvojila druga levičarska stranka, socialistična namreč, ki se že dalj časa identificira z italijanskimi nacionalističnimi krogi v Trstu. Medla in neprepričljiva »pojasnila« nekaterih voditeljev tržaške KPI (npr. Coste, Spetiča, Budina in Spadara) te strahove potrjujejo.

5. srečanje slovenskih študentov in mlajših izobražencev - Podčetrtek '89

Mladi Slovenci iz matice in zamejstva, ki smo se letos od 10. do 13. avgusta udeležili srečanja v Podčetrtku na Štajerskem, smo se domov vrnili z različnimi občutki. Vtisi so bili v glavnem pozitivni, saj smo lahko prisluhnili politiku prof. Alešu Lokarju, ki je jasno predstavil zgodovino političnih sistemov v svetu ter nazorno in brez ovinkov podal nekaj svojih izkušenj in ugotovitev.

Istega dne (11. avgusta) se je po Lokarjevem predavanju odvijala okrogla miza, posvečena angažiranosti slovenskega kristjana na družbenem področju. Pri okrogli mizi so sodelovali dr. Borut Košir in Marija Markeš iz Slovenije, Hanzi Tomažič s Koroške in dr. Peter Močnik iz Trsta.

12. avgusta pa je imel zaključno predavanje p. Marko Rupnik o odnosu slovenskega kristjana do drugih narodov in narodnosti. Odmevna je bila trditev, da se moramo čimbolj poglobiti v dušo in mišljenje pripadnika druge narodnosti. Samo če se bomo postavili v kožo sočloveka bomo le-tega zares spoznali in razumeli ter vzljubili. To je bistveno krščansko načelo, ki ga pa kristjani, tudi slovenski, mnogokrat pozabljamo.

Podčetrtkovo »minidrago« je obogatlila diskusija, ki je bila na nekaterih mestih zares zelo živahna, predvsem pri okrogli mizi, ko se je postavilo vprašanje o primernosti ukvarjanja kristjana s politiko in gospodarstvom.

Vtisi s podčetrtkovega srečanja so torej v glavnem pozitivni, čeprav je treba zabeležiti handicap: ponovno je bila namreč odsotna zdomska komponenta. Ali res ni bilo nobenega mladega argentinskega ali kakega drugega zdomskega Slovenca, ki bi s svojim pričevanjem in izkustvi lahko bistveno obogatil letošnjo »minidrago«? Odsotnost zdomskega elementa je bila namreč občutena in so nanjo opozorili tudi nekateri udeleženci. Vsekakor je to vprašanje, na katero bomo morali do prihodnjega srečanja dati primeren odgovor.

Kljub temu pa so bili dnevi v Podčetrtku vsestransko bogati, saj je prišlo do pomembne izmenjave, nekajkrat tudi do krešenja mnenj in izkustev med matičnimi in zamejskimi mladinci, kar daje upati, da se bodo v bodoče stiki med mladimi iz treh Slovenij še okrepili.

I. Ž.

Po skrbno pospravljenem kosu z drobtinami vred smo šli spat. Spali smo v treh vrstah, in sicer trije na sestavljenih posteljah druga vrh druge, tako da nas je v posamezni sobi spalo kakih dvesto, tudi tristo. Zjutraj je bilo treba vstati ob šestih in se pripraviti že v naslednjih dvajsetih minutah. Torej vstati, se umiti, popiti namesto kave nekaj tople vode in se zbrati na »Apel Platzu«, tako je bilo ime prostoru, kjer so nas vsako jutro in vsak večer prešteli.

Na ta prostor smo morali vsi, opravičeni so bili le bolni, ostali smo se zbrali tu ob vsakem vremenu — dežju, snegu; važna je bila le točnost.

Če je kdo manjkal, smo stali tu, dokler te osebe niso našli — pri tem jih ni vznemirjal dež, sneg ali karkoli podobnega.

Ko so osebo našli, jih je revež dobil toliko, da se Bog usmili. Takih primerov pa je bilo malo; če se ne motim, sem doživel le dva.

Sedaj pa še kratek opis taborišča.

Taborišče je bilo sestavljeno iz 31 blokov. Na levi je bilo število liho, na desni sodo.

Vsi neparni bloki razen 1., 3., 5., 7. in 9. so bili v karanteni, sem so pripeljali vse nove transporte. Omenjene izjeme so bili bolnica.

29. blok je poleg karantene imel še posebno značilnost, to je znak, ki so ga zaporniki nosili na hrbtu, in sicer rdeči krog, ki je označeval tiste, ki so poskusili pobegniti.

Begunce, ki jim beg ni uspel, so takoj prepeljali na ta blok. Te ljudi pa si lahko preštel, ker so bili redki kot prsti na rokah.

Seveda ni nikomur uspelo ulti iz Dachaua; poskusil je lahko le, če je delal zunaj, in še to v prav redkem primeru. Tudi tu pa se je našel kak pogumen.

Ko so takega ujeli, je najprej dobil plačilo za svoj beg, in sicer predpisanih petindvajset udarcev na rit z žilavko ali boljše rečeno s pasjim bičem.

31. blok je užival posebne prednosti. Imel je pošto, tja so prihajali dnevno paketi, pisma, kar se je tudi vse redno odpošiljalo, seveda po zelo natančnem pregledu. Nekatera pisma seveda niso nikoli prišla na svoj naslov.

Kdo pa je bil deležen teh prednosti?

Prvi v lestvici so bili Čehi in Poljaki, nato pa župniki, ki so dobivali veliko paketov, kdo jim jih je pošiljal, to je lahko vsem razumljivo.

(dalje prihodnjč)

Kraška ohcet 1989 v Repnu.

UMRL JE DR. ANDREJ MAKUC

V Štandrežu pri Gorici so 4. julija pokopali prof. Andreja Makuca. Rodil se je prav tam leta 1913 in doštudiral pravo v Padovi. Med vojno je bil prej vojak v Albaniji in Grčiji, potem pa partizan v Grčiji in Jugoslaviji. Leta 1948 se je vrnil v Gorico in bil profesor na slovenskih šolah. Dva mandata je bil pokrajinski svetovalec Slovenske demokratske zveze.

PROF. PIRJEVEC O JUGOSLAVIJI

Zgodovinar prof. Jože Pirjevec pravlja študijo o zgodovini Jugoslavije od 1918 do danes. Pri njej upošteva tudi ameriške in angleške diplomatske dokumente, zlasti poročila z ambasada v Beogradu.

VENETO V AVSTRIJI

V Veroni so v palači Gran Guardia odprli 30. junija veliko razstavo o življenju in kulturi beneških mest v obdobju 1814-1866. Razstavo je postavil dunajski rojak arh. Boris Podrecca.

SSG NA PROSTEM

Poleti je Slovensko stalno gledališče pripravilo vrsto predstav na prostem. Uprizorilo je von Hoffmannsthalovega Slehernika in Linhartovo Županovo Micko. Slehernik je že bil na sporedu na prostem na Tržaškem leta 1949, ko ga je na Repentabru predstavil Slovenski oder.

ŠTEVERJAN

19. festival narodno zabavne glasbe je bil v Števerjanu 1. in 2. julija. Udeležilo se ga je 18 skupin iz matične Slovenije, ena pa s Koroške.

ODLIKOVANI PROF. KRANNER

Prof. Martin Kranner iz Gorice je od italijanske zimskošportne zveze FISJ prejel zlati znak za dolgoletno delo na smučarskem področju.

MARIJINA DRUŽBA

Marijina družba v ul. Risorta v Trstu je poleti praznovala 50-letnico. Njen voditelj dr. Jože Prešeren, ki je med drugim zgradil novi Marijin dom in izdal zgodovino družbe, je po 20 letih prosil za razbremenitev. Za novega voditelja je bil imenovan g. Marij Gerdol.

MLADA KEL

Pod geslom Sami oblikujemo svoj jutri je bil 1. julija v Globasnici ustanovni občni zbor Mlade KEL. To je samostojna politična struktura v okviru samostojnih list koroških Slovencev. Za predsednico je bila izbrana Zalka Kuchling.

SKAVTSKI TABORI

Poleti se je zvrstila kopica taborov Slovenske zamejske skavtske organizacije. Goriški skavti so imeli tri tabore, tržaški štiri. Poleg tega so se slovenski skavti dejavno vključili v dve mednarodni skavtski pobudi v naših krajih.

KOLONIJE

Zaradi omejitve deželnih prispevkov sta letos odpadli drugi izmeni poletnih otroških kolonij Slovenske Vincencijeve konference (letovalo je 63 otrok v Comegliansu) in Slovenskega karitativnega društva (SLOKAD - 54 otrok v Dragi).

SPAZZAPANOVA 100-LETNICA

Ob stoletnici rojstva slikarja Luiša Spazzapana so mu v rodnem Gradišču ob Soči 14. julija odprli veliko antološko razstavo 140 del. Od 27. oktobra do 28. decembra bo razstava na ogled v Turinu, kjer je umetnik dolgo ustvarjal in umrl, precej odtujen lastni skupnosti.

16. SENJAM

V nedeljo, 16. julija, se je na Ljesah končal 16. Senjam beneške pesmi, ki ga prireja Kulturno društvo Rečan. Tekmovalo je 14 pesmi, zmagala je Vesela Benečija. Prireditelji so poskrbeli za posebno knjižico in pa kaseto s posnetki.

UMRLA DANICA KANALC PETRIČEK

V New Yorku je 3. julija umrla 78-letna zdomska javna in kulturna delavka Danica Kanalč Petriček. V Argentini se je uveljavila kot publicistka in prevajalka, za »liberalno« stran je bila tudi članica Slovenskega narodnega odbora.

40 LET OZKANILA

Verski tednik Oznanilo iz Buenos Airesa je praznoval 40-letnico. Sprva ga je vodil msgr. A. Orehar, že 30 let pa ga ureja dr. Alojzij Starc.

30. SLOVENSKI DAN

Na Slovenskem letovišču pri Torontu so imeli kanadski Slovenci 30. julija svoj jubilejni Slovenski dan. Govorila sta dr. Peter Klopčič in predsednik Slovenske demokratske stranke v zdomstvu dr. Peter Urbanc.

ANTOLOGIJA V RUŠČINI

Moskovska založba Hudožestvena literatura je v 25.000 izvodih izdala antologijo 41 slovenskih pesnikov 20. stoletja — od moderne do živečih predstavnikov srednje generacije. Uvod je napisal Tone Pavček, knjigo pa je uredil Aleksander Romanenko.

UMRL PISATELJ DANILO LOKAR

V Ljubljani, kjer je preživel zadnja leta, je 21. julija umrl primorski pisatelj, zdravnik dr. Danilo Lokar. Rodil se je 9. maja 1892 v Ajdovščini. Prvo knjigo je objavil šele leta 1956, a nato je izšlo še kakih 20 njegovih knjig. Ljubil je zlasti novele.

MLADA BRIEZA

V Reziji je bilo julija dvotedensko letovanje beneških otrok Mlada brieza. Udeležencev 16. izvedbe te pobude je bilo več kot 50. Prireditelj je Študijski center Nediža.

UMRLA DESA KRAŠEVEC

V Ljubljani je 26. julija umrla upokojena programistka tržaškega radia, prevajalka in dramatikorka Desa Kraševc. Rodila se je 6. julija 1926 v Cerknici, odraščala v Logatcu in Ljubljani, po letu 1954 pa je živela v Trstu.

PRAZNIK EMIGRANTA

Zveza slovenskih izseljencev iz Furlanije-Juljske krajine je priredila 30. julija Praznik emigranta v Podbonescu. Izdala je tudi brošuro Benečija proti letu 2000. Dva dni prej je bila v Landarski jami predstavitev pravljice Romana Firmanija o zadnjem škrtatu v Benečiji.

VOLITVE V MILJAH

22. in 23. oktobra bodo v Miljah v tržaški pokrajini predčasne občinske volitve. Prvič doslej se bo s svojo listo predstavila tudi Slovenska skupnost. »Lipova vejica« je bila tam doslej le na glasovnicah za pokrajinske, deželne in še širše volitve, zadnjič tudi za en rajonski svet.

Vseslovensko srečanje na Sv. Višarjah

Svet slovenskih krščanskih izseljencev v Evropi, ustanovljen decembra 1987, je dal pobudo za srečanje na Sv. Višarjah, ki je bilo 6. avgusta. Obsegalo je mašo in srečanje. Somaševanje je

vodil koprski škof Metod Pirih, ki je pred časom v Slovenski pokrajinski škofovski konferenci prevzel skrb za izseljence. Pariška umetnica Marjanca Savinšek je pripravila posebne nalepke.

PLEČNIK V WASHINGTONU

V Američkem arhitekturnem inštitutu v Washingtonu so odprli razstavo o slovenskem arhitektu prof. Jožetu Plečniku. O njej je med drugimi pohvalno pisal Washington Post.

UMRL FILIP KUMBATOVIČ

V Ljubljani je 8. avgusta umrl akademik, gledališki strokovnjak prof. Filip Kalan Kumbatovič. Rodil se je leta 1910 v Gradcu. Od leta 1943 je bil ravnatelj Slovenskega narodnega gledališča na osvobojenem ozemlju. Po vojni je bil profesor na igralski akademiji.

KONGRESNIKI

Sredi avgusta je dopotovala v Slovenijo skupina 12 članov ameriškega spodnjega doma v kongresu. Med njimi sta bila tudi parlamentarca slovenskega rodu, demokratska poslanca Dennis Eckart iz Ohia in James Oberstar iz Minnesote.

RAZSTAVE

V Rojanu so ob koncu septembra odprli kolektivno razstavo 15 slikarjev iz tega tržaškega predmestja. Med razstavljalci sta tudi Slovenca Stanko Birsa in Robert Kocman.

V centru Voltaire pa je v začetku oktobra imela svojo osebno razstavo Jasna Merku.

OB 300-LETNICI

SLAVE VOJVODINE KRANJSKE

Pred 300 leti je Janez Vajkard Valvasor, kranjski plemič, izdal v lastnem tisku znamenito knjigo opis Kranjske: Die Ehre des Hertzogthums Crain — Slava vojvodine Kranjske. Delo obsega 15 knjig. Valvasor je delo napisal, založil in natisnil sam v lastni tiskarni na gradu Bogenšperg pri Litiji in je zanj žrtvoval vse svoje imetje. V slovenščino je bilo to delo prevedeno v celoti šele leta 1951. Letos se pripravlja nova izdaja te znamenite knjige.

UMRL SOCIOLOG ARZENŠEK

Avgusta je preminil slovenski sociolog dr. Vladimir Arzenšek. Bil je strokovnjak za preučevanje individualnih delavskih sporov in stavk, zavzemal pa se je za svobodne sindikate. Leta 1975 je bil v skupini štirih predavateljev Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo ter predavatelja Pravne fakultete, ki so bili iz političnih razlogov izključeni od akademskega dela. Do smrti je ostal odrinjen.

ŽUPNIK ŽIVIC 70-LETNIK

70-letnico je praznoval župnik v Bazovici g. Marijan Živic. V duhovnika je bil posvečen leta 1942 v Trstu, od 1948 pa skrbi za vernike v Bazovici, na Padiščah, v Gročani in na Pesku.

SPOMENIK ALJAŽU

Na Dovjem so 27. avgusta slovesno odkrili kip pok. akad. kiparja Nebojše Mitriča »triglavskemu župniku« Jakobu Aljažu. Postavili so mu ga ob 100-letnici prihoda v dovško faro, kjer je delal 38 let in kjer je razvil tudi svoje narodnobuditeljske in planinske podvige. Ljubljanski nadškof dr. Šuštar je daroval slovesno mašo, na prostem pa so potem govorili dr. Matjaž Kmecl, Ciril Zlobec, dr. Alojzij Šuštar in drugi.

MOŠ

Medškofijski odbor za študente (MOŠ) v Ljubljani ima novega asistenta. To je dr. Borut Košir. Prejšnji vodilni študentski duhovnik, dr. Janez Gril, je prešel na tednik Družina.

23. septembra je MOŠ priredil tradicionalno versko srečanje mladih v Stični. Za geslo je imelo stavek »Jaz sem pot, resnica in življenje«. Častni gost je bil vrhovni predstojnik salezijske družbe E. Viganò.

UMRL PROF. JOŽKO HUTTER

V Globasnici je 11. avgusta umrl 88-letni prof. Jožko Hutter. Bil je eden zadnjih predstavnikov predvojne generacije koroških kulturnih in prosvetnih delavcev, časnikarjev in politikov. Po ustanovitvi slovenske gimnazije v Celovcu je bil na njej profesor do upokojitve. Z zanimanjem je sledil tudi položaju na Primorskem in bil velik prijatelj naših skavtov in Mladike.

USTVARJALCI V ARGENTINI

Dopisnik ljubljanskega Dela v Argentini Marko Jenšterle je poleti v štirih nadaljevanjih predstavil v četrtkovi prilogi Dela Književni listi slovenske književnike v Argentini od časov pred vojno do najmlajših ustvarjalcev.

UMRL ŽUPNIK HLAD

18. avgusta so v rodnem Vrhpolju pokopali župnika z Vogrskega Ivana Hlada. Rodil se je leta 1914, v duhovnika pa je bil posvečen leta 1939 v Gorici. Zaradi obsodbe na »tolminskem procesu« je po vojni odsedel 9 let in en mesec.

PESMI DOLORES TERSEGLAV

Pesnica Dolores Terseglav, ki živi na Hrvaškem, oglašča pa se tudi v Mladiki, je izdala pesniško zbirko Ladijski dnevnik pri Slovenski kulturni akciji v Buenos Airesu. Predstavitve je bila 23. septembra.

UMRL DR. ŠEGULA

V Gorenčah na Koroškem je konec avgusta umrl duhovnik dr. Franc Šegula. Rodil se je leta 1922 v Slovenskih Goricah in bil med štajerskimi bogoslovci, ki jih je med okupacijo sprejel zavod Propaganda Fide v Rimu. Posvečen je bil leta 1948, delal na Koroškem, nato dolgo na Urbaniani v Rimu, ko je bil tudi postulator za beatifikacijo škofa Slomška, nato se je zadnja leta spet vrnil na Koroško.

UMRL ARH. SIMONITTI

V Čedadu je 30. avgusta umrl znani beneški javni delavec arh. Valentino Simonitti. Rodil se je leta 1918 v Barnasu. Sprva je bil mlinar, nato je delal maturo kot privatist, leta 1958 pa dovršil arhitekturo. Večkrat je nastopil za pravice Beneških Slovencev, pripravil je tudi več razstav, drugače pa delal kot urbanist in arhitekt.

UMRL DR. L. PUŠ

V New Yorku je 1. septembra umrl pisatelj in politični delavec dr. Ludovik Puš. Rodil se je 12. januarja 1896 v Šentvidu pri Stični. Pred vojno se je ukvarjal s kmečkim vprašanjem, najprej na Kmetijski šoli v Grmu, nato na banški upravi, napisal pa je tudi dve strokovni knjigi. V emigraciji je bil v ožjem krogu bivšega ministra Kreka, v vodstvu SLS in tajnik Slovenskega narodnega odbora. Izdajal je nekdanje strankino glasilo Domoljub. Posvetil pa se je tudi pisanju in izdal več povesti in spominskih sestavkov. Do zadnjega je pisal komentarje v Ameriško domovino in Svobodno Slovenijo.

KONCERT BERNARDE FINK

Slovenska pevka iz Argentine Bernarda Fink por. Inzko, ki zdaj živi na Dunaju, je imela 2. septembra uspešen koncert v celovški stolnici.

ISTRA KLIČE

Dom Jakoba Ukmarja v Škednju je v tehniki faksimile ponatisnil knjigo župnika Jakoba Sokliča (1893-1972) Istra kliče, ki jo je leto po fašističnem izgonu iz Italije izdal leta 1928 v Ljubljani. O pomenu tega pričevanja o vlogi duhovnikov pod fašističnim preganjanjem je uvod napisal g. Dušan Jakomin.

SEMINAR ZCPZ

Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta je letošnji poletni seminar priredila avgusta v Dolenjskih Toplicah.

VILENICA 89

7. septembra se je začelo 4. mednarodno srečanje književnikov Vilenica. Razprava je bila posvečena Srednji Evropi. Nagrado Vilenica je prejel češki pesnik Jan Skacl. Udeleženci so med drugim obiskali Devin, Zgonik in Kulturni dom v Trstu.

150 LET FOTOGRAFIJE

V Mestni galeriji v Ljubljani so 7. septembra odprli prvi del trodelne razstave 150 let fotografije na Slovenskem. Uredil ga je prof. Mirko Kambič.

NAŠA PRAZNIKA

Slovenska skupnost je v poletnem času priredila dva Naša praznika, in sicer v Boljuncu in Zgoniku.

LICEJ PREŠEREN

Na znanstvenem in klasičnem liceju France Prešeren v Trstu je s tem šolskim letom nova ravnateljica. To je profesorica in sestavljalka šolskih antologij Nada Pertot. Po 34 letih ravnateljstva je stopila v pokoj prof. Laura Abram, ki je vse svoje delo in ljubezen posvetila razvoju svoje šole in šolstva v zamejstvu.

ŠOLA V ŠPETRU

Zasebni dvojezični šolski center v Špetru v Benečiji ima letos v vrtcu 22 otrok (8 v prvem letniku), v osnovni šoli pa 8 otrok v prvem razredu, 7 v drugem, 6 v tretjem in 5 v četrtem.

2. KREKOV SHOD

V nedeljo, 17. septembra, je bil na Sv. Joštu pri Kranju 2. Krekov shod. Maševal in pridigal je arhidiakon Mel-

Fotografski natečaj

Uredniški odbor MLADIKE razpisuje natečaj za fotografije (po možnosti črnobelega) za naslovno stran revije. Namen natečaja je odkrivati nove talente. Tematika ni obvezna, vendar naj ustreza značaju revije (narava, okolje, letni časi, etnografija, naši spomeniki, naši prazniki).

Nagradni sklad predvideva:

- 100.000 lir nagrade za prvo mesto,
- 50.000 lir nagrade za drugo mesto

in več odkupnih nagrad po 30.000 lir.

Oblika izdelka naj odgovarja prostoru, ki je odmerjen sliki na naslovni strani MLADIKE.

Izdelke (**največ tri za vsakega udeleženca**) naj prijavitelci pošljejo na naslov: MLADIKA, »Fotografski natečaj 1989«, ul. Donizetti, 3 - 34133 TRST-TRILESTE, do 31. decembra 1989.

Izdelke bo ocenila komisija, ki jo sestavljajo Marjan Jevnikar, Marjan Slokar, Edi Žerjal in Sergij Pahor.

hior Golob, govor je imel profesor Teološke fakultete in raziskovalec Krekove misli dr. Janez Juhant, na sporedu pa so bile še kulturne točke.

Nepoznani pesnik Dimitrij Oton Jeruc

Dne 3. julija 1989 je umrl v Domu za ostarele v Bruslju v Belgiji nepoznani slovenski pesnik Dimitrij Oton Jeruc, ki je živel in ustvarjal tako odmaknjeno od slovenskega sveta in tako brez prijateljev, da ne vemo o njem skoraj nič, pogreba pa so se udeležili slovenski duhovnik, dva Slovenca in trije Srbi.

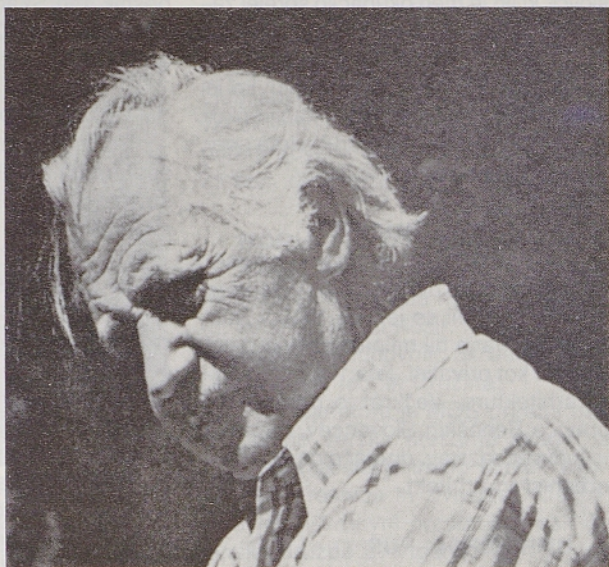
Največ podatkov o njem je na zavihu zadnje pesniške zbirke, kjer piše, da se je rodil 4. marca 1916 v Chebu na Češkem kot četrti otrok Otona Jeruca, glavnega tajnika Mestne hranilnice ljubljanske, po rodu iz Kamnika, in Marije Poljanec, hčerke prof. Ivana Poljanca iz Novega mesta. Osnovno šolo in realko je dovršil v Ljubljani, kaj je potem delal, ni znano. V 15. letu je izgubil mater, oče se je drugič poročil, vendar se Jeruc in mačeha nista razumela. Ko je umrl še oče, ga je mačeha poslala k njegovi starejši sestri v Kosovsko Mitrovico, da je že zgodaj okusil grenkobo brezdomstva, čeprav mu je postala Srbija druga domovina.

Ob izbruhu druge svetovne vojne se je kot rezervni oficir vrnil v Ljubljano in preživel nekaj mesecev na mačehinem posestvu v Žabnici blizu Kranja, oktobra pa so ga Nemci izselili v Srbijo in tu se je takoj pridružil srbskim dobrovoljcem, in sicer Ljotičevim Zborašem. 1. maja 1944 je prišel v Ljubljano in šel k slovenskim domobrancem. Čudežno je preživel vetrinjsko tragedijo in živel kasneje po raznih taboriščih v Avstriji, Italiji (Eboli), Nemčiji in Franciji, kjer je nekaj mesecev rudaril. Končno se je za stalno ustavil v Belgiji, si štiri leta zdravil pljučno tuberkolozo in končal umetnostno zgodovino na katoliški univerzi v Louvainu. Kaj je potem delal, ni znano.

Jeruc je začel ponovno pesniti v Eboliju, kjer je sodeloval v **Mi in svet**, »reviji slovenske armade«. Tik pred koncem vojne bi bila morala iziti pesniška zbirka pri založbi Luč v Ljubljani, ob selitvah pa je zgubil vse rokopise. Tako je v Eboliju izdal prvo slovensko emigrantsko tiskano pesniško zbirko **Samotne pesmi**, 1947, kraj in tiskarna nista navedena, linoreze in opremo je izdelal Tone Krois. Naslovi so različnih črk in velikosti, inicialke izrisane, tisk modre barve. Istega leta je izšla v taborišču še njegova šapigrafirana zbirka **Pritaval sem** (ki ni dostopna).

Nato je začel sodelovati v tržaških revijah Stvarnost (1951-52) in Stvarnost in svoboda (1952-53), v Zborniku Svobodne Slovenije 1953 in Taboru v Buenos Airesu, v Slobodni Jugoslaviji v Münchnu, v Koledarjih Mohorjeve družbe v Celovcu, največ pa je pisal v štirinajstdnevnik Iskra v Münchnu, kjer je skoraj do smrti priobčeval tudi polemične politične članke o današnji slovenski stvarnosti. Tu so se ga tudi spomnili s člankom ob smrti (Iskra 1. avgusta 1989) in med drugim zapisali, da jim je nekaj tednov pred smrtjo sporočil, da bo »neki belgijski izdajatelj objavil vse njegove pesmi v francoščini... Prof. Paul Schorlemer je prevedel v nemščino več avtorjevih pesmi in jih izdal v skromni antologiji: Dichtung...«

Tretjo zbirko — **Večerne pesmi** je izdal v Louvainu maja 1952, tiskarna Arta, ilustriral P. M., strani 61. Četrta zbirka ima naslov **Razgovor s srcem**, natisnila jo je Štamparija »Iskra« v Münchnu spomladi 1977. Na zavihu ima življe-

njepis s sliko. Kaže, da je vse zbirke sam založil, ker pa ni imel poslovnih mrež, se niso razširile po slovenskem svetu.

Prvi tiskani zbirki, vsaka po 40 pesmi, razdeljene v cikle, so bridka izpoved mladega človeka, ki je izgubil domovino, dom, mater, dekle, urejeno prihodnost. Na preteklost gleda z mladostnimi spomini, zato se mu zdi vse rožnato, gorenjska pokrajina je polna cvetja, sonca, veselja, ptičjega petja. Nabral je šopek rož in ga nesel dekletu v Bitnje, poslovida sta se brez obljub, saj so gorele vasi, zapori pa so bili polni rojakov. Izselili so ga Nemci, da roma zdaj sam po svetu kot deseti brat: »moj oče, oče, jaz tako sem sam«. A tudi bolan: »na tuji zemlji sem bolan se zgrudil«. »Domov bi rad,« vzklika, »da s srečo bi pomladno / do smrti zaživel«. »Pijan sem trohnečega vonja tujine«, z mrtvaškimi prti si je postlal posteljo, sneg pa »nenehoma prši, prši, / zakriva mi nekdanje dni«. Pomiri se le poleti, ko se zatopi v večnost in »srečna duša z Bogom šepeta«.

V zadnji zbirki — Razgovor s srcem (27 naslovov, 50 pesmi) je Jeruc človeško in pesniško dozorel. Bolečine tujine so se nekoliko ublažile, življenjske razmere pa so se poslabšale. In čeprav je domovina daleč, je v njem in poje o njej. Seveda pa tujina »ne more srca zveseliti«. Zato ima še vedno pred očmi, kako so ga Nemci izselili, da ni postal samo deseti brat, ampak tudi hlapec Jernej. Ko misli vse noči na dekle, se mu zdi, da je doma. V mislih je poromal v Kočevski Rog, da bi pomolil za pobite domobrance, toda tu ni grobov, ampak eno samo »žalostno grobišče, / brez sveč in križev, brez zvonov«. Srečal je Majko Jugoviča, ki je iskala »grobove dece svoje mile«, grobove srbskih dobrovoljcev, »brate Hilandara«.

Toda »Dnevi beže kakor vranici ponosni, / kaj dnevi, življenje na konju beži«. Življenje se mu je prevesilo proti zatonu, ker je vsa belgijska leta bolehal, jetika je najbrž zapustila posledice. Zateči se je moral v Dom za onemogle.

IZ SLOVENSKE PUBLICISTIKE

ZADEVA POPIT

Pred kratkim je znani slovenski komunist »stare garde« z velikim hrupom izstopil iz CK KPS in s svojo izstopno izjavo ter televizijskim pogovorom vzbudil val komentarjev. Najzanimivejša analiza »Popitove ere« v zgodovini slovenske partije se nam zdi tale (v odlomkih) izpod peresa mladega publicista Miha Kovarja, urednika pri DZS (Drž. založba SI.).

- Popitova vladavina se je začela z odstrelitvijo Staneta Kavčiča in se nato po sprejetju ustave leta 1974 nadaljevala z ustoličenjem dogovorne ekonomije, kar drugače povedano pomeni, da se je kolaps slovenskega gospodarstva začel pod Popitovim vodstvom;
- nato se je ob koncu sedemdesetih let zgodila šolska reforma, ki je s svojim »izobraževanjem za poklic« in »uč-

njem iz življenja in za življenje« idealizirala rokodelsko delo; v njej sta se utesila klasični boljševiški prezir do intelektualnega dela in popolno nerazumevanje sodobnih evropskih civilizacijskih tokov. Račune za to je plačalo nekaj generacij in jih plačujemo še danes;

- 1975, okrožnica organizacijske enote Zavoda SRS za šolstvo osnovnim šolam naroča, da v šolskem letu 1975/76 ne odpirajo novih latinskih oddelkov in da dosedanje razformirajo, ker »so se v teh oddelkih združevali učenci intelektualcev z urejenimi družinskimi razmerami in z najvišjimi intelektualnimi sposobnostmi;

- 1980, zakon o usmerjenem izobraževanju; geslo: vzgoja za delo, z delom in iz dela;

- eden od stranskih učinkov tega je slepa vera v naprednost in socialističnost težke industrije, kar je deželo osrečilo z nekaj industrijskimi in energet-

skimi giganti, ki so jo — poleg tega, da pomenijo danes zanjo hudo finančno breme — spremenili v ekološki svinjak;

- sedemdeseta leta so čas »neposredne in avtentične samoupravne demokracije«; v njenem imenu so izumili neskončno zapleten volilni sistem, ki je navadnim državljanom preprečil kakršenkoli nadzor nad izvajanjem oblasti in v kali zatrl možnost formiranja različnih političnih subjektov, hkrati pa vso oblast porinil v roke peščice posameznikov, ki so si nato med sabo petnajst let menjavali vse pomembne funkcije v republiki: druga plat »neposredne demokracije« so bili dirigiran tisk in sodni procesi proti tistim, ki mislijo drugače;

- končno so sedemdeseta leta čas, ko smo v Jugoslaviji »najbolje na svetu« rešili nacionalno vprašanje in z absurdno prerazporeditvijo kompetenc med federacijo, republike in avtonomni pokrajini udarili temelje sedanji nacionalni kri-

»postal sem tujcem bedni rob / za par kubikov prazne sobe«. Hvaležen je moral biti tujcem, ker »sedaj sedim za tujo skledo«, toda bilo je bridko kakor njegovemu rojaku Simonu Jenku v Trojno gorje. To zadnjo dobo je izlil v 16 pesmi zadnjega cikla Pota večnosti, ki predstavljajo višek izpovedne tesnobe in groze.

Pred njim so začela žareti pota večnosti, »za mano s koso smrt koraka«. Sprijaznil se je z mislijo na smrt, saj iz tistega doma ni druge poti, zato vzdihla: »rad, o rad bi umrl«. Smrt bo preprosta, sredi noči bo obrnil oči v steno:

Sam in brez vzdihla, besed,
sklenil bom trpko življenje,
že sem ob koncu svoje poti
in hladen in miren kot led.

Najbridkejša pa so noči brez spanja, ko leži sam v tesni sobi in vse dni čaka, da bi kdo pozvonil ali potrkal na vrata:

Čakam in plakam,
vendar vse tiho,
tiho kot v grobu,
žalost čez polje koraka.

V tej tuji zapuščenosti pa ga je »blagi Krist poljubil«, zahteval se je v vero in našel tolažbo:

Zdaj v mraku srce hrepeni in čuje
in mirno hodi s Kristom na Golgoto,
pozablja noč in žalostno samoto
in zopet v soncu vstaja in veruje.

Jeruc je pravi pesnik, nadarjen in izobražen, občutljiv in globok izpovedovalec svojega nesrečnega življenja, ki ga je dvakrat pognalo z ljubljene doma in ga nazadnje prepustilo usmiljenosti tujcev. Ta izpoved je pristna in pretresljiva, sega od prvih pesmi do konca, vendar se ne ponavlja, ni solzava in melanholična, ampak sveža in prepričljiva. Kakor so se množile življenjske težave, tako se je stopnjevala pesniška izpoved.

Kaže, da se je učil pri ljudski pesmi in pri pesnikih svoje dobe, pri opisih narave pa se je zgledoval zlasti po Murnu in Golarju. Uspele so zlasti impresije in pokrajinska razpoloženja ter seveda pretresljive izpovedi. Zanimivo pa je, da je opeval samo gorenjsko naravo, tuje zemlje skoraj ni videl, njena narava samo poudarja njegovo tesnobo, zato je jesenska z meglo in dežjem in zimska s snegom.

Njegov jezik je poetični realizem, izbran in posejan z izvirnimi primerami in vrsto pesniških figur. Verzi so tekoči, rimani, vse pesmi razdeljene v kitice, rad pa tudi ciklično ustvarja, tako npr. obsega cikel iz davnih spominov 12 pesmi brez naslovov, zaznamovane le s številkami. Največ kitic ima po štiri verze, najpogostejša oblika pa je pesem iz treh kitic po štiri verze; ima tudi nekaj klasičnih sonetov.

O Jerucu so na kratko pisali samo v zdomstvu in zaimejstvu, in sicer: Tine Debeljak v Zborniku Svobodne Slovenije 1955, 233 in 1973-1975, 286; M. Jevnikar v M (Trst) 1971, 120 o tretji zbirki Večerne pesmi; ovitek na zbirki Razgovor s srcem, s sliko; Dimitri O. Jeruc, Srpski dobrovoljci, Iskra, 1. avg. 1989, München, v srbohrvaščini.

Martin Jevnikar

zi v Srbiji, v Sloveniji pa z uvozom ne-kvalificirane delovne sile z juga, ki naj bi »izboljšala razredno sestavo slovenskega naroda«, začeli udarjati temelje ksenofobiji in mitu o lenih in neizobraženih južnjakih: v družbi, ki ni priznavala osnovnih norm demokracije in ni znala potegniti ločnice med asimilacijo in integracijo tujerodcev, je zato polikulturalnost postala nedosegljiv civilizacijski ideal;

—o—

Skratka, sedemdeseta leta, leta Franceta Popita, so čas, ko smo v Sloveniji in Jugoslaviji storili vse, da bi nam šlo v osemdesetih kar se le da slabo.

Če komu, potem je Popitov nastop voda na mlin zagovornikom »avtentičnega socializma in izvorno avnojevske Jugoslavije«, ki jih je danes mogoče najti ponekod v JLA in v CK ZKJ in v zakotnejših občinskih partijskih komitejih. Ta struja črpa moč prav iz svojega lastnega gnitja: z njenim padcem je šel v nič družbeni dogovor, ki je trideset let držal skupaj Jugoslavijo; edini pravi alternativi, ki sta se pojavili po njej (Slovenci s svojim konfederalizmom in Srbi z enotno federacijo) druga drugo izključujeta in že zato nista zmožni nanovo integrirati države, ki se je znašla v razsulu: zato nas v Jugoslaviji pred kaosom državljanske vojne lahko rešita le samoupravljanje in bratstvo in enotnost. Tragika se seveda skriva v dejstvu, da ob vsej zlaganosti te logike ponovna zmaga samoupravljanja nikakor ni najhujše, kar se nam v bližnji bodočnosti lahko zgodi.

Teleks, 7. sept. '89

KAJ PARTIJSKI KONGRES LAHKO REŠI

Osrednji politični dogodek letošnjega leta naj bi bil izredni partijski kongres. Razrešil naj bi vprašanje, kako ohraniti Jugoslavijo kot življenja sposobno državo. O tem je z njemu lastno prodornostjo povedal svoje misli v listu Demokracija eden najvidnejših političnih mislecev današnje Slovenije, dr. France Bučar.

Če primerjamo izjave vodilnih slovenskih in srbskih politikov, ki naj bi v najbolj izostrenih oblikah izrazile te razlike (npr. izjave Kučana in Miloševića), z velikim presenečenjem ugotovimo, da v najbolj pomembnih vprašanih razlik sploh ni, pač pa je v njih najti naravnost izjemno skladnost. Eni kot drugi se strinjajo v tem, da z administrativnim vodenjem gospo-

darstva ne gre in da je treba preiti na tržni sistem; da je prvi pogoj za razrešitev gospodarske krize reforma političnega sistema, ki mora biti demokratičen in politično pluralističen; da je treba zagotoviti volilni sistem, kjer bo možno nastopati z več kandidati z različnimi pogledi na politična in družbena vprašanja: da je treba vzpostaviti neodvisno sodstvo; da je birokratizem eden glavnih vzrokov sedanje krize; da je večstrankarski sistem za našo državo nesprejemljiv; da mora biti Jugoslavija enoten gospodarski prostor; da je treba o najpomembnejših vprašanih v državi odločati s soglasjem itd., predvsem pa o samem najbolj temeljnem vprašanju, da je v interesu vseh republik in vseh jugoslovanskih narodov, da Jugoslavija obstaja, preoblikovati pa jo

MLADIKA vseslovenska družinska revija

moramo vsi skupaj, povsem enakopravno. Eni kot drugi trdijo, da stojijo odločno na pozicijah socializma, da so komunisti, vendar so za socializem, ki bo demokratičen, ukrojen po meri človeka, za socializem blaginje, ne pa revščine.

O čem naj bi se torej še sporuzumevali, če o najbolj pomembnih vprašanih prevladuje tako popolno soglasje? In ko ob tolikšnem soglasju srbski politiki s slovenskimi sploh razpravljati ne marajo?

Ali pa gre za vprašanja, ki so »izza kongresa«?

Prej navedena to gotovo niso, saj je ravno soglasnost o teh vprašanih pripeljala do sedanje krize. **Vse bi lahko skrčili na skupni imenovalc: ohraniti in po možnosti še utrditi partijsko politično nadoblast — razen soglasja o potrebi tržnega gospodarstva**, ki pa bi bil ob sedanjem partijskem političnem monopolu neskladen z obstoječim političnim sistemom in zato obstaja samo kot besedno soglasje z obrednim pomenom, nikakor pa ne kot stvarnost. Še več, **tržni sistem odvzema partiji tudi navidezno legitimeteto. Partija se**

namreč kot socialistična legitimira ravno s tem, da naj bi uvedla gospodarski sistem, ki bo odpravil krivičnosti tržno-blagovnega gospodarjenja (socialna neenakost, brezposelnost, socialna negotovost, neenakomernost razvoja itd.). Če pa se vrača na tržni sistem, nima kot socialistična partija na političnem terenu več kaj iskati.

V resnici gre za vprašanje oblasti znotraj partijskega sistema samega. **Realsocialistični sistem je po svojem bistvu lahko samo centralističen in hierarhično zgrajen. Brez tega sploh ne more funkcionirati**, niti v tisti klavni obliki, kot jo poznamo iz stvarnosti vseh realsocialističnih držav, ne. **Ta temeljna poteza realsocializma pa prihaja v nasprotje z možnostjo Jugoslavije kot skupnosti enakopravnih narodov**, ki lahko obstaja samo kot demokratična skupnost. Iz tega sledi, da je temeljni problem ne samo sedanje splošne krize, ampak sploh pogoj za možnost nadaljnega obstoja Jugoslavije v sistemu realsocializma, v njegovi ohranitvi ali odpravi. Kongres naj bi zagotovil njegov nadaljnji obstoj. S tem pa že vnaprej onemogoča obstoj Jugoslavije kot skupnosti enakopravnih narodov.

Ni samo naključje, da se je odpor proti sedanjemu stanju izrazil prav na tisti točki, ki je za Jugoslavijo bistvena. **Na nacionalnem vprašanju**, ki ga realsocializem ne samo zanika, ampak ga sploh ne priznava. Milošević ni mobiliziral srbskega naroda na geslih socializma, pač pa na izkoriščanju in celo zlorabi nacionalnih čustev Srbov. In do slovenske pomladi ni prišlo ob razpravah o socializmu, pač pa ob občutku nacionalne prizadetosti in celo ogroženosti.

Tega temeljnega vprašanja pa partijski kongres, reden ali izreden, ne more rešiti drugače, kot je v skladu z njegovim bistvom: da proglaši formalno enakost vseh, dejansko odločanje pa prenese na center sistema, torej na federacijo, ki je organizirana v skladu z načelom demokratičnega centralizma. Da torej samo ponovi, v novem krogu, bolezen, ki je spravila Jugoslavijo na rob propada. Že samo dejstvo, da naj o usodi države odloča politična stranka, ki v vsakem primeru predstavlja samo manjšino, jo demantira v vseh njenih izjavah o demokraciji in sestopanju z oblasti.

Demokracija, Lj., 22. VIII. '89

Lev Detela: Café noir

Lev Detela, ki živi na Dunaju, je prišel do nove pesniške zbirke z naslovom **Café noir**. Izdal in založil jo je »krog ljubiteljev slovenske kulture pri omizju Kranjskega orla«, natisnila pa revija za mednarodno literaturo LOG. Izšla je na Dunaju 2. aprila 1989. Na 36 neoštevilčenih straneh je 19 pesmi, med njimi pesem-poem ali dolga pesem **Sedmoglavec**.

To je že sedma Detelova knjiga pesmi in pesnitev, prav toliko knjig pa obsega njegova proza. Zbirka je po vsebini in občutju še bolj črna od »café noir«, saj v nad polovici pesmi prevladujeta noč in smrt. Vendar te noči in smrti niso naše vsakdanje noči in smrti, polne so črnih govoric, kamnitih prividov, bivanja brez glave, krvi, krvi. Današnje življenje in današnji svet vzbujata v pesniku grozo, povsod sta prevladala tehnika in avtomatika, naša mati je »železna mati«. Nikjer ni več zelenega drevesa, povsod asfalt, plastika, beton, bencin. V pozni nočni uri prodira skozi »navaden, star in nem zid« črna govorica, »zdaj jih zagledaš tu, zdaj tam v nočni burji«, vendar pa jih ni nikjer. V temi živi orjaški privid, skala se bije z železno ujedo, »nihče nas v temi ne usliši«. Celó v grobu je »praznina in ničnost«. Sanja o kralju iz senc, o bivanju brez glave, drugič o sadovnjaku, po katerem jadra bela ladja s pijanim in norim kapitanom, sanja »o nesreči sveta«. Ponoči je vse grozotno, pleše v mrzličnem ognju. V nedeljo pojde na deželo: »moje nedelje so rumene, / v nedeljo odidem, v nedeljo zaidem«. Rumene niso samo njegove nedelje, rumeno je tudi njegovo trpljenje, v kleti čaka nanj odprt grob.

Enako strahotna je **Uspavanka**, ki se začenja takole:

opolnoči zadoni votli rog,
v grozi zajoka umorjeni otrok,
privid zažvenketa v prazni hiši,
čez obraz mi zdrvi opomin,
zbudi me zeleni spomin:
— sin, saj že spim, saj že spim...

V nadaljevanju Uspavanke se strahote stopnjujejo:

tema rožlja preko odsekane glave...
doktor Umor divja čez stopnice,
doktor Groza žaga knjižne police,
pri pisalni mizi sedi gospodična Smrt...

V enakem razpoloženju so zapete **Nočna poskočnica**, **Nočna oda** in nekatere krajše do zadnje **Avtoportret**, kjer pravi:

Riši, dolbi, piši besede;
iz zraka izgneti obraz.
Pograbi čarobne krede,
združi ogenj, smrt in mraz.

In Detela je v teh pesmih v duhu strukturalistične in modernistične poetike združil najrazličnejše pojme, primere, ugotovitve, spoznanja in trditve, ki so nanizane druga za drugo, da vzbujajo občutje, tesnobo, razpoloženje, lepe in domiselne same po sebi, če pa bi hotel iz njih sestaviti priposedno vsebino pesmi, bi obstal praznih rok. Vendar pa pesmi s svojo doživetostjo in aktualnostjo bralca prepričajo, čeprav se mu zdi, da svet vendarle ni tako črn.

Nekaj posebnega je dolga pesem **Sedmoglavec** (10 strani), o kateri je napisal daljše Opombe. Neposredni povod za nastanek je bilo drevo na vrtu v Unteresiebenbrunnu na Nižjem Avstrijskem, kjer je živel med leti 1969 in 1974. To je orjaški kanadski javor, pravi sedmoglavec, s krošnjo, razcepljeno na sedem vejnatih glav, skoraj tako široko kot visoko, polno kljubovalne sile in nadživljenjske energije. Pesnitev je posvetil angleškemu pogozdovalcu Rihardu Bakerju, ki je ob podpori predsednika Roosevelta ustvaril 1500 km dolg gozdni pas od južnega Texasa do kanadske meje. Za razumevanje pesnitve navaja znanstvenike in pesnike, zagovarja pa tudi svoj jezik, ki se ne drži ustaljene gramatike, ampak je »individualni avtorjev jezikovni prostor«.

Pesnitev je sestavljena iz sedmih glav in vsaka glava poje svojo pesem, različno po vsebini in obliki, zdaj veselo, potem resno, v obliki plesa dervihev, oratorija ali himne. Vse skupaj je mogočen slavospev drevesu in njegove mu pomenu za življenje. Pesnitev je izrazito strukturalistična, dosti je naštevanja, menjavanja izrazov, npr.:

drevo tvoje oči iz kamna
drevo tvoje srce iz oči
drevo tvoje oči iz premoga
drevo tvoj premog iz oči...

in tako naprej skozi 20 verzov. Pesnikovo tekmovanje z mogočnim drevesom z bogastvom izrazov, pesniško verziranostjo, nenavadnimi primerami in opuščanjem pravopisnih pravil.

Ob robovih so risbice, poševno tiskani verzi, poigravanje z nemškimi Baum in drugo. Iz vseh teh slapov besed pa je razbrati prepričanje:

»drevo je večno se ne stre
drevo izgine šele tiste noči
ko se iz njegovega semena novi Sedmoglavec rodi...

Detelov Café noir je nova stopnica v njegovem pesniškem razvoju.

Ciril Žebot: Neminljiva Slovenija

Dne 11. nov. 1988 so v Celovcu predstavili zajetno knjigo, ki šteje nad 500 strani razmeroma drobnega tiska, **Neminljiva Slovenija**, in s podnaslovom Spomini in spoznanja iz razdobja sedemdesetih let od Majniške deklaracije. Napisal jo je dr. Ciril Žebot, redni profesor univerze Georgetown v Washingtonu, svetovni gospodarski strokovnjak, predavatelj-gost na številnih ameriških univerzah in gospodarskih simpozijih v Ameriki in Evropi. Knjigo je posvetil dr. Antonu Korošču, prof. Lambertu Ehrlichu in svojemu očetu Franju Žebotu, ker »ti možje so najgloblje vplivali na oblikovanje moje mladosti«. Dva meseca kasneje je avtor umrl.

Knjiga je večplastna, ker podaja svetovno zgodovino po prvi svetovni vojni, jugoslovansko zgodovino od nastanka države do danes, slovensko zgodovino v Jugoslaviji, sprti pa opisuje tudi svoje življenje in delo. V vsej knjigi pa je zelo stvaren, navaja zgodovinska dejstva in vire, če je potrebno, jih citira in dokumentira, tudi v polemikah in odgovorih nasprotnikom ostaja trezen in umirjen, vedno na akademski višini, navaja pa tudi do zdaj neznane vire in dogodke, ker je bil od študentovskih let na ljubljanski univerzi sam sredi slovenskega in jugoslovanskega dogajanja. Tako je knjiga zgodovinska in spominska, napisana pa z veliko ljubeznijo do slovenskega naroda, ki mu je bil poleg trdne vere največja dragocenost.

Knjiga je razdeljena v 18 zaokroženih poglavij, v katerih se ob evropskih dogajanjih odvija zgodovina države Slovenecv, Hrvatov in Srbov od 1. dec. 1918, ko so se ti trije narodi združili v enotno državo, ne da bi se bili prej domeniili o ustavi in pravicah posameznih narodov. Sledila je vidovdanska ustava brez hrvaških poslancev, ki je bila unitaristična in centralistična ter je odvzela ozemeljsko okrnjeni Sloveniji še tisto mero lastne oblasti, ki jo je imela v Habsburški monarhiji dežela Kranjska. Po osmih letih preprirov je oklical kralj Aleksander dvorsko diktaturo in večnarodno državo SHS preimenoval v unitaristično zvenečo Jugoslavijo. Po kraljevi nasilni smrti leta 1934 so začeli preurejati državo, toda druga svetovna vojna je Jugoslavijo uničila in razdelila. Začel se je partizanski boj za osvoboditev in socialno revolucijo, ki je po vojni pripeljal do diktature proletariata pod Titovim vodstvom in po njegovi smrti do gospodarskega poloma.

Žebot je od študentovskih let aktivno sodeloval v slovenski politiki kot pristaš dr. Korošca, za njim dr. Kreka. Pridružil se je prof. Lambertu Ehrlichu in njegovemu akademskemu klubu Straža ter vse življenje zagovarjal Ehrlichovo »višarsko slovenstvo«, suvereno Slovenijo, ki bi združila vse slovenske pokrajine ter bi se enakopravno, z dogovorom pridružila Jugoslaviji. Natančno analizira medvojnne razmere v Ljubljani in vsej Sloveniji, nastanek OF, nastop partizanov in njihovo pobijanje pravih in možnih nasprotnikov. 26. maja 1942 so atentatorji VOSA ubili prof. Ehrlich in njegovega spremljevalca, o katerem so bili prepričani, da je Žebot. Sam ni nikoli posegel po orožju, le pisal je proti komunizmu. V knjigi analizira partizansko de-

lovanje, nastop vaških straž in domobrancev, išče vzroke za nastanek enih in drugih, nakazuje drugačne rešitve.

Po italijanski kapitulaciji se zateče v Rim in se skriva v Vatikanu, ker ga zasledujejo Nemci, tu razširi svoje delo s Krekom za begunce, s slovanskimi znanci pa ustanovi gibanje za Intermarij, zvezo samostojnih držav med Nemčijo in Rusijo od Baltika do Egeja. Leta 1947 se preseli v ZDA in je najprej univerzitetni profesor v Pittsburgu, od 1958 pa na jezuitski univerzi Georgetown v Washingtonu. Tu se hitro uveljavi kot gospodarski strokovnjak s predavanji, razpravami in knjigami. Kmalu postane sodelavec uglednega The New York Times, v katerem piobči nad 50 komentarjev o povojnih problemih, šest o tržaškem vprašanju. Gospodarstvo študira v Pragi in drugod po Evropi, avgusta 1968 pa preživi nekaj dni v Ljubljani in se pogovarja z gospodarstveniki, da bi napisal knjigo o jugoslovanskem gospodarstvu. Njegov prihod v Ljubljano je vzbudil silno razburjenje med starejšimi partizani, zato je moral predčasno zapustiti državo. Žebot pojasnjuje v knjigi ozadje tega obiska, ki je zelo preprosto. Iz Prage je pisal slovenski Kavčičevi vladi, da bi rad obiskal sorodnike in gospodarske strokovnjake v Ljubljani, naj mu dovolijo ta obisk. Uradno so mu ga dovolili, mu preskrbeli sobo v hotelu Lev in pripravili sestanek z gospodarstveniki. Ves čas ga je nadzirala tajna policija in tudi Lev je bil močno zastražen. Vsa zadeva je bila torej zelo preprosta, zasebniška, vendar se še zdaj pogreva po časopisih ta obisk, izrabili so ga pa tudi pri rušenju predsednika Kavčiča.

Po kominformu in sovjetski grožnji Titu se je Žebot zavzel, da je Amerika gospodarsko pomagala Jugoslaviji, vmešal pa se je tudi v »slovensko cestno afero« in posredoval pri Svetovni banki v Washingtonu, ki je odobrila Jugoslaviji posojilo za slovenske ceste Šentilj - Gorica (Trst), jugoslovanska vlada pa je posojilo preusmerila na jug.

Žebotova knjiga Neminljiva Slovenija je sad večletnega trdega dela, saj je zbral avtor vse dostopne uradne slovenske in jugoslovanske vire, naslanjal pa se je seveda tudi na razprave in knjige slovenskih emigrantov v Argentini in ZDA. Zato je knjiga pomembno dopolnilo povojnih slovenskih zgodovinarjev Mikuža, Sajeta, Ferenca in drugih, ki so zajemali iz uradnih in dovoljenih virov. Mimo Žebota ne bo mogel iti noben slovenski zgodovinar — in šele po sintezi enih in drugih bomo končno dobili resnično zgodovino slovenskega naroda zadnjih 50 let.

OCENE

KNJIGE

France Pibernik: Temni zaliv Franceta Balantiča

Preteči je moralo 45 let, da je smel letos stopiti v ves slovenski kulturni prostor nesrečni pesnik Francè Balantič. Stopiti v celoti, kot človek in pesnik, ne samo s kako pesmijo ali člankom o njem, ampak s knjigo na 250 straneh, ki jo je pred kratkim izdal pesnik in ese-

jist Francè Pibernik pri Cankarjevi založbi v Ljubljani pod naslovom **Temni zaliv Franceta Balantiča** in s podnaslovom Portretna skica.

Pibernik je kakih deset let iskal gradivo, si dopisoval ali se pogovarjal z vsemi možnimi Balantičevimi prijatelji in znanci in našel veliko več, kot smo si mogli misliti. Tako je odkril v Arhivu SRS Balantičeve rokopise, zapiske in pisma, tu je tudi zapuščina dr. Tineta Debeljaka, ki je prvi tiskal in razlagal Balantiča; potem je zapuščina na Ba-

lantičevem domu v Kamniku, kjer sta obe sestri napisali izčrpne rokopisne spomine na brata pesnika; skratka, odkril je toliko, da je lahko napisal stvarno in objektivno podobo razmer, v katerih je živel pesnik, analiziral njega samega in podal njegov pesniški razvoj in pomen.

Balantič se je rodil leta 1921 v Kamniku, kjer je bil njegov oče brusač v tovarni Titan, stanovali pa so najprej pri njegovih starših, pozneje so si postavili lastno hišico in se vse življenje vba-

dali z revščino. Kot delavski otrok se je družil s prijatelji, hodil z njimi na izlete, na daljše izlete pa jih je vodil kaplan Miha Jenko. Bil je ministrant, za birmanškega botra pa mu je bil pisatelj Jože Vombergar. Na klasično gimnazijo ga je proti očetovi volji vpisala mati in prva štiri leta so bila težka, ker je moral stanovati v Ljubljani, kar ni bilo poceni. V višji gimnaziji se je v šolo vozil od doma. V osmi gimnaziji je težko zbolel, da je bil na robu groba. Pibernik pravi: »Težka in dolgotrajna bolezen je Balantiča telesno povsem izčrpala, kakšne in kolikšne pa so bile duševne stiske in travme, si komaj moremo misliti, zagotovo pa je srečanje s smrtjo v Balantiču pustilo trajne sledi.« Preden pa je popolnoma okreval, je izbruhnila druga svetovna vojna in Balantič se je preselil v Ljubljano, da bi nadaljeval po maturi, ki jo je dosegel isto leto, študij slavistike na ljubljanski univerzi. Smel pa se je vpisati na univerzo samo prvo leto, ker je bilo drugo leto prepovedano vsem, ki niso bili stalno prisotni v Ljubljani že pred vojno.

V Ljubljani se je začelo Balantičevno resnično težko življenje, polno pomanjkanja, negotovosti in stradanja. Bil je brez sredstev, od doma mu niso mogli pomagati zaradi zaprte meje, službe ni imel, odvisen je bil od prijatelja Franceta Kremžarja in njegove družine. Da so bile težave še večje, so ga Italijani 27. junija 1942 odpeljali v taborišče Gonars in tu je stradal do novembra istega leta. Po vrnitvi se je njegov položaj še poslabšal: stanoval je v Mostah na Ciglarjevi cesti pri revni gospodinji, ki mu ni mogla nuditi niti poštene vsakdanje hrane.

V teh razmerah se je 19. marca 1943 odpeljal v Grahovo in stopil med vaške stražarje. Kaj ga je nagnilo, Pibernik ni mogel z gotovostjo dognati: poveljnik je bil France Kremžar, Balantičev največji prijatelj in dobrotnik; morda je obupal nad razmerami in nadaljnim študijem; morda se je odločil iz prepričanja, ker je videl, kako nasilno so nekateri partizanski komandanti postopali z ljudmi. Po italijanskem premirju so se vaški stražarji umaknili v Ljubljano in tu so stopili k slovenskim domobrancem, ki so jih tedaj ustanovili. Nekaj časa je bil na dolenjskem bloku, potem se je vrnil v Grahovo in tu je 24. nov. 1943 zgorel v Krajčevi hiši, ko so partizani zavzeli postojanko. Njegovega trupla niso prepoznali in je pokopano v skupnem grobu v Grahovem.

To je bil Balantič — čisto navaden otrok in študent, saj mu je bilo 22 let, ko je umrl, delavski otrok brez sredstev in tudi brez visokih želj, v Ljubljani večkrat lačen kot sit. Bil je zelo zaprt človek, nerad je govoril, ni se razkrival, le smehljaj se je, tudi ni imel pravih prijateljev, saj je tudi v hribe kar sam hodil. V višji gimnaziji se je nekoliko približal kamniškemu kulturnemu klubu in sodeloval pri njegovih prireditvah.

Ob tem zunanem življenju pa je seveda tudi Balantič pesnik. Kdaj je začel zlagati pesmi, ne vemo in tudi Pibernik tega ni mogel ugotoviti. Vemo le, da je ob preselitvi v Ljubljano zažgal vse rokopise prvih pesmi, kar je oče glasno kritiziral. Tako ne vemo za njegove začetke in pesniško rast. Na vsak način pa je dokazano, da je napisal v šesti gimnaziji nekaj pesmi, ki so se ohranile. Potem je sodeloval v zborniku Bistrica, v marčni številki 1941 pa so izšle v Domu in svetu prve tri Balantičeve pesmi. S tem je prodril v osrednjo slovensko revijo in s tem tudi v slovensko slovstvo. Počasi je pripravil pesniško zbirko in jo februarja 1942 oddal Jugoslovanski tiskarni v Ljubljani pod naslovom **Muževna steblika**. V njej je 24 pesmi v treh ciklih, samostojni **Sin**, dodal pa ji je še sonetni **Venec**. Začetne Balantičeve pesmi izhajajo iz doživljajne narave, toda pesnik se preko preprostih predmetov svojega okolja vztrajno prebija do duhovnih kategorij, do religioznih občutij, do svetá poslednjih stvari, do smrti:

»Ležim v globini tiho, tiho,
v dolini mrzel je večer in pust.
Pri meni noč je in mi sveti.
Joj, lep je molk s prstjo zasutih ust.«

Več je erotičnih pesmi, v katerih je prvo rahlo ljubezen zamenjal za strast, ki do tedaj še ni bila znana v slovenski poeziji.

Sledi še nekaj pesmi o stiski časa in pesnikovem begunskem položaju. Venec pa je izrazito religiozen.

Zbirka je obležala v uredništvu, le Debeljak je posamezne pesmi priobčeval v Domu in svetu. Izšla je šele po pesnikovi smrti s spremenjenim naslovom. Kot domobranec najbrž ni ustvarjal, vsaj ohranilo se ni nič.

Piberniku je treba priznati, da se je pri tej knjigi zares potrudil in poiskal vse, kar se je dalo. Delo je resna znanstvena študija in postavlja Balantiča na mesto, ki mu pripada. Dopolnjuje pa tudi pesniško zbirko **Muževna steblika**, ki je izšla 1984 v Ljubljani kot prva v Sloveniji.

Martin Jevnikar

Zbornik Lojze Bratuž po 50. letih

Odborništvo za šolstvo goriške pokrajine je izdalo pred kratkim italijansko slovenski zbornik **Lojze Bratuž po 50. letih**, ki sta ga uredila prof. Miro in Rozalija Lojk. Gre za predavanje na simpoziju v Gorici 4. aprila 1987 pod naslovom Lojze Bratuž in njegov čas. Dodana sta tudi prispevka iz proslave v Podgori, ki je bila 5. februarja 1987.

Knjiga je brez dvoma nenavadna, saj si do nedavnega nihče ne bi mogel predstavljati, da bi goriška pokrajina organizirala simpozij o Bratužu in o njem izdala dvojezično knjigo. Na to kažejo tudi besede prof. Albina Sirka, ki jih je spregovoril v Podgori: »Moralo je preteči pol stoletja, da je slovensko-italijanska goriška skupnost našla soglasje za vrednotenje in počastitev spomina najčistejše žrtve tragičnega narodnostnega nasilja v naših krajih.«

Spet se je izkazala resnica, da samo čas izbriše rane in krivice, če mu pri tem pomagajo dobri in resnicoljubni ljudje. In to se je zgodilo na simpoziju v Gorici, kjer sta ga pozdravila pokrajinski predsednik prof. Silvio Cumpeta in odbornik za šolstvo dr. Mirko Spazapan, govorniki pa so bili obeh narodnosti.

Kot prvi je na kratko dr. Mirko Spazapan predstavil Lojzeta Bratuža in njegov čas, se pomudil pri zločinu, ki je bil napravljen nad človekom, ki ni bil politik, ampak se je samo pasivno upiral novi oblasti.

Dr. Branko Marušič je z roko poklicnega zgodovinarja naslikal socialne in politične razmere na Goriškem v prvih štirih desetletjih tega stoletja, v katerih je živel Bratuž. Ob ljudskem štetju leta 1910 je imela Gorica 30.995 prebivalcev, od teh 14.881 Italijanov, 10.790 Slovencev in 3.500 Nemcev. Pri volitvah 1921 je dobila Združena slovenska lista 60% glasov, italijanske stranke 22%, Komunistična partija pa 17%. Leta 1913 je dobila Gorica prvo slovensko gimnazijo. Tudi gospodarsko so bili Slovenci v Gorici tako močni, da so lahko nudili delo fantom in dekletom, ki so prihajali s kmetov v mesto. S tem se je skoraj ustavila asimilacija, saj niso bili delavci več odvisni od italijanskih gospodarjev. V političnem življenju sta vladali katoliška in liberalna stranka, ki sta imeli svoje časopise, društva in gospodarske ustanove, da sta bili v tem pogledu močnejši od italijanskih strank. V začetku stoletja so se pojavili še socialni demokrati in po letu 1921 komunisti.

Vse to pa je fašizem popolnoma zatrl, vztrajal je le nadškof Sedej, dokler je mogel, in njegove župnijske šole, ki so jih vodili duhovniki. Vzdržala je tudi Goriška Mohorjeva družba, ker jo je varovala Cerkev. Marušičeva razprava je zelo temeljita in znanstveno podprta, zato je prav, da je izšla v italijanščini in slovenščini.

Prav tako temeljita je razprava Kulturna in verska avtonomija na Goriškem, ki jo je napisal don Luigi Tavano, sodelavec Inštituta za socialno in versko zgodovino v Gorici. V njej analizira kulturne in verske razmere v mestu, ki je bilo italijansko, slovensko in avstrijsko, nekaj izrednega za italijansko državo, ki je hotela imeti »čiste« meje. Bila je kulturno mesto, ljudje so bili strpni, evropsko odprti. Tudi goriška Cerkev je bila vesoljno usmerjena v načelih in dejanjih, usmerjal pa jo je nadškof Sedej z duhovniki, organisti in verniki. In med njimi je bil tudi Lojze Bratuž, ki je živel in delal po krščanskih načelih. Don Tavano sklepa: »Iz tega sledi, da je bil nacionalistični napad na slovensko stvarnost samo na videz politične narave; predmet njegovega sovraštva je bila zvestoba toliko ljudi lastni verski zgodovini. Fašizem je sovražil, morda nagono, svet vrednot — molitev, mir, izročilo, odpuščanje, katoliškost —, ki so bile nasprotje razkričane fašistične doktrine in prakse. Tudi v Bratuževem primeru je napad meril na svet, ki je bil zvest Kristusu ter razumni in zvesti službi krajevni cerkvi.«

Torej je šlo za širši okvir kakor samo za protislovensko dejanje in to tezo Tavano utemeljeno razvija ter daje novih razsežnosti napadu na Bratuža.

Dr. Zorko Harej je v razpravi Umetniška in človeška osebnost Lojzeta Bratuža iz lastnega poznanstva predstavil Bratuževo življenje in delo. Izčrpno in prizadeto je opisal vse njegovo življenje in delo, označil njegove skladbe in prizadevanja na pevskem področju v goriški škofiji.

Iz proslave v Podgori sta objavljena dva prispevka. V prvem je pokrajinski svetovalec Silvino Poletto-Benvenuto kot predstavnik ANPlja spregovoril o Lojzetu Bratužu, predhodniku odporniškega gibanja. V posegu je postavil Bratuža kot upornika proti fašizmu, nekakega predhodnika partizanov. Proti temu se je v Voce Isontina oglasil že omenjeni don Luigi Tavano in ponovil, da je bil Bratuž »nedolžna žrtev« in da je treba »iskati vzroka podlega napada

in Bratuževe smrti predvsem v njegovi zvestobi krščanskim načelom«.

Kot zadnji je v knjigi poseg prof. Albina Sirka v Podgori, ki je kratko in pregledno podal Bratuževo življenje in delovanje.

Zbornik Lojze Bratuž in njegov čas je resno znanstveno delo, saj so v njem nastopili ugledni strokovnjaki obeh narodnosti in kritično analizirali Bratužev čas in njegovo delo.

Martin Jevnikar

RAZSTAVE

Lojze Špacapan v Gradiški: velika pregledna razstava

Zadnja leta se slikar Lojze Špacapan čedalje bolj uveljavlja, saj srečujemo dela na vseh pomembnejših razstavah, ki prikazujejo slovensko ali italijansko likovno polpreteklost: v Gorici ob razstavi o futurizmu leta 1985, v Ljubljani naslednje leto ob veliki razstavi Ekspresionizem in nova stvarnost na Slovenskem, v Trstu na razstavi z naslovom Onkraj realizma prav pred kratkim, da omenimo le tiste kulturne pobude, ki so nam časovno in zemljepisno blizu. Pa še dve okrogli obletnici sta prispevali k odmevu tega tako samosvojega slikarja: lani smo obhajali tridesetletnico njegove smrti (v Trstu je bila razstava v palači Pitteri s petintridesetimi deli), letos pa mineva sto let od njegovega rojstva, kar je sprožilo pripravo velike, res pregledne razstave v njegovem rojstnem kraju v Gradiški.

Prav o tej razstavi bomo danes spregovorili v našem zapisu. Kot rečeno, je razstava postavljena v Špacapanovem rojstnem mestecu, v muzeju, ki mu je posvečen in hrani stalno zbirko njegovih del. Možno si jo je ogledati do 15. oktobra, nato pa se bo preselila v Turin.

Špacapan je slikarsko »shodil« v Gorici, od leta 1928 pa se je vez z domačim okoljem pretrgala in ustvaril si je novo življenje v Turinu, kamor so ga povabili prijatelji-umetniki. Verjetno je res, da je bil tuj tako enemu kraju kot drugemu, v bistvu sam sebi zvest in v sebi globoko svoboden, kot ga opisujejo vsi po vrsti in kot je možno razbrati tudi iz njegovih izjav. Naj pri tem omenimo, da je v katalogu več strani popi-

sanih s spomini njegovih prijateljev ali učencev ali sploh ljudi, ki so ga poznali, a tudi v številnih kritikah, ki so navedene na koncu knjige in spremljajo v urejenem časovnem zaporedju umetniškove razstave, velikokrat bolj odmeva Špacapanova izrazito izvirna osebnost kot pa vrednost njegovega ustvarjanja. To bereš — in v spomin se ti vtisnejo sočne anekdote o Špacapanu — človeku, da ti prerase skoraj mit, tako romantična se kaže njegova drža.

Toda povrnimo se k razstavi. Gre za celovit in izčrpen pregled različnih obdobji ustvarjanja: od futurizma mimo ekspresionizma in poglobljanja znanja francoskega postimpresionizma vse do eksperimentiranja v petdesetih letih pod ozvezdjem informela. Usoda velikih umetnikov je vedno vezana na čas, v katerem živijo, občutljivi in dovzetni so za vsak trzljaj, da le zveni po novem.

Na razstavi so slike iz vseh teh obdobji: živobarvne tempere s poudarje-

Slovenska prosveta
in Zveza slovenske katoliške
prosvete

razpisujeta

XV. tekmovanje
zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1989. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 768-189 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

no dinamičnostjo, ženski akti, fauvistični interjerji, pejsaži, osnutki za reklamne plakate, harlekini, silovporeti, portreti ljubljene Ginie, avtoporti biki, kompozicije stroge geometrije, skrivnostni »svetniki« ali puščavniki, nato pa čiste abstrakcije, kjer je pomembna le barva, iskanje efektov, ravnovesij mas v prostoru, končno pa tiste slike, ki so po našem skromnem mnenju najmočnej-

še, najbolj prepričljive: Turin ponoči, Zimska noč v Turinu, Tornado, Nočna prikazen, Po nevihti, Ischia, Informelni pejsaž.

Slikar je v vseh teh delih dosegel popolno zrelost, pozna se mu bogastvo izročila, poznavanje tehnike, sposobnost grajenja trdne strukture, pa čeprav se zdi, da je slika nastala v trenutku strastnega izbruha. Špacapanove barve so nepozabne, tako so med sabo pomešane, da se spreminjajo glede na zorni kot, ne vplivajo le na vid, ampak izžarevajo zdaj mehko gnetljivost žameta, zdaj pa je videti, da se bo njihova dinamičnost spremenila v zvok, v glasbo...

Res je presenetljivo, da je prišel slikar do takih izdelkov, pa čeprav, kot vemo, je vedno prisegal le na svobodnost in domišljijo; predvsem je občudovanja vredno, da pri njem ne gre za odmeve tujih del ali modo, poudariti je treba njegovo izvirnost, kar izpričujejo že letnice izdelave slik. O vsem povedanem se je mogoče prepričati ob ogledu razstave.

Magda Jevnikar

Umetnost lesnih izdelkov

Naključje je hotelo, da sem se znašla v gorskem kraju Auronzo prav v dneh, ko se je tam zbrala skupina umetnikov različnih narodnosti, da bi se nekaj dni posvečali lesnim izdelkom. Vsakdo izmed njih je imel na razpolago debel hlood, celo vrsto orodja in čas, da je izklesal svoj umotvor. Posebnost prireditve ni bila v končni razstavi, ampak v tem, da so umetniki delali pred občinstvom, ki je tako sledilo počasnemu nastajanju izdelkov.

In naključje, da sem se znašla tam tisti čas, se je spremenilo že v sumljivo usodnost, ko sem se vrnila v Trst komaj v času, da sem si mogla ogledati razstavo lesnih izdelkov v repenskem Pokrajinskem muzeju, kjer se je predstavil Mirko Guštin.

Razstava je trajala od 13. do 23. julija, v spremnem listu pa jo je predstavil Sergij Cesar.

Zvedeli smo tako, da se je gospod Mirko Guštin odločil za razstavo po petletnem premoru. V tem času je nenehno ustvarjal in zorel, Cesar ugotavlja, da se je še bolj približal snovi sami, se pravi duši lesa, ki ima že v sebi ogromno izrazno bogastvo. Doživetje je, če te spremlja po razstavi avtor sam, saj te

opozarja na stvari, ki so površnemu obiskovalcu neznane ali celo vzbujajoče različne interpretacije.

Kar me ob srečanju z lesnimi izdelki vedno nanovo preseneča, so neverjetno zapletene oblike, ki samo čakajo, da jih postavimo v širši okvir — in že zaživijo v svoji polni simboličnosti. Človekov poseg je v mnogih primerih prav neznaten, pravi umetnik je narava sama, ki se je poigrala z debli in vejami, s kolobarji in barvami. Mirko Guštin zna izkoristiti to, kar mu nudi narava sama, istočasno pa je v njem volja, da bi sporočal ljudem, tako močna, da gradi svoje objekte s točno določenimi cilji. Skušala bom ponazoriti to trditev z opisom enega izmed razstavljenih del.

Pred nami je predstavitev Starega sveta, torej tistega dela sveta, ki so ga poznali v antiki in zgodnjem srednjem veku. Po tem svetu se prepletajo stopinje — simbol vojskà, ki so se podile na vse strani, ker je tako hotel pohlep vladarjev. Nad tem tlorisom je na nitko privezan lebdeč globus, ki ima nad seboj golobico, ta pa drži v kljunčku oljčno vejico — simbol miru. Guštin nam je hotel povedati, da je preteklost vsa polna vojn in spopadov, iz tega pa se iz štirih hrastov, ki jih je nekoč neznan roka zvezala skupaj in jih tako usodno povezala, ustvarja enotnost. Seveda je ta enotnost upanje, zato ves čas na nitki, odvisna pač od golobice, ki simbolizira mir.

Ideja, sporočilo je jasno. Toda kar človek prevzame, ni zgolj ideja, ampak dejstvo, da se je našla v naravi sami možnost za njeno izražanje.

Med drugimi izdelki naj omenimo mize, stole, pladnje, a tudi slike oz. reliefe. Guštin se kaže prepričljiv, kadar se zna približati naši stvarnosti, medtem ko je pri nekaterih motivih, kot je Sveti Štefan (polotok), nedvomno spreten, a brez topline. Očitno je, da je Guštinu izpoved izredno pomembna in da je ravno v delih, kjer le-ta prihaja do izraza, najboljši.

Magda Jevnikar

KNJIGE

Ljubo Sirc: »Med Hitlerjem in Titom«

Pri ugledni založbi ANDRE DEUTSCH v Londonu je profesor Ljubo Sirc izdal avtobiografijo v angleščini »Med Hitlerjem in Titom — nacistična okupacija in komunistič-

no zatiranje«. Gre za avtobiografijo, ki pa vsebuje veliko življenjskih in političnih spoznanj. Knjiga šteje 200 strani in je razdeljena na enajst poglavij. Zadnje besede se glasio: »Pred kratkim sem dobil vabilo, da bi sodeloval pri zasedanju o Jugoslaviji ob prehodu stoletja. Konferenca bo v Beogradu ob koncu maja 1989 pri Združenju sociologov Jugoslavije. Videli bomo, ali mi bo dovoljeno, ali ne, da se vrnem v domovino.«

In doktor Sirc je maja res obiskal Beograd in Ljubljano ter bil deležen velike pozornosti. Med drugim sta izšla intervjuja z njim v MLADINI in TELEKSU. Ime prof. Sirc-a ima namreč v Sloveniji poseben prizvok. Še pretekla leta so ga v tisku obravnavali kot nevarnega političnega emigranta, pogled na pretekle dogodke pa se očitno spreminja. Sirc je bil poleti 1947 v znanem Nagodetovem procesu v Ljubljani obsojen na smrt. Dejansko je preživel sedem let v zaporu, potem je bil osvobojen, a ni mogel živeti v domovini in je zbežal v tujino. V Glasgowu je postal profesor ekonomije na tamkajšnji univerzi, zdaj pa je ravnatelj Središča za raziskave o komunističnih gospodarstvih v Londonu. V angleščini je napisal knjige o gospodarskem položaju v Vzhodni Evropi, o jugoslovanskem samoupravljanju in o perspektivah Gorbačova.

V slovenskem prostoru je imela velik odmev njegova knjiga »Nesmisel in smisel«, v kateri je podrobno opisal Nagodetov proces in dolga leta zapora s podrobnimi podatki o svojih zasliševalcih, sodnikih in sotrpinih. Tako se je razpisal o takratni vlogi MITJE RIBIČIČA, popisal sozapornike, poznejšega škofa Leniča, obsojence delavskih procesov, pisatelja VITOMILA ZUPANA, pa še soobtožence prof. FURLANA, dr. NAGODETA, ministra SNOŽA in druge.

V tej knjigi, ki je zdaj izšla v Londonu za mednarodno publiko, pa je obdobje procesa in zapora skrajšano in le del celotne pri-povedi. Dr. SIRC opisuje tudi otroška leta in predvojno Jugoslavijo. Rodil se je namreč leta 1920 v Kranju. Med vojno se je pridružil Nagodetovi skupini »Pravda«, ki je bila sprva med manjšimi sestavnimi skupinami Osvobodilne fronte. Tu opisuje pogajanja med snovanjem odpora, razgovore tudi z vodilnimi predstavniki, razhod, a tudi razraščanje državljanske vojne. Sirc se je umaknil v Italijo, potem pa je zbežal v Švico. Po sporazumu Tito — Šubašič se je pridružil partizanom preko Južne Italije in se vrnil v domovino. Deloma je to obdobje že opisal v nadaljevanjih v londonski reviji »THE SOUTH SLAV JOURNAL«. Avtor obširno opisuje poskus povojne demokratične opozicije, ki se je končal z že omenjenim znanim Nagodetovim procesom. V zdajnjem delu knjige pa opisuje še leta v zaporu, beg preko meje prvega novembra 1955, preživljanje, študij, akademsko kariero v Veliki Britaniji in Pakistanu, sodelovanje v emigraciji za demokratično alternativo v Jugoslaviji, poglede na položaj v Jugoslaviji. Vseskozi ostaja kritičen na vse strani in zvest svojemu prepričanju o nujnosti političnega pluralizma in svobodnega tržnega gospodarstva. V knjigi, ki se bere napeto kot roman, se dotika predvojnih in povojnih dogodkov, tragedij in napak, sega pa do današnjih dni, do pisanja NOVE REVIVJE in zadnjega razvoja v Jugoslaviji in sploh Vzhodni Evropi.

SODELOVANJE S SLOVENSKO IZSELJENSKO MATICO IZ LJUBLJANE

V torek, 6. junija, je knjižničar in upravnik knjižnice Dušana Černeta Marjan Pertot obiskal Slovensko izseljensko matico v Ljubljani z namenom, da se vzpostavi medsebojno sodelovanje predvsem pri izpopolnjevanju knjižnega gradiva. Sad obiska je bil dogovor, da si bosta obe ustanovi pomagali, da čimbolj izpopolnita svoj fond s slovenskim izseljenskim in zdamskim tiskom. Prvi konkretni rezultat tega srečanja je bil, da je Slovenska izseljenska matica darovala knjižnici Dušana Černeta večji izbor knjižnih izdaj in periodičnega tiska Slovencev, ki živijo v Združenih državah Amerike. Izbor obsega 31 letnikov Ameriškega družinskega koledarja, ki je izhajal v Chicagu v letih 1915-1949, dalje šest letnikov Majskega glasa, ki je prav tako izhajal v Chicagu, 17 številčk Cankarjevega glasnika tiskanega v Clevelandu v letih 1938-1941, 3 letnike mesečne revije, in sicer 1953, 1957 in 1963, ki jo je izdajala Slovenska narodna podporna jednota »The Voice of Youth« ter obsežno delo Jožeta Zavrtnika: Ameriški Slovenci, ki je izšlo v Chicagu leta 1925. Nadalje smo prejeli v dar 15 letnikov Slovenskega koledarja, ki ga za slovenske izseljence po svetu izdaja Slovenska izseljenska matica. Obljubili so, da bodo skušali dobiti še ostale letnike Slovenskega koledarja, tako da bi naša knjižnica imela kompletno zbirko koledarjev.

Ta nadvse važen stik je pomemben tudi v tem, ker posedujejo zelo bogato knjižno in periodično gradivo argentinskih Slovencev in smo tako lahko izpopolnili s fotokopijami naše praznine in tudi bibliografsko izpopolnili vrzeli, ki so še bile pri sestavi drugega dela bibliografije slovenskega tiska v Argentini po drugi svetovni vojni.

Sodelovanje se je nadaljevalo z obiskom delegacije Slovenske izseljenske matice pri naši ustanovi. Tako so v četrtek, 22. junija, predstavniki Matice, tajnik Janez Rogelj, Gabi Heimer in Irene Mislej prišli k nam na obisk. Podrobno so si ogledali naš knjižni fond, se pozanimali za probleme, ki jih imamo v zvezi z zbiranjem slovenskega zdamskega tiska in ponovno izrazili pripravljenost, da nam pomagajo pri našem delu. Za arhiv in za knjižnico Slovenske izseljenske matice smo darovali

večje število knjig in periodičnega tiska izdanega v Argentini.

Vodstvi obeh ustanov sta se dogovorili, da bosta skušali še bolj poglobiti sodelovanje v korist vse slovenske skupnosti. Povabili so predstavnika naše knjižnice na okroglo mizo, ki je bila v torek, 27. junija, v Malem salonu Zdraviliškega doma v Dolenjskih Toplicah. Te okrogle mize na temo »Slovenci in izseljenstvo« se je udeležil vodja knjižnice Marjan Pertot, ki je imel tudi kratak poseg o slovenskem šolstvu v Argentini.

KNJIŽNE NOVOSTI

Ponovno smo prejeli iz Argentine nekaj novih knjižnih izdaj. Dve sta izdaji Slovenske kulturne akcije, ena pa je almanah Slovenskega srednješolskega tečaja v Buenos Airesu.

Slovenski srednješolski tečaj »Ravnatelj Marka Bajuka« je ob koncu šolskega leta 1988 izdal almanah z naslovom »**Mlada srca**«. V uvodu k almanahu je razrednik Tine Debeljak napisal sledeče: Ko človek zaključi kako obdobje svojega življenja, se ponavadi ustavi in ozre, da pregleda in pretehta svoje dotedanje delovanje. Tudi vi, dragi petošolci, ste sedaj na tem razpotju. In v tem almanahu, ki je vaše delo, vaše zadnje delo na srednješolskem tečaju, se tudi vi ozirate nazaj, na šolo in mladost. Prav je to! A sedaj se vam mora ta pogled nazaj preobrniti v pogled naprej. Naprej v življenje! In kakor ste doslej živeli v slovenski skupnosti in slovenski šoli, naj vam tudi ob pogledu v prihodnost stoji ob strani zavest, da naša skupnost pričakuje od vas sožitja, sodelovanja in ponosa na slovenstvo. Ta misel naj preko vašega almanaha poveže vaša mlada srca z našo skupnostjo in vso Slovenijo.

Slovenska kulturna akcija je kot svojo 135. izdajo poslala na knjižni trg knjigo Alojza Zupanca »**Zgodovina Ajdovca v krajini**«. Knjigo je priredil prof. Franc Gnidovec. Poudariti je treba, da gre za strogo znanstveno in zgodovinsko delo, ki obravnava ta del Slovenije od naselitve do današnjih dni. Knjigo je opremil arh. Jure Vombergar in obsega 182 strani.

»**Še bomo peli...**« je naslov najnovejše knjige, ki jo je kot svoje 136. delo v Argentini izdala Slovenska kulturna

akcija iz Buenos Airesa. V njej so zbrane slovenske ljudske pesmi, ki jih je priredil že pokojni Marko Bajuk. Uvod v knjigo je napisal prof. Božidar Bajuk, avtorjev sin, ki pravi, da je bil namen tega dela predvsem avtentična osebna predstavitev avtorja z njegovo lastno besedo in glasbeno stvarnostjo.

Poleg knjig iz zdomstva smo v zadnjem času prejeli tudi knjige, ki so izšle pri nas v Italiji kakor tudi v Sloveniji.

Odborništvo za šolstvo pri Goriški pokrajini je pred meseci izdalo zanimivo knjigo, posvečeno našemu rojaku Lojzetu Bratužu. Naslov publikacije je: **Lojze Bratuž, 50 anni dopo: po 50. letih**. Izdaja je dvojezična in obsega 83 strani. Uredila sta jo M. in R. Lojk.

Pripravljalni odbor za proslavo štidesetletnice slovenske klasične gimnazije v Trstu je izdal zbornik spominov in pričevanj: **Liber memorialis** Slovenske klasične gimnazije v Trstu 1948-1988. Publikacijo je uredil prof. Alojz Rebula in je bogato ilustrirana. Knjiga obsega 109 strani.

V Trstu pri Založništvu tržaškega tiska je izšla knjiga »**Nabrežinski kamnolomi**«, ki so jo spisali Aleš Breclj, Zvonko Legiša in Ivan Vogrič. Knjigi na pot je župan občine Devin-Nabrežina napisal sledeče: »Ta knjiga, ki je nastala iz entuziazma in ne zaradi delovne obveznosti, je zgodovinsko pričevanje te bogate dejavnosti in te stare nabrežinske tradicije. Nabrežinski kamnarji, oni, o katerih piše naš pesnik Igo Gruden, pa tudi njihovi potomci, ki kamen obdelujejo s sodobnimi stroji, a zato ne z manjšo ljubeznijo do svojega dela, zaslužijo zapis o svoji preteklosti, o svojem delu.« Knjiga obsega 151 strani in je bogato ilustrirana.

Znanstveni inštitut Filozofske fakultete v Ljubljani je lansko leto izdal knjigo Irene Mislej »**Janez Benigar — Izbrano gradivo**«. Publikacijo nam je velikodušno poklonila gospa Mislej. V predgovoru je avtorica knjige zapisala sledeče: »Prevod Benigarjevih spisov in kulturno-zgodovinski in zemljepisni okvir njegovega življenja bosta, upam, pomagala oblikovati zgodovinski spomin o bogatem življenju Slovencev v Argentini in hkrati zavest o tako imenovanem »skupnem slovenskem kulturnem prostoru«, ki naj bi vključeval vse Slovence po svetu.«

AGENCIJA ZA POMIRJENJE ŽIVCEV

ČUK na vrhu neuvrščenih

»Dragi Veneti na Primorskem,

pozdrav iz Belega grada! Pozdrav in smrt fašizmu! Kaj pa te je neslo, Čuk, v Beli grad, boste vprašali. Odgovarjam: naj Čuk prodaja zijala med Briški in Repničem, ko se v Belem gradu odvija takšna svetovna reč, kakršen je vrh neuvrščenih? 120 članic gibanja, 10 držav opazovalk in 20 gostov: naj Čuk na takšno opisalo samo gleda od daleč?

In tako sem si nabavil pol kilograma dinarjev za kakšno pivo in za kakšen pasulj (spal bom na prostem, sem sklenil) in jo mahnil na pot, 21. gost.

Grede skozi Ljubljano je bilo treba potrošati Franca Popita, potem ko so ga naši trockisti izvagonirali iz Cekaja. Našel sem ga, ko je v copatah brskal po latinskem slovarju.

»Latinščina da ti gre po glavi, Jokl!« sem se začudil.

»Ko se mi vsa Slovenija smeje, ker je v mojem govoru tisti nesrečni VIA FACTI. Hočem vedeti, kaj pravzaprav pomeni. Če to ni kakšna kletvica...«

Rad bi ga bil videl bolj herojsko razpoloženega, takole v copatah je bil videti nekam odslužen, potreboval je dobre besede.

»Nič ne maraj, Jokl,« sem rekel. »Ideja je nesmrtna! Jaz bi na tvojem mestu otresel čevlje na tistem Cekaju, ki je ves gnil od pluralizma, si nabavil lepo lovsko puško in šel recimo streljat muflone v Bohinj!«

»Rekli bi, da via facti posnemam Šetinca, najboljšega lovca med komunisti in najboljšega komunista med lovci. Poleg tega se mi lov ne zdi boljševiški. Prej aristokratski. Via facti buržujski.«

»Jokl, poslušaj! Prvič: ti si svoj boljševizem že tako dokazal, da ga ne bi izpral s sebe, tudi če bi se vpisal v tretji red sv. Frančiška. Drugič: zakaj bi moral posnemati Šetinca? Če Šetinc hodi na zajce, si ti izvoli merjasce. Ne veš, kako ti bo Omanova Kmečka zveza hvaležna! Mrcine hodijo s svojimi čekani orat celo po Tržaškem. Pridi v Padriče in boš videl. Jaz bi se na tvojem mestu absolutno vrgel na merjasce. In vmes še rekel katero, kaj političnega, v ta gnili revizionizem... Kar poglej: to objemanje Cerkve po časopisih, da se človeku želodec dviga, tudi če je tešč... Člani Cekaja, ki se tikajo s škofi... Razkazovanje Drage po TV... Z eno besedo: via facti boš ti, Jokl, ostal zadnji na okopu leni-

nizma. Zato ne boš smel molčati. Med enim in drugim merjascem boš moral ustreliti tudi kaj idejnega...«

Tako sem skušal staremu soborcu dvigniti moralo, potem pa pustil Venetijo njenemu pluralističnemu norenju.

Beli grad, oj Beli grad.

Lahko si predstavljate: rokovanje s predsedujočim gibanja Robertom Mugabejem, kapucin s Kaundo, izmenjava pogledov z voditeljem SWAPO Sam Sam Nzomo...

In vmes govori in govori.

Reka besedi, da b'gnala mlinske kamne tri!

A vse te emocije niso bile nič v primeri z doživljenjem, ki me je čakalo pri šotoru Gadafija.

Moral bi bil sicer poslušati našega vrlega Veneta dr. Drnovška. A njegov govor sem nekako znal na pamet vnaprej. In tako sem jo mahnil na potep. In tako prišel do parka, kjer je bilo presenečenje, vredno deset neuvrščenih govorov: Gadafijeve kamele! Očaran sem se zagledal v tiste grbe in repe, v tisto Afriko sredi Belega grada, in moj sklep je bil bliskovit: šotor si bom postavil v parku, tako rekoč Arabec med Arabci, v vonju libijskih kamele!

Že sem, ne bodi len, zabijal šotorski klin, ko me je nekaj rok zagrabilo in odneslo. Kam? Naravnost v barako Gadafijevih varnostnikov! Zdelo se mi je, da sanjam. V privitem radiu je žuborel govor dr. Drnovška, srbohrvaščina z milim venetiskim naglasom, jaz pa sem moral v tisti poltemi dobivati na glavo takšenle dež: Kaj si iskal v parku? Kje imaš bombo, ki si jo hotel podtakniti? Zakaj si hotel zastrepiti Gadafiju njegove kamele? Te je plačal Izrael ali Bush? Kdo si pravzaprav?

A kaj to — iz ozadja barake me je fiksiral nekdo, neki turban, ki se je po vsakem opazovanju sklanjal k nekemu drugemu, nevidnemu. Očitno, da mu je nekaj dopovedoval o meni. Da me je opisoval. Preblisnilo me je: imajo te za več kot agenta, Čuk, imajo te za onega slavnega Rushbieja, ki je sramotil Koran in ga je Homeini obsodil na smrt!

Konec. Adijo, Čuk.

»Alah i Alah,« sem rekel. »Naredite z mano, kar hočete, toda nisem agent in še manj Rushbie! Venet sem iz Trsta.«

»Pokaži potni list!«

Besede »Venet« tam seveda ni bilo. Bil sem mednarodni prevarant!

Zdaj je bil prav zares konec. Zdaj res adijo, Čuk. In če že ni več pomoči, ustrelimo nekaj norega.

Rekel sem: »Pripravljen sem vam odgovarjati vso noč na vaša vprašanja in vam na koncu sam položiti glavo na tnilo. A eno željo mi izpolnite. V svojem življenju sem pil razna mleka, materino, kravje in kozje, kameljeja pa še ne. Dajte mi kozarec kameljeja mleka in naj umrem!«

Verjemite ali ne — norost me je rešila. Morda sem se jim zdel preveč neumen za agenta, kaj šele za kakšnega Rushbieja. Dejstvo je, da sem se izmazal. Še več: kmalu so povsem verjeli moji nedolžnosti, ko sem rekel nekaj čez Izrael. Dovolili so mi ne samo, da si postavim šotor v bližini libijskega taborišča, ampak celo to, da si lahko zjutraj sam namolzem od ene od kamel mлека za zajtrk.

Samo tega se še manjka, da bi me sprejel Gadafi.

Z neuvrščenim pozdravom — Čuk

◀ 2 stran platnic

rim o srečanju z Rebulo, 4. marca 1975, in pravim: »Lojze mi je precej nezadovoljen povedal, da je šla včeraj njegova žena obiskat Kocbeka itd.« In menda boste priznali, da bi bilo le nekoliko čudaško, ko bi mi bil rekel, da je šla Zora Tavčar h Kocbeku — jaz pa sem samo navedel njegove besede.

Potem poudarjate, da niste bili pričujoči pri pogovoru med Grmičem, Vodebom in Rebulo. V redu. Vendar jaz nikjer o Vaši takratni pričujočnosti ne govorim. In tudi v tem primeru bi bilo bolj primerno, ko bi se potrudili in pogledali v tekst, namesto da se zanašate na poročevalca.

Ob Vaši trditvi, da ste šli h Kocbeku »šele tik pred izidom publikacije«, bi si dovolil trditi, da se motite. V Kocbekovem dnevniku z dne 3.3.1975, to je istega dne, kot ga navajam v knjigi, berem: »Ravno prav, Rebulova žena Zora se je oglasila itd.«

In nazadnje, oba, Lojze in jaz, sva dobro poznala razloge, zaradi katerih ste šli h Kocbeku, in jih tudi upoštevala, a se z Vami nisva strinjala. Vendar v svojem zapisu v knjigi dodajam, da sem bil ob Kocbekovem odgovoru, češ da rajši umre, kot da umakne intervju, zadovoljen, da je do tistega obiska prišlo. In zaradi tistega od-

govora sem se pomudil pri omembi obiska, ki bi ga bil drugače lahko tudi obšel.

Lep pozdrav.
Boris Pahor

Trst, 12.7.1989

Kratko pojasnilo Z. Tavčar:

Cenjeni g. profesor Boris Pahor!

1. K prvi točki o imenu nimam ugovora, po Vašem citatu je povsem na mestu v širšem sobesedilu, v navedku pa se mi je zdel, iztrgan iz celote, malce žaljiv.

2. Iz navedka v Mladiki je izhajalo, ko da sem bila zraven. Imate prav, da bi bila lahko pogledala v tekst, a prvič ga še nimam, drugič pa sem že pred izidom Mladike slišala s kar precej strani v Lj. in Trstu, primerno škodoželjno seveda, da me v knjigi proglašate za strahopetca. Tako je bil citat v Ml. videti kot dokaz, da so govorili resnico.

3. Moje pojasnilo v prejšnji št. Ml. glede moje nenavzočnosti pri pogovoru Grmič-Vodeb-Rebula še vedno drži, kot drži navedba glede žalostnih izkušenj, ki so me bile k temu prisilile.

4. Glede datuma svojega obiska se strinjam; vendar takrat ni še nihče vedel, kdaj bo stvar izšla, in zdelo se je »tik pred zdajci«.

5. Tista dvojina, češ da »sta z Lojzetom vedela in upoštevala« itd. pa je bolj plod Vaše pisateljske fantazije; svojemu možu namreč vsaj eno leto po tistem nisem upala povedati o svojem obisku (na katerega seveda omenjena dvojica ni prav nič vplivala, zraslo je vse na mojem zelniku), ker bi seveda tega ne odobral, še več, bi ob tem pobesnel. Lepo je, da ste bili tega vsaj Vi veseli.

*S spoštovanjem
Zora Tavčar*

KAJ PA SPRAVA MED SLOVENCMI?

Senator KPI Stojan Spetič je letos poleti položil šopek cvetja na brezo pri Bazovici, kamor so ob koncu vojne leta 1945 revolucionarji, pijani zmage in v »strahu«, da bi fašisti spet dvignili glave, zmetali nekaj ljudi — tudi nedolžnih, priznavajo danes. Spetič je šopek ponesel na fojbo v znamenje sprave med Italijani in Slovenci. Pravilno je prof. Boris Pahor na Dragi poudaril, da za žrtve v tistih jamah niso krivi Slovenci, ampak »revolucionarji«. Ti niso gledali na narodnost, ampak predvsem na ideologijo. V jamah so končali tudi Slovenci. Ta Pahorjeva ugotovitev je pravilna. Zato od sen. Spetiča pričakujemo, da bo v znamenje sprave ponesel šo-

pek cvetja tudi na kak slovenski grob. Šicer nam vse skupaj preveč diši po političnih računih, ki so jih pred italijansko partijo že naredili tržaški socialisti. Na eni strani tehtnice so slovenski glasovi, na drugi pa italijanski. Kako ohraniti slovenske glasove in pridobiti italijanske (pa čeprav nacionalistične!) — to je račun, ki ga delajo politični računovodje. Kaj ima to opraviti s spravo?

B. S.

ZA SMEH IN DOBRO VOLJO

Moje dekline mi govori, da sem lep in pameten, pa se šele tri dni pozna.

»To se ne bo dobro končalo!«
»Zakaj ne?«
»Zato ker ti že v začetku laže.«

—o—

»Zakaj pa jokaš, fantek?«
»Pes mi je ušel.«
»Bo že našel domov.«
»On že, a jaz ne bom.«

—o—

»Kaj si naredil proti prehladu?«
»Steklenico ruma sem popil.«
»Pa je to zadostovalo?«
»Ne, ni! A več ga nisem imel.«

—o—

»Jaka, ali veš, zakaj ribe skačejo iz vode?«

»Ne, ne vem.«
»Da vidijo, kateri cepec jih lovi.«

Akcija 10.000 lir za kulturo

- tekoči račun št. 2520 pri HRANILNICI IN POSOJILNICI NA OPČINAH, naslovljen na Društvo slovenskih izobražencev;
- poštni tekoči račun 14470348 na ime Mladika - Trst.

»Tanja, kaj delaš zunaj tako dolgo?«
»Luno gledam, mami.«
»Reci luni, naj se vsede na kolo in se odpelje, ti pa pridi gor!«

—o—

»Ko sva se z možem skregala, je šel na vrt in zasadil smreko.«

»Škoda, da se moj kaj takega ni domislil.«

»Zakaj?«

»Imela bi sedaj okoli hiše že cel gozd.«

**Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost**

Korsič

Anton Korsič

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

Prodajalna:

TRST, Ulica S. Cilino 38
Telefon 040/54390

Dom in delavnica:

TRST, Ulica D. Chiesa, 91
Telefon 040/571326

POSEBNI POPUSTI!

OBIŠČITE NAS!